

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

ΘΕΜΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

**ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ
ΤΩΝ ΠΥΡΑΥΛΩΝ ΤΗΣ ΚΟΥΒΑΣ**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ: ΚΟΡΙΖΗ ΜΑΡΙΑ

A. M. : 1205M080

ΑΘΗΝΑ 2008

«Εαν στρέψω ένα όπλο ένα όπλο εναντίον σου με σκοπό να σου επιτεθώ, τότε πρόκειται για ένα επιθετικό όπλο. Εαν όμως ο στόχος μου είναι να σε αποτρέψω από το να με χτυπήσεις τότε πρόκειται για αμυντικό όπλο, έτσι δεν είναι? »

Nikita S. Khrushchev ⁱ

« Αυτό που είναι ενδιαφέρον είναι το γεγονός πως και οι δύο κυβερνήσεις ήταν εκτός πραγματικής επικοινωνίας. Δεν νομίζω πως περιμέναμε πως θα τοποθετούσε (ο Khrushchev) πυραύλους στην Κούβα. Προφανώς πρέπει να πίστευε πως θα μπορούσε να το κάνει μυστικά και πως οι ΗΠΑ θα το αποδέχονταν. Έτσι δεν εκτίμησε τις προθέσεις μας..»

John F. Kennedy ⁱⁱ

ⁱ Για χωρίο βλ. We all lost the Cold War, σελ 94

ⁱⁱ Ibid, σελ 324

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....ΣΕΛ 5

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ.....ΣΕΛ 8

- 1.1 Ορισμός αντικειμένου
- 1.2 Δίλημμα Πολιτικής
- 1.3 Αρχές Διαχείρισης Κρίσεων
- 1.4 Στρατηγικές
  - 1.4.1 Επιθετικές Στρατηγικές
  - 1.4.2 Αμυντικές Στρατηγικές
- 1.5 Διαχείριση στην Πυρηνική Εποχή

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΚΡΙΣΗ.....ΣΕΛ 54

- 2.1 Η πορεία των Γεγονότων
- 2.2 Ο Χειρισμός των δύο πλευρών
  - 2.2.1 Τακτικές Khrushchev
  - 2.2.2 Τακτικές Kennedy
- 2.3 Η Κρίση ως Διαγωνισμός Διαπραγμάτευσης
  - 2.3.1 Στρατηγική Kennedy
  - 2.3.2 Στρατηγική Khrushchev
- 2.4 Εφαρμογή Απαιτήσεων
- 2.5 Ο ρόλος της Πληροφόρησης
  - 2.5.1 Υπηρεσίες Πληροφοριών στην ΕΣΣΔ
  - 2.5.2 Υπηρεσίες Πληροφοριών στις ΗΠΑ
  - 2.5.3 Υπηρεσίες Πληροφοριών στην Κούβα

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	ΣΕΛ 103
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	ΣΕΛ 107
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	ΣΕΛ 111

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η κρίση της Κούβας ξεχωρίζει σαν ένα πρωτοφανές γεγονός. Δεν υπάρχει άλλο γεγονός στην παγκόσμια ιστορία που να μπορεί να παραλληλιστεί με τις δεκατρείς μέρες του Οκτωβρίου του 1962, όταν οι ΗΠΑ και η Σοβιετική Ένωση βρέθηκαν μπροστά στο χείλος της πυρηνικής καταστροφής. Η εν λόγω κρίση αποτελεί το πιο σημαντικό και επικίνδυνο γεγονός της πυρηνικής εποχής αλλά και του Ψυχρού πολέμου, αφού παραμένει η μοναδική στιγμή που ο κόσμος έφτασε τόσο κοντά στον πυρηνικό πόλεμο, που θα σήμαινε τον αιφνίδιο θάνατο εκατομμυρίων Αμερικανών, Ρώσων αλλά και Ευρωπαίων. Ήταν αυτή η βαρύτητα της συγκεκριμένης κρίσης που συνετέλεσε στην διαμόρφωση του υποπεδίου της διαχείρισης κρίσεων. Για αυτό το λόγο αξίζει ιδιαίτερης μνείας καθώς αποτελεί την πιο σημαντική ιστορική πηγή για τη μελέτη διαχείρισης κρίσεων. Επιπρόσθετα, η ενδεδειγμένη κατανόηση των γεγονότων της Κούβας προσφέρουν χρήσιμα μαθήματα για την αντιμετώπιση σύγχρονων καταστάσεων κρίσεων, πυρηνικών και όχι μόνο. Ειδικά στον Ελληνικό χώρο, η αξία των διδαγμάτων της διαχείρισης της συγκεκριμένης κρίσης έχει τεράστια σημασία καθώς αρκετές φορές, οι Έλληνες ηγέτες και οι ομάδες τους έχουν κληθεί να αντιμετωπίσουν έντονες κρίσεις (με αντίπαλο την Τουρκία, κρίσεις 1987, 1996).

Ο βασικός στόχος της διατριβής είναι να διερευνηθεί ο τρόπος και οι στρατηγικές με τις οποίες χειρίστηκαν την κρίση οι δύο βασικοί πρωταγωνιστές, οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ αλλά και να αξιολογηθεί η απόδοσή τους και η συμπεριφορά τους.

Το θεωρητικό πλαίσιο της διπλωματικής εργασίας οριοθετείται από τις αρχές και τις προσεγγίσεις της θεωρίας διαχείρισης κρίσεων, βάσει της οποίας θα εξεταστούν η συμπεριφορά, τα κίνητρα, οι στόχοι και η αποτελεσματικότητα των βασικών δρώντων. Στόχος της εργασίας είναι να αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο, το οποίο παραθέτει όλες τις σημαντικές παραμέτρους που σχετίζονται με τη διαχείριση κρίσεων. Στη συνέχεια, να εξετάσει ενδελεχώς τον τρόπο με τον οποίο

διαχειρίστηκαν την κρίση οι πλευρές και συνεπώς αν αυτός ο τρόπος συμβαδίζει με το θεωρητικό μοντέλο διαχείρισης κρίσεων, δηλαδή κεντρικό σημείο της ανάλυσης θα αποτελούν οι τακτικές των δύο πλευρών κατά τη διάρκεια της κρίσης. Θα εξεταστούν αναλυτικά η στάση των κύριων συντελεστών μέσα από την πορεία των γεγονότων, την τοποθέτηση πυραύλων από τους Σοβιετικούς, το διάστημα έντονων διαβουλεύσεων και αποφάσεων της αμερικανικής κυβέρνησης, η αντιπαράθεση και οι διαπραγματεύσεις των δύο υπερδυνάμεων που οδήγησαν σε συμφωνία.

Οι κρίσεις βρίσκονται στο επικίνδυνο μεταίχμιο μεταξύ ειρήνης και πολέμου. Οι αλληλεπιδράσεις των κρίσεων μπορούν να οδηγήσουν είτε στο ξέσπασμα ενός πολέμου μεταξύ των πρωταγωνιστών είτε στην ειρηνική επίλυση μιας κρίσης με όρους που είναι τουλάχιστον επαρκώς ικανοποιητικοί για τους συμμετέχοντες. Μια κρίση προσφέρει ασφαλή συμπεράσματα για τις σχέσεις δύο χωρών αλλά και για τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων μέσα σε κάθε κυβέρνηση. Κατά μια έννοια, οι κρίσεις είναι διακριτικά γεγονότα κατά τη διάρκεια των οποίων όλη η διαδικασία της αξιολόγησης μιας πρωτοβουλίας του αντιπάλου, της απόφασης για τη κατάλληλη ανταπόδοση αλλά και η εφαρμογή αυτής της απόφασης, διαφαίνονται πολύ καθαρά. Για αυτό το λόγο είναι χρήσιμο να επικεντρωθούμε στον τρόπο με τον οποίο γίνεται η πολιτική κατά τη διάρκεια κρίσεων, να εξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο οι αποφασίζοντες διαχειρίζονται την πληροφόρηση, επινοούν εναλλακτικές δράσεις και πορείες αλλά και πώς διαχειρίζονται το υψηλό επίπεδο του στρες και του άγχους, κάτι το οποίο είναι ένα δεδομένο χαρακτηριστικό των καταστάσεων κρίσεων.

Με την περιπτωσιολογική μελέτη που εμπεριέχεται στην παρούσα εργασία επιχειρείται να διερευνηθούν τα εξής:

- Η συλλογή και εκτίμηση των πληροφοριών (intelligence) και από τις τρεις πλευρές, τις ΗΠΑ την ΕΣΣΔ και την Κούβα
- Η δυναμική των πυρηνικών όπλων των δύο υπερδυνάμεων στη διεθνή αρένα
- Η μελέτη της πολύπλοκης αλληλεπίδρασης και της συνεχιζόμενης έντασης μεταξύ πολιτικών στόχων και στρατιωτικών επιχειρήσεων
- Η διαδικασία λήψης αποφάσεων
- Η σύνδεση των συμφερόντων της κάθε πλευράς με τη τακτική χειρισμού της κρίσης
- Οι παράμετροι με βαρύνοντα ρόλο που σημάδεψαν την κρίση

Σκοπός της εργασίας δεν είναι μόνο η κατανοητή και ισορροπημένη αποτύπωση της κρίσης αλλά κυρίως ο τρόπος που επέλεξε να χειριστεί κάθε πλευρά την κατάσταση της κρίσης και πώς αυτός συνδέεται με τους σκοπούς και τα συμφέροντά της. Συνακόλουθα, η μελέτη θα επιχειρήσει να καταδείξει την αλληλεπίδραση των αμερικανικών και σοβιετικών αντιλήψεων και δράσεων στη δημιουργία και επίλυση της κρίσης. Τα συμπεράσματα που θα εξαχθούν θα αποτελέσουν τη βάση του προβληματισμού για αντιμετώπιση απειλών, διαχείριση και επίλυση κρίσεων σε μελλοντικές καταστάσεις.

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει την ακόλουθη δομή:

1. Εισαγωγή, όπου περιγράφονται οι βασικοί στόχοι, το θεωρητικό πλαίσιο και η δομή της εργασίας
2. Κεφάλαιο 1, στο οποίο παρουσιάζονται διεξοδικά οι έννοιες της διαχείρισης κρίσεων, τα χαρακτηριστικά, οι στρατηγικές και το πλαίσιο που θέτει η πυρηνική εποχή
3. Κεφάλαιο 2, το οποίο αφορά την περιπτωσιολογική μελέτη που έχει επιλεγεί. Αρχικά παρατίθεται σύντομα η πορεία των γεγονότων που διαδραματίστηκαν. Στη συνέχεια παρουσιάζεται ο χειρισμός της κρίσης από τις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ με τις στρατηγικές που ακολούθησαν, και ύστερα ο ρόλος και η απόδοση των Υπηρεσιών Πληροφοριών στις δύο πλευρές.
4. Συμπεράσματα, όπου γίνονται κάποιες εκτιμήσεις σε ό,τι αφορά τους στόχους που υπηρετεί η παρούσα εργασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ

Το παρόν κεφάλαιο επιχειρεί μια προσπάθεια προσέγγισης της έννοιας κρίσης, των χαρακτηριστικών της, των προσεγγίσεων και των μεθόδων διαχείρισής της.

ΟΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

Δεδομένης της σημασίας των κρίσεων, θα διαπιστώσουμε πως δεν υπάρχει ένα ορισμός κοινά αποδεκτός.³ Το μόνο με το οποίο υπάρχει γενική συμφωνία είναι ο ορισμός που βγαίνει και από την ετυμολογία της λέξης, πως η κρίση αποτελεί ένα αποφασιστικό σημείο μεταξύ ειρήνης και πολέμου (κρίση=απόφαση).

Ο κλασικός ορισμός της κρίσης έχει δοθεί από τον Charles Hermann: «μια κρίση είναι μια κατάσταση που 1) απειλεί τους στόχους υψηλής προτεραιότητας της μονάδας της λήψης αποφάσεων, 2) περιορίζει το διαθέσιμο περιθώριο χρόνου για απάντηση πριν μια απόφαση μπορεί να μετατραπεί, και 3) προκαλεί έκπληξη στα μέλη της μονάδας της λήψης αποφάσεων με αυτό που προκύπτει». ⁴ Αυτό που είναι απόλυτο, είναι πως οι κρίσεις περιλαμβάνουν το ρίσκο του πολέμου, ένα υψηλότερο κίνδυνο από τις φυσιολογικές συνθήκες, ή τουλάχιστον το ρίσκο της βίας. Παρ'όλο που το ρίσκο είναι πάντα παρόν στο διεθνές σύστημα, ο Snyder και ο Diesing είναι ξεκάθαροι πως «η προσδοκία ενός πιθανού πολέμου είναι δραματικά αυξημένη σε μια κρίση».⁵ Ο Oral Young ορίζει την κρίση ως « μια διαδικασία αλληλεπίδρασης

³ P. Parker, "An Examination of Basic and applied International Crisis Research" *International Studies Quarterly*, 21/1 (Mar 77), σελ 230

⁴ R. Carey and T. Salmon, *International Security in the Modern World* (MacMillan PressLTD, 1996)

⁵ Ibid, σελ 116

που προκύπτει σε πολύ υψηλά επίπεδα αντιλαμβανόμενης έντασης από ότι η κανονική ροή των γεγονότων και χαρακτηρίζεται από: « ένα σύντομο διάλειμμα από την κανονική ροή της πολιτικής, μικρή διάρκεια της κρίσης, αύξηση των προσδοκιών πως θα ξεσπάσει βία, και σημαντικές συνέπειες για τη σταθερότητα κάποιου συστήματος ή υποσυστήματος στη διεθνή πολιτική».

Μεγάλες αντιθέσεις προκύπτουν σχετικά με το αν οι κρίσεις αφορούν περιορισμένη ή μικρή περίοδο. Ο Snyder και Diesing τονίζουν πως δεν είναι τόσο η μικρή διάρκεια που παίζει ρόλο, όσο το επείγον της κατάστασης :« με την έννοια του κινδύνου και του ρίσκου που οι πλευρές αισθάνονται πως πρέπει να απαλλαγούν το συντομότερο δυνατόν, η μικρή διάρκεια δεν είναι ένα απαραίτητο χαρακτηριστικό της κρίσης.⁶ Κάποιες ιστορικές κρίσεις διήρκεσαν για μήνες, ακόμα και ένα χρόνο ή και περισσότερο (πχ. Πόλεμος του Κόλπου 1990-91). Ο Alexander George τονίζει ότι οι κρίσεις εξαρτώνται από το περιεχόμενό τους⁷, ενώ ο Coral Bell, - Ned Lebow μεταξύ άλλων, σημειώνουν ότι μπορεί να υπάρξουν διαφορετικοί τύποι κρίσεων. Ο Bell γράφει για κρίσεις «αντιπάλων» που αφορούν δυνάμεις που θεωρούν τους εαυτούς τους ως αντιπάλους, και για «εσωτερικές» κρίσεις που προκύπτουν μεταξύ συμμάχων ή μέσα σε μια ξεκάθαρη σφαίρα επιρροής.⁸

Κατά την κρίση μεταβάλλεται η συνήθης ροή των πραγμάτων και η κατάσταση εισέρχεται σε μια καμπή, σε μια μεταβατική περίοδο με δυσχέρειες και κινδύνους. Κάθε κρίση λειτουργεί ως δοκιμή της σταθερότητας του συστήματος. Εάν χωρίσουμε τη κρίση σε μικρότερα διαχειρίσιμα τμήματα που τα ορίσουμε, μπορούμε να προσδιορίσουμε τους επιμέρους στόχους. Με τη προσέγγιση αυτή και το Υπουργείο Αμυνας των ΗΠΑ ορίζει τη κρίση ως: « μια κατάσταση που περικλείει απειλή για τις ΗΠΑ, τα εδάφη της, τους πολίτες, τις στρατιωτικές δυνάμεις και τα ζωτικά συμφέροντα, η οποία αναπτύσσεται πολύ γρήγορα και δημιουργεί μια συνθήκη τέτοιας διπλωματικής, οικονομικής, πολιτικής ή στρατιωτικής σπουδαιότητας, ώστε να αντιμετωπίζεται το ενδεχόμενο χρήσης της στρατιωτικής δύναμης, προκειμένου να επιτευχθούν οι εθνικοί στόχοι».⁹

Σύμφωνα με τον C. McClelland: «η κρίση παριστά μια σημαντική αλλαγή στην ποσότητα, ή την ποιότητα ή την έκταση των σχέσεων μεταξύ δύο κρατών». Με τον ορισμό αυτό βλέπουμε όλο το σύστημα και τις μεταβολές του σχήματος των

⁶ Ibid

⁷ George, *Avoiding War* (Westview Press, 1991), σελ 386

⁸ Coral Bell, *Conventions of crisis* (London: Oxford University Press, 1971), σελ 7

⁹ Χρηστος Λυμπερης, *Εθνική Στρατηγική Και Χειρισμός Κρίσεων* (Αθήνα: Ποιότητα, 1997).σελ 128

αλληλεπιδράσεων .¹⁰ Πιο συγκεκριμένα ο Snyder αναφέρει πως μια διεθνής κρίση είναι «μια σειρά από αλληλεπιδράσεις μεταξύ των κυβερνήσεων δύο ή περισσότερων κυρίαρχων κρατών που βρίσκονται σε σοβαρή αντιπαράθεση, περιορισμένο ή πραγματικό πόλεμο, που εμπεριέχεται όμως μια επικίνδυνη, υψηλή πιθανότητα για πόλεμο». ¹¹ Σύμφωνα με τα παραπάνω μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα πως Διεθνής Κρίση θεωρείται μια σειρά αλληλεπιδράσεων μεταξύ των κυβερνήσεων δύο ή περισσότερων χωρών, οι οποίες βρίσκονται σε σοβαρή σύγκρουση συμφερόντων, λίγο πριν τον πόλεμο, η οποία περικλείει την αντίληψη ενός σοβαρού πολέμου. Κρίση είναι μια αλλαγή κατάστασης του διεθνούς συστήματος που χαρακτηρίζεται από δύο ανεξάρτητα αναγκαίες και συλλογικά επαρκείς συνθήκες: παραμόρφωση στον τύπο και αύξηση στην ένταση των διαταραγμένων αλληλεπιδράσεων, με υψηλή πιθανότητα στρατιωτικών επιχειρήσεων και πρόκληση στην υπάρχουσα δομή του συστήματος.

Σύμφωνα με τον Richard Lebow¹², τρία είδη κρίσεων μπορεί να διακριθούν:

α. *Προσχηματικές* κρίσεις, δηλαδή κρίσεις που προκαλούνται από κάποιο κράτος προκειμένου αυτό να δικαιολογήσει την έναρξη εχθροπραξιών τις οποίες έχει ήδη προσχεδιάσει (π.χ. η κρίση του Ντάντσιχ το 1939).

β. *Δευτερογενείς* κρίσεις, δηλαδή κρίσεις με τρίτα μέρη που κάποιο κράτος αντιμετωπίζει ενόσω βρίσκεται σε εχθροπραξίες με τον κύριο αντίπαλό του (π.χ. η κρίση του «Λουζιτάνια» το 1915).

γ. Κρίσεις *αμφισβήτησης δεσμεύσεων/δικαιωμάτων*, όπου μια δέσμευση που έχει αναλάβει ο αντίπαλος (π.χ. να μην επιτρέψει την εγκατάσταση ορισμένων οπλικών συστημάτων σε μία συγκεκριμένη περιοχή) τίθεται υπό ενεργό αμφισβήτηση, αναμένοντας υποχώρησή του (π.χ. κρίση των πυραύλων της Κούβας το 1962).

---

¹⁰ Ibid, σελ 127

¹¹ G. Snyder and P. Diesing, *Conflict Among Nations: Bargaining, Decision making and System Structure in International Crises* (Princeton: Princeton University Press, 1977)

¹² βλ. Richard Ned Lebow, *Between Peace and War. The Nature of International Crisis* (Baltimore: the john hopkins university press, 1981).

ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ ΚΡΙΣΗΣ

Σύμφωνα με τους Kintner και Schwarz ο χειρισμός μιας κρίσης έγκειται στο να κερδιθεί η κρίση και την ίδια στιγμή να περιοριστούν σε ανεκτά επίπεδα ο κίνδυνος και το ρίσκο και από τις δύο εμπλεκόμενες πλευρές, ενώ για τον Lipson το σημαντικό πρόβλημα είναι η ειρηνική επίλυση της κρίσης.¹³ Βάσει της θέσης πως ο χειρισμός μιας κρίσης είναι το σύνολο των μέτρων τα οποία προσανατολίζονται στον περιορισμό της σύγκρουσης – προκλήσεων και αυτής της κλιμάκωσης, προκύπτει το συμπέρασμα πως η διαχείριση μιας κρίσης είναι κατ'εξοχήν μια διπλωματική προσπάθεια η οποία μπορεί να υποστηρίζεται και από στρατιωτικά μέσα. Ο χειρισμός κρίσης αναφέρεται σε όλη τη διαδικασία με την οποία οι αντίπαλοι προσβλέπουν να συμφιλιώσουν τους ανταγωνιστικούς τους στόχους.

Θα μπορούσε να ειπωθεί πως πρωτεύον έργο του χειρισμού μιας κρίσης είναι να διαμνηθθούν από την κάθε πλευρά τα συμφέροντα της και οι απαιτήσεις της, όσο γίνεται πιο καθαρά, προκειμένου να αποκλεισθούν λανθασμένοι υπολογισμοί και από τις δύο πλευρές. Έτσι ο αντίπαλος, είτε θα αποφύγει τις περαιτέρω προκλήσεις(οπότε τελειώνει η κρίση), είτε θα επιδείξει προθυμία για κλιμάκωση της κατάστασης. Δεν αρκεί όμως να δοθεί έμφαση μόνο στα συμφέροντα του καθενός, αλλά και στην αποφυγή ενεργειών οι οποίες θα μπορούσαν να οδηγήσουν τον αντίπαλο σε μια αμοιβαίως ανεπιθύμητη διαδικασία κλιμάκωσης.

Το κεντρικό σημείο σε μια κρίση είναι οι αλλαγές που προσδοκά η κάθε πλευρά να πραγματοποιήσει για να προωθήσει τα συμφέροντά της, επηρεάζοντας τις αντιλήψεις και αντιδράσεις της άλλης. Το στοιχείο αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα, πως ο χειρισμός μιας κρίσης δεν θα πρέπει να εκλαμβάνεται πως έχει πάντα ως επιθυμητό στόχο των δύο πλευρών την αποκλιμάκωση. Πραγματικός στόχος χειρισμού είναι η επιτυχία των στόχων της κάθε πλευράς . Ο χειρισμός μιας κρίσης είναι μια λεπτή διαδικασία που περιλαμβάνει δύσκολες αποφάσεις. Η λήψη αποφάσεων στις κρίσεις δεν είναι, συνήθως, χωρίς συναισθήματα. Οι αποφάσεις λαμβάνονται υπό συνθήκες πίεσης χρόνου και δυναμικών εξελίξεων, από ανθρώπους που εργάζονται στην ομίχλη των αμφιβολιών. Ο Υπουργός Αμυνας των ΗΠΑ, Robert Macknamara, μετά την κρίση της Κούβας είχε δηλώσει: «δεν υπάρχει πλέον αυτό που ονομάζουμε

---

¹³ Salmon and Alkadari στο *International Security and the Modern World*

στρατηγική, υπάρχει μόνο ο χειρισμός των κρίσεων». Με τη δήλωση αυτή, που έχει στοιχεία υπερβολής, γίνεται καταφανής η τεράστια σημασία του χειρισμού μιας κρίσης.¹⁴

Ασφαλώς δεν θα υπάρχει κρίση στις σχέσεις δύο χωρών όταν και οι δύο εγκαταλείπουν τους στόχους τους. Όμως, όταν η σύγκρουση επικρατεί στις διεθνείς σχέσεις, ως εκ τούτου και οι διεθνείς κρίσεις (όχι πάντα ανεπιθύμητες), μαζί με τους χειρισμούς τους, θα συμπληρώνουν σελίδες της ιστορίας. Η έννοια της διαχείρισης μιας κρίσης δεν συμπίπτει με την έννοια της επίλυσης συγκρούσεων (conflict resolution) ούτε και με τη διπλωματία εξαναγκασμού (coercive diplomacy). Είναι πιο πλατιά η έννοια της διπλωματίας εξαναγκασμού από την έννοια του χειρισμού μιας κρίσης. Ο χειρισμός μιας κρίσης είναι συγχρόνως επιστήμη και τέχνη που μελετάται και μαθαίνεται. Θεωρείται δε ότι τελειώνει ο χειρισμός όταν η ένταση έχει δραστηρικά μειωθεί , ώστε να αποκλείονται στρατιωτικές εχθροπραξίες. Εάν δοθεί ευρύτερη έννοια στη διαχείριση κρίσης ώστε να περιλαμβάνει όλο το φάσμα των στόχων και προτεραιοτήτων μιας διεθνούς διαφοράς, τότε η διαχείριση θα θεωρείται επιτυχής, εάν επιτευχθούν οι στόχοι των δρώντων, ανεξάρτητα ποιοί είναι.

ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΚΡΙΣΗΣ - ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ

Όταν εξετάζεται η διαχείριση κρίσεων ασφάλειας σε μια χώρα, αναπόφευκτα προκύπτουν τρία αλληλένδετα ζητήματα:

- Μπορούσαμε να αποφύγουμε την εμπλοκή στην κρίση?
- Ήταν επιτυχής η πολιτική μας στη διαχείριση της κρίσης?
- Είχαν ετοιμότητα και επάρκεια οι θεσμοί και τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν στη διάρκεια της διαχείρισης κρίσεων?

Και τα τρία αυτά ζητήματα έχουν να κάνουν με την ωριμότητα του πολιτικού συστήματος μιας χώρας και ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά την εξωτερική πολιτική και την πολιτική άμυνας και ασφάλειας. Γιατί πέρα από εκάστοτε πολιτικούς

---

¹⁴ Richard Lebow, *Between Peace and War. The Nature of International Crisis* (Baltimore: John Hopkins University Press, 1981), σελ 266

προσανατολισμούς, πέρα από τα προσωπικά χαρακτηριστικά της πολιτικής ηγεσίας και πέρα από την τεχνοκρατική εμπειρία του ανθρωπίνου δυναμικού στα υπουργεία Εξωτερικών και Εθνικής Αμυνας, η ωριμότητα αυτή κρίνεται στο εάν υπάρχει θεσμική γνώση του φαινομένου των κρίσεων ασφάλειας και θεσμική μνήμη στη διαχείριση τέτοιων κρίσεων.

Αρα πέρα από πολιτικές και αναγκαιότητα κάποιων συγκεκριμένων θεσμών πρέπει να γίνεται πάντα θεσμικά κατανοητό το τι είναι «κρίση ασφάλειας» και ποιες είναι δομικές απαιτήσεις διαχείρισης που απορρέουν από τη φυσιογνωμία του φαινομένου «κρίση». Όταν μιλάμε για το φαινόμενο των κρίσεων έχουμε πάντα κατά νου ορισμένες απλές αλήθειες. Καταρχήν, αναφερόμαστε σε μια έκτακτη περίπτωση. Ένα γεγονός που ανατρέπει την συνηθισμένη κατάσταση πραγμάτων. Ταυτόχρονα, η αναφορά σε μια κατάσταση κρίσης πάντα σημαίνει και χειροτέρευση της προϋπάρχουσας κατάστασης.

Οι δύο αυτές απλές αλήθειες συνοδεύονται και από μια τρίτη: την ανάγκη για την άμεση αντιμετώπιση των απειλών που δημιουργεί η κρίση στην υφιστάμενη κατάσταση. Αυτή η επίκληση για άμεση δράση προσδίδει στα φαινόμενα των κρίσεων τον δραματικό χαρακτήρα τους. Ωστόσο, το φαινόμενο της διαμάχης ή σύγκρουσης (conflict) διαφοροποιείται από εκείνο της κρίσης με μια σειρά ποιοτικά χαρακτηριστικά. Γενικότερα, η διαμάχη/σύγκρουση είναι έκφραση ετερογενών συμφερόντων, αξιών και πεποιθήσεων, η οποία εμφανίζεται καθώς νέοι σχηματισμοί-φορείς της κοινωνικής αλλαγής έρχονται σε αντιπαράθεση με κατεστημένους περιορισμούς. Η διαμάχη αφορά πάντα πόλωση θέσεων ανάμεσα στα αντιμαχόμενα μέρη και το διακύβευμα είναι η μεταβολή αυτών των δεδομένων θέσεων. Στις διεθνείς σχέσεις, η μεταβολή των θέσεων των αντιτιθεμένων πλευρών μπορεί να προέλθει από τρεις ευδιάκριτες κατευθύνσεις. Καταρχήν, η μεταβολή δύναται να προέρχεται από διαδικασίες της επιβολής της μιας πλευράς να αλλάξει την τοποθέτησή της - επιβολή που μπορεί να προέλθει από ήττα σε πόλεμο, από ήττα σε κρίση, αλλά και από «διολίσθηση» μιας πλευράς σε κατάσταση «φιλανδοποίησης», δηλαδή μια κατάσταση δομικής αδυναμίας μιας πλευράς κατά την οποία η κυριαρχία της διαδικασίας λήψης αποφάσεων της περιορίζεται σημαντικά από τα όρια ανοχής της άλλης πλευράς.

ΔΙΑΜΑΧΗ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ

Δεύτερον, μεταβολή θέσεων δύναται να προέρχεται από εσωτερική αλλαγή της μιας πλευράς και τρίτον από διαπραγμάτευση. Είναι προφανές ότι κάθε σύγκρουση ή διαμάχη δεν είναι κρίση, αλλά πάντως κάθε κρίση εκδηλώνεται στο πλαίσιο μιας διαμάχης, ακόμη και στην οριακή εκείνη περίπτωση όπου το ξέσπασμα μια κρίσης εγκαινιάζει μια διαμάχη.

Η διαμάχη είναι ανταγωνιστική διαδικασία που μπορεί να περιλαμβάνει ένα ή περισσότερα ζητήματα διενέξεων. Αντίθετα η κρίση αφορά και εξελίσσεται γύρω από ένα προσδιορισμένο ζήτημα στο οποίο αυξάνεται η ένταση της εχθρικής αλληλεπίδρασης. Σημαντική επίσης είναι η διάκριση ανάμεσα στην κρίση και στον πόλεμο, ένα ζήτημα που αναφέρεται στον διαφορετικό ρόλο της στρατιωτικής ισχύος στις δύο αυτές περιπτώσεις σε ό,τι αφορά ένα πλήθος χαρακτηριστικών τους με άξονα το πολιτικό περιεχόμενο/στόχευση της στρατιωτικής κινητοποίησης. Η κρίση σε καμία περίπτωση – ακόμη και εάν περιέχει την άσκηση βίας – δεν είναι πολεμική αναμέτρηση, όπου υπάρχει συστηματική και εκτεταμένη χρήση στρατιωτικής βίας. Ο πόλεμος, όμως, ενδέχεται να αποτελεί συνέχεια της κρίσης, ενώ όταν στο πλαίσιο μιας ένοπλης αναμέτρησης υφίσταται εκτίμηση της επιδείνωσης της στρατιωτικής ικανότητας μιας χώρας ή ενός συμμάχου σε σχέση με την δεδομένη κατάσταση των εχθροπραξιών, τότε μπορούμε να μιλάμε για την ειδική περίπτωση της ενδο-πολεμικής κρίσης.

Αντίθετα, στην κρίση ασφάλειας η στρατιωτική κινητοποίηση - η επίκληση ή και η χρήση στρατιωτικής ισχύος – είναι μέσο πίεσης στενά συνδεδεμένο με το πολιτικό μήνυμα για τις προθέσεις της που επιδιώκει αυθεντικά και αξιόπιστα να στείλει η πολιτική ηγεσία στις άλλες εμπλεκόμενες πλευρές στη δεδομένη κρίση. Γι' αυτό δεν επιβάλλεται ο στενός πολιτικός έλεγχος στον γενικό σκοπό συνολικά της στρατιωτικής κινητοποίησης (όπως γίνεται συνήθως σε μια πολεμική αναμέτρηση), αλλά στον ειδικό σκοπό της κάθε μιας ευδιάκριτης επιχειρησιακά αποστολής των εμπλεκόμενων ημέτερων στρατιωτικών δυνάμεων. Η θεσμική γνώση και μνήμη ζητημάτων που συνδέονται άμεσα με αυτά τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά των κρίσεων ασφάλειας είναι ζωτικής σημασίας στην εμπέδωση της εθνικής ασφάλειας. Για τους αρμόδιους θεσμούς, και ακόμη περισσότερο για τα αρμόδια επιμέρους όργανα, το φαινόμενο της κρίσης ασφάλειας καθίσταται έτσι ευδιάκριτο.

Τι αντιπροσωπεύει

Στην ουσία μια κρίση αντιπροσωπεύει μια μεταβολή στην μορφή ή αύξηση της έντασης της ρηξιγενούς αλληλεπίδρασης μεταξύ δύο ή περισσότερων κρατών με μια υψηλή πιθανότητα στρατιωτικών εχθροπραξιών, η οποία στη συνέχεια αποσταθεροποιεί τις μεταξύ τους σχέσεις και συνιστά πρόκληση στη δομή ενός διεθνούς συστήματος στο επίπεδο που εκδηλώνεται. Ο «καταλύτης» της διεθνούς κρίσης συνίσταται στην εκδήλωση συγκεκριμένης πρόκλησης που ανατρέπει την υπάρχουσα κατάσταση των σχέσεων ανάμεσα στα μέρη και απειλεί με αστάθεια τη σταθερότητα του συστήματος ή υποσυστήματος που εκδηλώνεται.¹⁵ Όποιος και αν είναι ο καταλύτης για μια κρίση, αυτός ενεργοποιεί την αντίληψη της απειλής για ένα τμήμα των συμμετεχόντων στη λήψη αποφάσεων ενός κράτους Α. Η απάντησή του, στη συνέχεια, οδηγεί σε εντονότερες ρηξιγενείς αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στο κράτος Α και το κράτος Β και πιθανότατα και σε άλλα κράτη, συνοδευόμενη από την πιθανότητα βίαιης εξέλιξης. Με λίγα λόγια, μια διεθνής κρίση χαρακτηρίζεται από υψηλότερη της συνήθους ένταση, αναταραχή και αστάθεια στις διακρατικές σχέσεις, αλλά ταυτόχρονα συνδέεται με τροποποιημένες αντιλήψεις στο επίπεδο του δρώντος. Η διασύνδεση μεταξύ των εννοιών των επιπέδων της μονάδας και του συστήματος μπορεί να φανεί σε δύο διαφορετικές περιπτώσεις: όταν μια κρίση για όλους τους δρώντες είναι ταυτόχρονη, καθώς επίσης και όταν οι κρίσεις (που αντιλαμβάνεται ο καθένας τους) επικαλύπτονται αλλά δεν συμβαίνουν ταυτόχρονα.

Το αντικειμενικό γεγονός

Συνεπώς, μια διεθνής κρίση συμπεριλαμβάνει - στην πραγματικότητα ξεκινάει με - μια κρίση εξωτερικής πολιτικής για ένα ή περισσότερα κράτη. Ενώ στην διάσταση των διεθνών σχέσεων ο «καταλύτης» έχει χαρακτήρα αντικειμενικού γεγονότος που δύναται να παρατηρηθεί από οποιονδήποτε, στη διάσταση των εμπλεκομένων μερών ο «καταλύτης» μιας κρίσης εξωτερικής πολιτικής έχει χαρακτήρα προσλαμβάνουσας παράστασης.¹⁶ Η εκδήλωση της κρίσης προϋποθέτει την ύπαρξη συγκρουσιακής

---

¹⁵ M Brecher, *Crisis in World Politics* (Pergamon Press, 1993).

¹⁶ Ibid

δράσης τουλάχιστον δύο αντιτιθέμενων πλευρών, δράση που ενεργοποιείται από την ύπαρξη παραστάσεων απειλής.

Ο «διπλός χαρακτήρας» του φαινομένου των κρίσεων ως πραγματική κατάσταση των σχέσεων των εμπλεκόμενων μερών και ταυτόχρονα ως κατάσταση δεδομένων αντιλήψεων στους θεσμούς διαχείρισης κρίσεων των μερών επιτρέπει την πλήρη κατανόηση του φαινομένου των κρίσεων. Η απειλή στο επίπεδο της μονάδας δείχνει (υποκειμενικές) αντιλήψεις εκ μέρους των αποφασίζόντων.

Η πρόκληση στο επίπεδο του συστήματος εκφράζεται με την (αντικειμενική) πιθανότητα αλλαγής στη δομή. Μια πρόκληση στη δομή μπορεί ή όχι να υλοποιηθεί όπως και μια απειλή σε βασικές αξίες (μπορεί να πραγματοποιηθεί, μπορεί όμως και όχι).¹⁷ Οι αναγκαίες αυτές διακρίσεις ανάμεσα στα φαινόμενα της διαμάχης, της κρίσης και του πολέμου δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για την επικέντρωση στη μελέτη των κρίσεων και την εξαγωγή γόνιμων συμπερασμάτων σε ακαδημαϊκό και επιχειρησιακό επίπεδο.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ

Η πολιτική σχετίζεται αναπόδραστα με προτεραιότητες και η διαχείριση μιας κρίσης εμπλέκεται άμεσα στις προτεραιότητες – τις υπηρετεί, τις παρακάμπτει, τις ανατρέπει. Επομένως, η απόφαση ανήκει στην αρμοδιότητα της πολιτικής ηγεσίας.¹⁸ Η παροχή επιστημονικής τεκμηρίωσης και κυρίως επιχειρησιακής υποστήριξης για τη λήψη πολιτικής απόφασης σε συνθήκες κρίσης σπανιότητα σημαίνει την ύπαρξη μιας και μόνο «πολιτικά ορθής» επιλογής. Η σπάνια εκδοχή της «μόνης ορθής επιλογής» αποτελεί την ακραία εξαίρεση του γενικού κανόνα. Αυτός ο κανόνας θέλει – πάντα στο πλαίσιο των δεδομένων πολιτικών προτεραιοτήτων – η παροχή επιχειρησιακής υποστήριξης για τη λήψη πολιτικής απόφασης να υπηρετεί αποκλειστικά τον σκοπό της ανάλυσης της σχέσης «κόστους-οφέλους» κάθε μιας από τις εναλλακτικές

¹⁷ M. Brecher, “Patterns of Crisis Management” *The Journal Of Conflict Resolution*, 32/3 (Sep 1988), σελ 440

¹⁸ D. Welch, “Crisis Decision making Reconsidered”, *The Journal of Conflict Resolution* 33/3 (Sep 1989), σελ 437

επιλογές που έχει στη διάθεσή της η πολιτική ηγεσία. Η ατέρμονη πορεία από την «έλλειψη πληροφορίας» στην «πληροφοριακή επάρκεια» αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο στην αντιμετώπιση των κρίσεων.¹⁹ Το τι διερευνάται έχει να κάνει με τη «μοναδικότητα» της κάθε κρίσης χωριστά, αλλά και ευρύτερα με την ιδιαιτερότητα του φαινομένου των κρίσεων. Η απάντηση στο τελευταίο ζήτημα ουσιαστικά σημαίνει ότι το φαινόμενο των κρίσεων έχει ευδιάκριτα γενικά χαρακτηριστικά με βάση τα οποία μπορούμε να κατανοήσουμε την ουσία αυτού του φαινομένου και να εξοπλιστούμε με μια γενική προσέγγιση που μας επιτρέπει να αναλύουμε κάθε ειδικότερη περίπτωση κρίσης.²⁰ Η ουσιώδης διάκριση των καταστάσεων που υπάρχουν πριν και μετά την έναρξη της κρίσης εστιάζεται στη σαφή απόκλιση των συνθηκών που επικρατούν πριν και μετά την ενεργοποίηση της δράσης που προκάλεσε την κρίση. Καμία σύγκριση των δύο καταστάσεων δεν μπορεί να γίνει χωρίς την επαρκή κατανόηση της υπάρχουσας κατάστασης, η οποία θα τροποποιηθεί με την έναρξη της κρίσης. Δεν μπορούμε να διακρίνουμε τι αλλάζει, εάν δεν έχουμε γνώση του τι υπάρχει. Υπογραμμίζοντας εδώ ορισμένες μόνο από τις επιχειρησιακές ωφέλειές της, η γνώση της υπάρχουσας κατάστασης δεν συμβάλει αποκλειστικά και μόνο στην αναγνώριση της κρίσης όταν αυτή εκδηλωθεί αλλά και στην πρόληψή της, επειδή τόσο τα σημεία τριβής όσο και οι κατευθύνσεις των συγκρουσιακών τάσεων μπορούν να εντοπιστούν με επάρκεια.

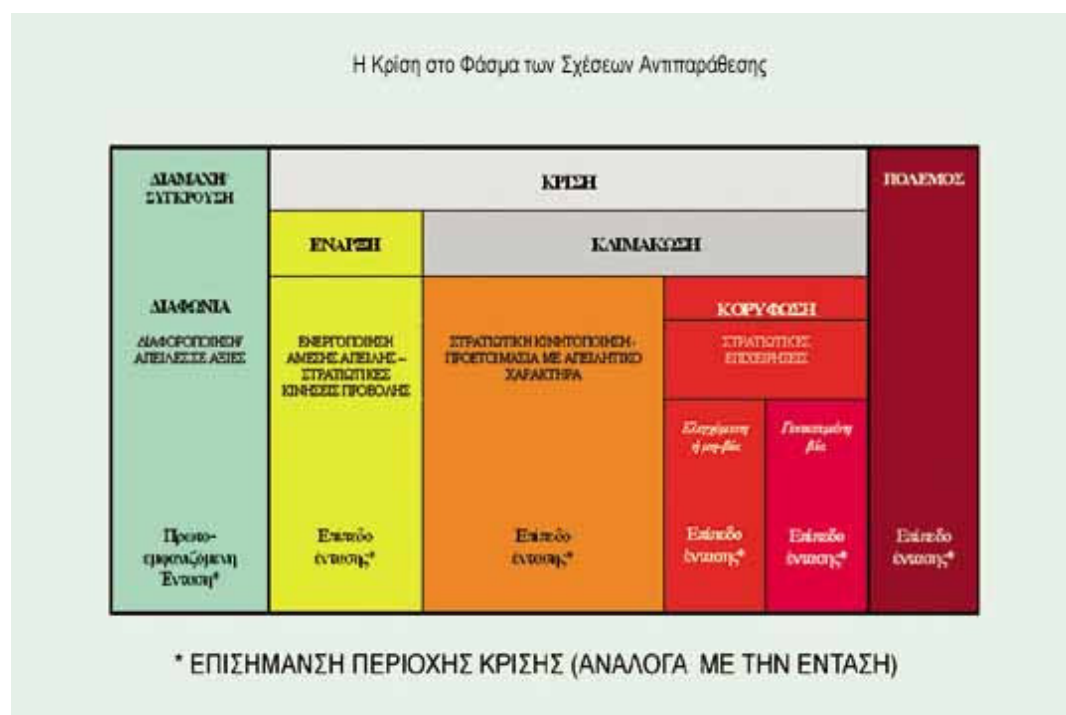
Ωστόσο, η διαπίστωση της μεταβολής στην υπάρχουσα κατάσταση δεν είναι μόνο αποτέλεσμα αντικειμενικής ανάλυσης των συγκρουσιακών συνθηκών, αλλά πρωτίστως πολιτικής εκτίμησης για του τι διακυβεύεται από αυτήν τη μεταβολή. Η κατεξοχήν αυτή πολιτική εκτίμηση συνδέεται κατευθείαν με την εκτίμηση για την έκταση και αμεσότητα της απειλής, την άλλη απλή αλήθεια που συνοδεύει κάθε συζήτηση για τις κρίσεις και έχει να κάνει με τη συναίσθηση ότι η μεταβολή στην υπάρχουσα κατάσταση σηματοδοτεί επιδείνωση της κατάστασης. Εάν πράγματι έχει εκτιμηθεί ότι υφίσταται επιδείνωση της κατάστασης, τότε ό,τι απομένει να εκτιμηθεί είναι η πίεση χρόνου για την εκδήλωση της επαρκούς αντίδρασης προκειμένου να διαφυλαχθούν οι αξίες που απειλούνται από την υφιστάμενη μεταβολή.

---

¹⁹ βλ Στελιος Αλειφαντης (ed.), *Η Κυριαρχία Της Πληροφορίας Και Οι Διεθνείς Συγκρούσεις* (Ανασκοπήση Αμυντικής Και Εξωτερικής Πολιτικής 2001, Αθίνα: Παρατηρητής, 2001).

²⁰ Brecher, *Crisis in World Politics*

Η μετάπτωση μιας υπάρχουσας κατάστασης σε κατάσταση κρίσης συμβαίνει όταν ένα εχθρικό γεγονός που προκαλεί αναταραχή ή μια μεταβολή των σχέσεων των εμπλεκομένων μερών ενεργοποιεί τρεις σχετικές μεταξύ τους αντιλήψεις: πρώτον, απειλείται μία ή περισσότερες θεμελιώδεις αξίες, δεύτερον, ο διατιθέμενος χρόνος για απάντηση είναι περιορισμένος, και τρίτον, υπάρχει υψηλή πιθανότητα εμπλοκής σε πολεμικές εχθροπραξίες, πριν αναιρεθεί η πρόκληση.

ΤΟ ΒΑΣΙΚΟ ΠΑΡΑΔΟΞΟ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΛΗΜΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σε μια διεθνή κρίση η αντιπαράθεση μπορεί να τερματιστεί, όταν η μία τουλάχιστον πλευρά υποχωρήσει και δεχθεί να ζημιωθούν τα συμφέροντά της. Αυτό είναι το βασικό παράδοξο του χειρισμού μιας κρίσης.²¹ Οι σχέσεις των δύο χωρών απολήγουν σε κρίση, διότι συγκρούονται τα συμφέροντά τους. Για να μετατραπεί η σύγκρουση συμφερόντων σε κρίση, απαιτείται μια υπολογισμένη πολιτική απόφαση. Ετσι λοιπόν, όταν μια χώρα εισέρχεται ελεύθερα σε μια κρίση για να κερδίσει (ή να μη χάσει), αλλά υποχωρεί δεχόμενη ζημιές, είναι παράδοξο. Από τη στιγμή που ξεκινά μια κρίση, ο κεντρικός στόχος του πολιτικού ηγέτη που διευθύνει τους χειρισμούς, είναι

²¹ Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*

να κάνει ό,τι είναι δυνατόν προκειμένου να προωθήσει τους αντικειμενικούς σκοπούς και τα συμφέροντα της χώρας του, ενώ ταυτόχρονα αποφεύγει ενέργειες που θα πυροδοτούσαν κλιμάκωση της κρίσης. Η προστασία συμφερόντων από τη μια και η αποφυγή κλιμάκωσης από την άλλη, δημιουργούν ένα «δίλημμα πολιτικής» χειρισμού της κρίσης. Η αντιμετώπιση αυτού του διλήμματος γίνεται με τη σχεδίαση και υλοποίηση μιας πολιτικο-στρατηγικής, κατάλληλης για την περίπτωση που αντιμετωπίζεται.

Εκείνο το οποίο έλκει ή φοβίζει στις κρίσεις είναι τα αποτελέσματα, οι επιπτώσεις τους. Οι κρίσεις έχουν θεωρηθεί ως προάγγελος πολέμου ή ως αναγκαίο κακό, προκειμένου να επέλθουν αναγκαίες αλλαγές. Έχουν παρουσιασθεί δύο ανταγωνιστικές απόψεις – θέσεις για τις συνέπειες πολλαπλών κρίσεων.²² Η μια θέση είναι ότι όσο πιο συχνές είναι οι κρίσεις, τόσο μεγαλύτερη γίνεται και η πιθανότητα του πολέμου. Επειδή όμως ο άνθρωπος διδάσκεται από το παρελθόν, εκτιμάται ότι κάθε κρίση δημιουργεί δημιουργεί εμπειρίες και μέσω αυτών βοηθάει στη μείωση της αβεβαιότητας για την επόμενη φορά. Στη βάση αυτή υποστηρίζεται το ακριβώς αντίθετο από την παραπάνω αντίληψη, δηλαδή ότι με τις διαδοχικές κρίσεις μειώνεται ο κίνδυνος, η πιθανότητα έκρηξης πολέμου.²³

ΑΡΧΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΡΙΣΕΩΝ

Με τον όρο αρχές νοούνται εδώ απαιτήσεις οι οποίες, εάν ικανοποιηθούν, είναι πιθανό να διευκολύνουν την επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών στη διάρκεια μιας κρίσης, χωρίς να υπάρξει κλιμάκωση. Χρησιμοποιείται η λέξη πιθανό, γιατί, το αποτέλεσμα της κρίσης, προσδιορίζεται πέραν των αρχών που η μια πλευρά θα εφαρμόσει, και από τη συμπεριφορά του αντιπάλου. Αυτό σημαίνει πως ο αμοιβαίος περιορισμός των στόχων και η συνεργασία των δύο μερών μπορεί να οδηγήσουν σε αποτελεσματική διαχείριση της κρίσης. Είναι βέβαιο ότι από την ανάλυση κρίσεων εξάγονται χρήσιμα συμπεράσματα, τα οποία αξιοποιούμενα βοηθούν στον χειρισμό της τρέχουσας κρίσης. Η ανάλυση βοηθά στον εντοπισμό των λειτουργιών όλων των παραμέτρων και πώς αυτές επηρέασαν το αποτέλεσμα.

Επιπλέον φωτίζει τα διλήμματα που αντιμετωπίστηκαν, τις δυσκολίες διαμόρφωσης εναλλακτικών προτάσεων, τις δυσχέρειες συνεργασίας στρατιωτικών με

---

²² Ibid, σελ 130

²³ Ibid

διπλωματικούς και πολιτικούς, τις ενέργειες ανεπιθύμητης κλιμάκωσης, τα προβλήματα επικοινωνιών, τον ρόλο των ΜΜΕ κλπ.

Αντικείμενα ανάλυσης του χειρισμού μιας κρίσης μπορεί να είναι:

- Τα κίνητρα αποφυγής πολέμου στη διάρκεια της κρίσης(συμφέροντα, απειλές,ευκαιρίες)
- Ευκαιρίες για επικοδομητική διαχείριση που παρουσιάστηκαν. Ποιες αξιοποιήθηκαν , ποιες χάθηκαν και γιατί
- Επίπεδο γνώσης και εμπειριών των μελών της ομάδας χειρισμού κρίσης.
- Βαθμός συνεργασίας – συντονισμού εμπλεκομένων φορέων και προσώπων
- Επικοινωνίες. Επάρκεια, αξιοπιστία, ταχύτητα
- Ετοιμότητα συστήματος χειρισμού κρίσης
- Σχήμα εκπαίδευσης
- Κανόνες εμπλοκής
- ΜΜΕ
- Μέσα και ευκολίες υποστήριξης του έργου της ομάδας χειρισμού κρίσεως.

Σε αυτό το σημείο είναι χρήσιμο να γίνει ένας διαχωρισμός μεταξύ πολιτικών και επιχειρησιακών απαιτήσεων, στις οποίες οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής πρέπει να δίνουν ιδιαίτερη σημασία για τη διαχείριση κρίσεων με απειλή πολέμου. Ο όρος «απαιτήσεις» δεν έχει την έννοια των απαραίτητων προϋποθέσεων για επιτυχημένο χειρισμό κρίσεων αλλά αποτελούν περισσότερο γενικές αρχές που συμβάλλουν στην αποφυγή κλιμάκωσης. Καθώς κάθε κρίση είναι ξεχωριστή και εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το περιεχόμενο και τις ιδιαίτερες συνθήκες, δεν έχουν όλες οι «απαιτήσεις» την ίδια βαρύτητα. Διάφορες παράμετροι και μεταβλητές παρεμβάλλονται και ένα επιτυχημένο αποτέλεσμα που εξασφαλίζει την ειρήνη εξαρτάται πάντα από τις συμπεριφορές και των δύο πλευρών²⁴. Οι δύο πολιτικές απαιτήσεις για τη διαχείριση κρίσεων είναι:

- Να αποφεύγονται οι μεγάλοι στόχοι, διότι οι φιλόδοξοι στόχοι ωθούν σε ακαμψία

---

²⁴ Alexander George, *Avoiding War* (Westview Press, 1991), σελ 24

- Να περιορίζονται τα μέσα που εμπλέκονται σε μια κρίση στο επίπεδο που απαιτούνται

Αυτές οι αρχές όμως δεν εξασφαλίζουν απαραίτητα τον έλεγχο για τους κινδύνους μιας ανεπιθύμητης κλιμάκωσης. Είναι χρήσιμες επιπρόσθετα και οι επιχειρησιακές αρχές, κυρίως για να αντιμετωπιστεί η ένταση μεταξύ στρατιωτικής και διπλωματικής λογικής. Σύμφωνα με τον Alexander George, οι επόμενες επιχειρησιακές αρχές (απαιτήσεις προς ικανοποίηση), εάν ακολουθηθούν στον χειρισμό μιας κρίσης μπορούν να βοηθήσουν στην επιτυχή αντιμετώπισή της.²⁵

1. Πολιτικός έλεγχος στην εφαρμογή της πολιτικής. Οι στρατιωτικές ενέργειες υποστηρίζουν πολιτικούς στόχους και σηματοδοτούν προς τον αντίπαλο προθέσεις και προετοιμασία προς μια συγκεκριμένη κατεύθυνση. Μπορεί να κλιμακώσουν ή και να αποκλιμακώσουν μια κατάσταση (ανάπτυξη δυνάμεων, ασκήσεις, συναγερμοί, χρόνος στρατιωτικής κίνησης). Η σύγχρονη τεχνολογία βοηθάει τον πολιτικό έλεγχο. Στην εφαρμογή συγκεκριμένων σχεδίων κατά την κρίση, θα πρέπει να επιδεικνύεται προσοχή και να εξετάζονται οι προϋποθέσεις εφαρμογής του σχεδίου και οι επικρατούσες ιδιαιτερότητες.
2. Σκόπιμη μείωση του ρυθμού στρατιωτικών κινήσεων, προκειμένου να δοθεί χρόνος για διπλωματικές ενέργειες, εκτίμηση καταστάσεως, λήψη αποφάσεων και για να απαντηθούν προτάσεις.²⁶ Τα ΜΜΕ πιέζουν προς την αντίθετη κατεύθυνση. Στην κρίση η πίεση χρόνου είναι δεδομένη, γι' αυτό περιορίζεται και ο αριθμός των εναλλακτικών επιλογών.
3. Συντονισμός στρατιωτικών και διπλωματικών ενεργειών, ως μέρος μιας συνολικής στρατηγικής, που σηματοδοτεί την επιθυμία για τακτοποίηση της κρίσης με διαπραγματεύσεις και όχι με στρατιωτικά μέσα. Ο συντονισμός δυσχεραίνεται με την αύξηση του αριθμού των

---

²⁵ Alexander George, *Avoiding War*, σελ 25

²⁶ π.χ στην κρίση της Κούβας ο Kennedy έδωσε τον απαραίτητο χρόνο στον αντίπαλό του παρά τις αντίθετες εισηγήσεις των συμβούλων του

εμπλεκομένων. Οι επικοινωνίες και η συνεκπαίδευση των εμπλεκομένων διευρύνουν τον συντονισμό.

4. Οι κινήσεις στρατιωτικών μονάδων και η απειλή χρήσης στρατιωτικής δύναμης θα πρέπει να εναρμονίζονται με διπλωματικές πρωτοβουλίες και να είναι συνεπείς με τους διπλωματικούς αντικειμενικούς σκοπούς.
5. Αποφυγή κάθε κίνησης και απειλής που δίνει στον αντίπαλο την εντύπωση ότι επίκειται προληπτική επίθεση γιατί μπορεί να προκαλέσει προληπτική επίθεση. Η διάκριση μιας καθαρά αμυντικής προετοιμασίας από πρόθεση προληπτικής επίθεσης δεν είναι ευχερής.
6. Επιλογή στρατιωτικών και διπλωματικών ενεργειών που σηματοδοτούν ή είναι συνεπείς με επιθυμία διαπραγματεύσεων για έξοδο από την κρίση, παρά για στρατιωτική λύση. Η καταστρεπτικότητα των σύγχρονων οπλικών συστημάτων βοηθά στην ταχύτερη έξοδο από την κρίση.
7. Οι διπλωματικές προτάσεις και οι στρατιωτικές ενέργειες θα πρέπει να αφήνουν στον αντίπαλο διέξοδο διαφυγής από την κρίση, η οποία θα είναι συμβατή με τα δικά του συμφέροντα και θα αποτελεί χρυσή γέφυρα.

Επιπλέον, θα πρέπει να επιδιώκεται η διασταύρωση των πληροφοριών στις οποίες στηρίζονται οι αποφάσεις. Όσο περισσότερες εναλλακτικές προτάσεις, τόσο καλύτερα, εφ' όσον υπάρχει χρόνος. Ακόμα είναι απαραίτητη η διατήρηση γραμμής επικοινωνίας με τον αντίπαλο ενώ η απάντηση θα πρέπει να διέπεται από τη λογική της ευέλικτης απάντησης και όχι της μαζικής. Η ευελιξία αφορά στρατιωτικό και πολιτικό τομέα.

ΣΧΕΔΙΑΣΗ ΔΡΑΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

Η κατάσταση σε μια κρίση είναι δυναμική. Όσο παρέρχεται ο χρόνος πληθαίνουν οι πληροφορίες, αυξάνεται η γνώση. Η ανάγκη για ικανοποιητική στρατιωτική απάντηση, απαιτεί διαδικασίες οι οποίες ανταποκρίνονται στους χρονικούς περιορισμούς, που εκ των πραγμάτων υπάρχουν, στις διατιθέμενες επικοινωνίες και

στην ικανοποίηση της υπάρχουσας σχεδίασης. Οι άνθρωποι που διαχειρίζονται την κρίση αγωνιά για το τι η αντίπαλη πλευρά πράττει και φυσικά τι αναμένεται από αυτήν να πράξει ²⁷.

Οι διαδικασίες χειρισμού μιας κρίσης, εφ'όσον υπάρχει δυνατότητα χρόνου, καλύπτουν τα επόμενα στάδια:

- Διαμόρφωση της κατάστασης
- Αξιολόγηση της κατάστασης ως κρίσης
- Διαμόρφωση εναλλακτικών τρόπων ενέργειας
- Επιλογή τρόπου ενέργειας
- Ανάπτυξη σχεδίου ενέργειας
- Εφαρμογή σχεδίου δράσης

Παράγοντες που επηρεάζουν στη διαχείριση της κρίσης

Οι επόμενοι παράγοντες, οι οποίοι αποτελούν ταυτόχρονα και ερωτήματα στα οποία οφείλεται απάντηση ²⁸, επηρεάζουν τη διαχείριση της κρίσης:

- Επιλογή της στρατηγικής διαχείρισης της κρίσης
- Ρόλος πληροφοριών
- Εικόνα για τον αντίπαλο
- Άγχος και κόπωση
- Εναρμόνιση διπλωματικών και στρατιωτικών ενεργειών

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΧΕΙΡΙΣΜΟΥ ΚΡΙΣΗΣ

Η έννοια που αποδίδεται στον όρο στρατηγική στην παρούσα περίπτωση, έχει ληφθεί από τη θεωρία παιγνίων στρατηγικής, στα οποία η καλύτερη ενέργεια κάθε παίκτη εξαρτάται από το τι ο άλλος παίκτης πράττει. Με τη στρατηγική που εφαρμόζεται επιδιώκεται να φτάσει ο αντίπαλος στο σημείο να προβεί σε μια

---

²⁷ Richard Ned Lebow, *Between Peace and War. The Nature of International Crisis* (Baltimore: John Hopkins University, 1981) σελ 71

²⁸ M. Brecher, "Patterns of Crisis Management", σελ 435

ενέργεια την οποία σε διαφορετική περίπτωση δεν θα έκανε. Από τη στρατηγική , που θα επιλέξουν και οι δύο πλευρές θα επηρεαστεί και το είδος της διαπραγμάτευσης μεταξύ τους.

Σύγκρουση συμφερόντων, ταχεία εξέλιξη γεγονότων, πίεση χρόνου, άγχος, συγκεχυμένη εικόνα, είναι το τοπίο μιας κρίσης. Η διάγνωση της κατάστασης και ο καθορισμός των πολιτικών στόχων μπαίνουν σε πρώτη προτεραιότητα και τίθεται το εξής ερώτημα: με ποια στρατηγική θα διαχειρισθεί η κρίση αξιοποιώντας στρατιωτικές και διπλωματικές ενέργειες. Ως γενικός στόχος τίθεται η αποφυγή της σύγκρουσης και η ικανοποίηση των στόχων. Όλες οι πλευρές αναζητούν στρατηγικές και τακτικές χειρισμού της κρίσης προκειμένου να φθάσουν εκεί που θέλουν, στους αντικειμενικούς τους σκοπούς. Ενυπάρχει πάντα το δίλημμα πολιτικής (ενέργειες προστασίας των συμφερόντων μας και αποφυγή ενεργειών που μπορεί να οδηγήσουν σε στρατιωτική σύγκρουση). Εδώ έγκειται η πρόκληση της επιλογής στρατηγικής χειρισμού μιας κρίσης. Η στρατηγική που θα επιλεγεί θα χρησιμοποιήσει τα διπλωματικά και στρατιωτικά μέσα κατά τρόπο που ανταποκρίνεται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της τρέχουσας κρίσης. Επειδή στη διάρκεια μιας κρίσης μπορεί να αλλάξουν τα δεδομένα, θα πρέπει η όποια στρατηγική επιλεγεί, να μπορεί να προσαρμόζεται όπως και η τακτική που τη συνοδεύει.

Οι στρατηγικές χειρισμού κρίσεων διακρίνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες. **Επιθετικές στρατηγικές** , με τις οποίες επιδιώκεται η αλλαγή της παρούσας κατάστασης (αλλαγή status quo) σε βάρος του αντιπάλου, και **Αμυντικές στρατηγικές**, μέσα από τις οποίες επιχειρείται η παρεμπόδιση της εξέλιξης σε βάρος μας ή ακόμα και η αντιστροφή της.

Ορισμένες από τις επιθετικές στρατηγικές είναι οι εξής:

ΕΚΒΙΑΣΜΟΣ

Συνίσταται στο να προβάλλονται απαιτήσεις προς ικανοποίηση από τον αντίπαλο, οι οποίες συνοδεύονται και με απειλές τιμωρίας, στην περίπτωση μη ικανοποίησής τους. Τη στρατηγική αυτή επιλέγουν συνήθως χώρες που έχουν επεκτατικά σχέδια, που θέλουν να ανατρέψουν το status quo. Αυτή η στρατηγική είναι ελκυστική καθώς προσφέρει σε αυτόν που ασκεί τον εκβιασμό τη δυνατότητα να πετύχει κέρδη χωρίς

να χρειαστεί να χρησιμοποιήσει βία.²⁹ Η πλευρά που εκβιάζει έχει το πλεονέκτημα να αποφασίζει το επόμενο βήμα της, ανάλογα με την αντίδραση του εκβιαζόμενου. Αυτό θα είναι τιμωρία ή άρση της πίεσης. Η στρατηγική του εκβιασμού ενέχει τον κίνδυνο δυναμικής αντίδρασης του αντιπάλου και κλιμάκωση της κρίσης. Δεν θα πρέπει να αποκλεισθεί το ενδεχόμενο της πρώτης επίθεσης από τον πιεζόμενο και η κρίση να πάρει άλλη τροπή, όχι ευχάριστη για αυτόν που άσκησε εκβιασμό.

Την αποτελεσματικότητα αυτής της στρατηγικής θα επηρεάσουν οι εξής παράγοντες:

- Αξιοπιστία απειλής – εκβιασμού
- Νομιμότητα – λογικότητα της απαίτησης αυτού που εκβιάζει
- Σπουδαιότητα που δίνει η κάθε πλευρά στην υπάρχουσα διαφορά. Αν και λογικά αναμένεται, η πλευρά που αποδίδει μικρή σημασία στη διαφορά να είναι πρόθυμη για υποχώρηση, δεν αποκλείεται να μην υποχωρήσει για λόγους κυρίως εσωτερικούς πολιτικού κόστους του ηγέτη και της κυβέρνησης. Ενας άλλος λόγος μιας τέτοιας στάσης, είναι μήπως ο εκβιάζων παρερμηνεύσει τη μικρή υποχώρηση και επανέλθει με νέες απαιτήσεις³⁰.
- Απροθυμία της αμυνόμενης πλευράς για υποχωρήσεις από το φόβο της ζημιάς που θα υποστεί το κύρος της χώρας διεθνώς και της κυβέρνησης εσωτερικά

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΡΕΨΙΜΗΣ ΔΙΕΙΣΔΥΣΗΣ³¹

Σε ορισμένες περιπτώσεις, «αυτός που προκαλεί» επιχειρεί να αντιμετωπίσει το δίλημμα πολιτικής της διαχείρισης κρίσεων με το να ξεκινά μια διερευνητική δράση, που εγκαινιάζει τη διαδικασία μιας επιθυμητής αλλαγής στο status quo. Αλλά για να αποφευχθεί μια ανεπιθύμητη κλιμάκωση, επιστρατεύεται μια δράση που να είναι αρκετά γρήγορη και να μπορεί να ανακληθεί εύκολα. Σκοπός της διείσδυσης είναι να δοκιμασθεί ο αντίπαλος για τη θέση που θα πάρει, αν θα αμυνθεί ή αν θα υποχωρήσει. Με άλλα λόγια η περιορισμένη αυτή ενέργεια έχει τη θέση ενός σχεδίου – «πλότος». Παρ'ότι στις προθέσεις του προκαλούντος είναι να αποφύγει τη κλιμάκωση, ο κίνδυνος διατηρείται λόγω λανθασμένων υπολογισμών, παρανοήσεων και δυσκολίας επικοινωνιών. Είναι ενδεχόμενο ο αμυνόμενος, χωρίς προειδοποίηση,

²⁹ Alexander George, *Avoiding War*, σελ 379

³⁰ κάτι ανάλογο συνέβη στον διακοινοτικό διάλογο για τη λύση του Κυπριακού

³¹ παράδειγμα αυτής της στρατηγικής αποτελεί η συμπεριφορά της ΕΣΣΔ στην αρχική φάση της κρίσης του αποκλεισμού του Βερολίνου 1948 -49, στο George and Smoke, *Deterrence in American Foreign Policy: Theory and Practice* (New York: Columbia University Press, 1974), σελ 540-543

να προχωρήσει σε στρατιωτική ενέργεια προκειμένου να υπερασπισθεί το status quo. Στην περίπτωση αυτή τα πράγματα εξελίσσονται διαφορετικά από τις προσδοκίες της πλευράς που αμφισβήτησε το status quo. Αλλά και η καθυστέρηση στην αντίδραση του αμυνόμενου μπορεί να χειροτερέψει τα πράγματα, στην περίπτωση που ερμηνευθεί ως πρόθεση μη άμυνας, και να οδηγήσει τον αντίπαλο σε ακόμα μεγαλύτερη διείσδυση. Στην περίπτωση αυτή ο αμυνόμενος αναλαμβάνει στρατιωτική επιχείρηση ανατροπής της δημιουργηθείσας κατάστασης

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΤΕΤΕΛΕΣΜΕΝΩΝ (FAIT ACCOMPLI)³²

Επιδιώκεται με γρήγορες και αποφασιστικές ενέργειες, η επίτευξη τετελεσμένων σε βάρος του αντιπάλου. Συνθήκη που ευνοεί αυτήν τη στρατηγική, είναι η ύπαρξη σοβαρών ενδείξεων ότι ο αντίπαλος δεν δεσμεύεται για την υπεράσπιση του status quo, αλλά το αφήνει ανοικτό. Στα τετελεσμένα καταφεύγει ο επιτιθέμενος όταν έχει δοκιμάσει ανεπιτυχώς τις προηγούμενες επιθετικές στρατηγικές. Το κράτος που διεκδικεί αλλαγές στο status quo και ακολουθεί τη συγκεκριμένη τακτική, είναι υποχρεωμένος να αναγνωρίζει πως ο αντίπαλος παρ'όλο που δεν είναι αφοσιωμένος στην υπεράσπιση μιας συγκεκριμένης θέσης ή κατάστασης, μπορεί να αλλάξει γνώμη και θεώρηση μόλις γίνει η προσπάθεια για το τετελεσμένο γεγονός (fait accompli). Αυτό το ρίσκο μπορεί να αποτρέψει τελικά «αυτόν που προκαλεί» από το να χρησιμοποιήσει αυτήν την μέθοδο και να διαλέξει μια πιο προσεχτική επιθετική στρατηγική.

Αυτή είναι η λογική και ο ορθολογισμός για την επιλογή της στρατηγικής του «τετελεσμένου γεγονότος».³³ Μπορεί το δίλημμα πολιτικής της διαχείρισης κρίσεων να επιλυθεί με μια γρήγορη, αποφασιστική αλλαγή της κατάστασης και να αποφευχθεί η κλιμάκωση. Υπάρχει όμως και η περίπτωση να γυρίσουν τα πράγματα εις βάρος του επιτιθέμενου. Μπορεί «αυτός που προκαλεί» να υπερεκτιμήσει την ικανότητά του να πετύχει μια γρήγορη, αποφασιστική αλλαγή της κατάστασης, πριν προλάβει να αντιδράσει ο αντίπαλος. Στοιχεία άμυνας εναντίον μιας τέτοιας στρατηγικής αποτελούν, η οργάνωση πληροφοριών για έγκαιρη ενημέρωση επι των

³² παράδειγμα τετελεσμένου η εισβολή των ΗΠΑ στη Γρενάδα

³³ George, *Avoiding War*, σελ 383

σχεδίων του αντιπάλου, η ύπαρξη στρατιωτικής δυνατότητας ταχείας και αποτελεσματικής ανταπόδοσης, η εκπαίδευση σε σενάρια τετελεσμένων και η αποφασιστική πολιτική βούληση.

ΑΜΥΝΤΙΚΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ:

Διάφορες στρατηγικές είναι διαθέσιμες στον αμυνόμενο, για να αντιμετωπίσει την πρόκληση που δέχεται για αλλαγή του status quo προς όφελός του. Όταν λοιπόν, ο αμυνόμενος δεν θέλει η απάντηση που θα επιλέξει να προκαλέσει τελικά κλιμάκωση της κρίσης, τότε και αυτός με τη σειρά του βιώνει το θεμελειώδες δίλημμα πολιτικής της διαχείρισης κρίσεων: πρέπει να λάβει δράση για να προστατέψει τα συμφέροντά του που θίγονται αλλά την ίδια στιγμή θέλει να βρει τρόπους και διεξόδους για να μην υπάρξει κλιμάκωση που θα οδηγήσει σε πόλεμο.

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΗΣ ΚΛΙΜΑΚΩΣΗΣ

Είναι απάντηση σε επιθετική στρατηγική του αντιπάλου, ο οποίος επιδιώκει να φέρει σε μειονεκτική θέση τον αμυνόμενο. Ο τελευταίος λογικά αντιδρώντας, θα ενεργήσει έτσι ώστε να αλλάξει υπέρ αυτού τους κανόνες της αντιπαράθεσης.³⁴

---

³⁴ για παράδειγμα, οι Παλαιστίνιοι εφάρμοσαν την επιθετική στρατηγική της φθοράς, με διεισδύσεις και επιλεκτικές επιθέσεις από το έδαφος του Νότιου Λιβάνου, εναντίον ισραηλινών θέσεων. Εναντι αυτής της στρατηγικής, το Ισραήλ προχώρησε σε στρατηγικής περιορισμένης κλιμάκωσης, που υποστηρίχθηκε με στρατιωτικές επιχειρήσεις κατά του νότιου Λιβάνου. Ο αμυνόμενος (Ισραήλ) δεν επιθυμούσε περαιτέρω κλιμάκωση.

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΔΟΚΙΜΗΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΩΝ

Εστω ότι μια χώρα δέχεται πρόκληση του status quo από μια άλλη χώρα και και αξιολογεί την αμυντική στρατηγική της περιορισμένης κλιμάκωσης ως μη συμφέρουσα για να υπερασπισθεί το status quo. Το ερώτημα για την αμυνόμενη πλευρά είναι, ποια στρατηγική να επιλέξει για να ανατρέψει τα σε βάρος της δεδομένα, χωρίς ταυτόχρονα να κλιμακώσει την κρίση. Η απάντηση βρίσκεται στη στρατηγική της δοκιμής των δυνατοτήτων του αμυνόμενου. Ο αμυνόμενος ελπίζει ότι, χρησιμοποιώντας τις δυνατότητές του (μέσα, εμπειρίες, σχεδιασμός) θα μπορέσει να προβληματίσει τον αντίπαλό του στο να προχωρήσει σε κλιμάκωση με απρόβλεπτους κινδύνους ή να παραιτηθεί των επιδιώξεών του για αλλαγή του status quo. Ο αμυνόμενος προκειμένου να αποθαρρύνει τις προκλήσεις του αντιπάλου του, διατυπώνει σαφείς ή γενικές απειλές και αναπτύσσει στρατιωτικές δυνάμεις σε επίκαιρες θέσεις.³⁵

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΧΑΡΑΞΗΣ ΓΡΑΜΜΗΣ

Με τη στρατηγική αυτή ο αμυνόμενος επιχειρεί να διαμηνύσει στην άλλη πλευρά, ότι αν περάσει μια συγκεκριμένη γραμμή (επίπεδο πρόκλησης), τότε θα ακολουθήσει εκ μέρους του δυναμική απάντηση. Η αδυναμία αυτής της στρατηγικής βρίσκεται στο ότι, γνωρίζοντας το μέγιστο ανεκτό επίπεδο πρόκλησης ο αντίπαλος γνωρίζει σε τι δεν προτίθεται να αντιδράσει ο αμυνόμενος. Με τη χάραξη της γραμμής ουσιαστικά, σύρεται και μια γραμμή διαχωρισμού των συμφερόντων του αμυνόμενου, σε αυτά που προστατεύει με μη στρατιωτικές ενέργειες. Τίποτα δεν εμποδίζει τον αμυνόμενο να αλλάξει τη γραμμή διαχωρισμού κατά τη διάρκεια της κρίσης, πλην όμως θα πρέπει να λάβει υπ'όψιν του το ενδεχόμενο ότι, μια τέτοια αλλαγή μπορεί να οδηγήσει σε σύγκρουση παρά τις αντίθετες προθέσεις και των δύο πλευρών.³⁶

---

³⁵ Παράδειγμα αυτής της στρατηγικής, η συμπεριφορά των ΗΠΑ στην κρίση του Βερολίνου 1948-49

³⁶ για το πως τα μειονεκτήματα της «χάραξης γραμμής» μπορούν να προκαλέσουν κλιμάκωση από λάθος υπολογισμό, βλ Riscard Lebow, *Nuclear Crisis Management: A Dangerous Illusion* (Ithaka, NY: Cornell University Press, 1987), σελ 104-109

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΔΙΑΜΗΝΥΣΗΣ ΔΕΣΜΕΥΣΕΩΝ ΚΑΙ
ΑΠΟΦΑΣΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΝΑ ΑΠΟΦΕΥΧΘΟΥΝ
ΔΑΝΘΑΣΜΕΝΟΙ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΝΤΙΠΑΛΟ

Ο αντίπαλος επιδιώκει την αλλαγή του status quo και προβαίνει σε διάφορες προκλήσεις, δηλαδή κάνει δηλώσεις αμφισβήτησης του status quo, προετοιμάζει την εσωτερική και διεθνή κοινή γνώμη για τις αδικίες που συνεπάγεται το status quo, επιχειρεί σύγχυση και διαστρέβλωση Συνθηκών, λαμβάνει εμφανή στρατιωτικά μέτρα με δυνητικό επιθετικό σχήμα κ.α. Κάποια στιγμή υπάρχει προειδοποίηση για μυστικές υπηρεσίες του αντιπάλου, για τετελεσμένα του αμυνόμενου. Το πρόβλημα για τον αμυνόμενο είναι: ο έλεγχος της αξιοπιστίας της προειδοποίησης και ο τρόπος αντίδρασης στις προθέσεις του αντιπάλου. Η στρατηγική που προσφέρεται στην περίπτωση αυτή είναι, να προχωρήσει ο αμυνόμενος σε διακήρυξη δέσμευσης και αποφασιστικότητας να αντιμετωπίσει οποιαδήποτε πρόκληση ή επίθεση του αντιπάλου. Με απλά λόγια, μια τέτοια δήλωση μπορεί να έχει ως εξής: εάν η χώρα Α επιχειρήσει την αλλαγή του status quo τότε η χώρα Β δεσμεύεται να απαντήσει δυναμικά, με αποφασιστικότητα και να τιμωρήσει την πράξη αυτή. Μια τέτοια στάση ενισχύει την αξιοπιστία της αποτρεπτικής στρατηγικής του αμυνόμενου. Επισημαίνεται η ανάγκη αναζήτησης νέων πληροφοριών. Με την πρώτη προειδοποίηση, για τις προθέσεις και κινήσεις του αντιπάλου περί αλλαγής του status quo, αναλαμβάνονται στρατιωτικά μέτρα περιορισμού της τρωτότητας των στρατιωτικών εγκαταστάσεων και μονάδων, αυξάνεται η ετοιμότητα των Ενόπλων Δυνάμεων, γίνεται επιτελική δοκιμασία (πολεμικό παίγνιο με ηλεκτρονικούς υπολογιστές, άσκηση επι χάρτου, συζήτηση) για την αντιμετώπιση πραγματοποίησης της απειλής του αντιπάλου, αλλαγής του status quo κ.α. Ο κίνδυνος για τον αμυνόμενο από την εφαρμογή αυτής της στρατηγικής είναι το ενδεχόμενο να ακολουθήσουν ανεπιθύμητες ενέργειες από πλευράς αντιπάλου, η κρίση να κλιμακωθεί και να περιορισθούν τα περιθώρια συμφωνίας με διαπραγματεύσεις. Χρειάζεται προσοχή στην εφαρμογή της στρατηγικής των δεσμεύσεων και αποφασιστικότητας.

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΞΟΙΚΟΝΟΜΗΣΗΣ ΧΡΟΝΟΥ

Ο παράγων χρόνος στη διαχείριση κρίσεων είναι πειστικός και σημαντικός. Οι αναλύσεις και συνεπακόλουθες προτάσεις με άνεση χρόνου είναι, κατά τεκμήριο, πιο ολοκληρωμένες. Οι διπλωμάτες και οι αναλυτές πρέπει να ασκούνται σε ταχεία εκτίμηση καταστάσεων όπως, και οι στρατιωτικοί. Εάν η αμυνόμενη πλευρά βρεθεί σε κατάσταση που έχει ανάγκη χρόνου για διαπραγματεύσεις, είτε διότι έχει κενά προετοιμασίας, είτε γιατί οι άλλες στρατηγικές διαχείρισης της κρίσης απορρίπτονται ως βλαπτικές και οδηγούν σε κλιμάκωση, είτε γιατί υπάρχει ασυμμετρία υπέρ του αντιπάλου σε κίνητρα και ισχύ, είτε γιατί τέλος, βλέπει θετικά τη διαπραγμάτευση, τότε μπορεί να καταλήξει στην επιλογή της στρατηγικής κέρδους χρόνου.

Μια πολιτική απόφαση, στη διάρκεια διαχείρισης της κρίσης, προϋποθέτει εκτίμηση για τις δυνατότητες και τις προθέσεις του αντιπάλου. Η εκτίμηση θα βασισθεί στις πληροφορίες και στις γνώσεις, μαζί με τις εμπειρίες εκείνων που διαχειρίζονται την κρίση. Οι απαιτήσεις πληροφόρησης προσδιορίζονται ως εξής:

- Ενημέρωση για τις προθέσεις, δυνατότητες και κινήσεις του αντιπάλου
- Ενημέρωση για τη δική μας κατάσταση
- Προειδοποίηση για επερχόμενη επίθεση, σημαντικές αλλαγές στο στρατόπεδο του αντιπάλου και τυχόν ευκαιρίες αξιοποίησης από το ΥΠΕΞ
- Διανομή πληροφοριών ταχεία και αξιόπιστη
- Αξιολόγηση μετά το πέρας της κρίσης του τομέα πληροφοριών και πρόταση αναβάθμισης στην κυβέρνηση

Θα πρέπει όλοι να αντιλαμβάνονται ότι, η πληροφόρηση είναι ισχύς στα χέρια της ομάδας χειρισμού κρίσεων, την οποία οφείλει να αξιοποιεί αποτελεσματικά. Η εμπειρία λέει ότι στην κρίση παρουσιάζονται φαινόμενα δυσλειτουργίας του τομέα των πληροφοριών, τα οποία μπορεί να προξενήσουν μεγάλη βλάβη. Τέτοια προβλήματα είναι: αδυναμίες επικοινωνίας μεταξύ της οικογένειας πληροφοριών και εκείνων που λαμβάνουν τις αποφάσεις, έλλειψη συντονισμού των απαιτήσεων, διπλοκαλύψεις και μη ιεράρχηση, οικονομικές δυσκολίες, ανταγωνισμός υπηρεσιών, καθυστερήσεις στη διαβίβαση των πληροφοριών, σύγχυση από τα ΜΜΕ, υπερβολική χρήση υψηλής διαβάθμισης, τάση αναλυτών να βλέπουν το χειρότερο σενάριο,

πολιτικά εμπόδια. Μαγειρεύονται οι πληροφορίες προκειμένου να ικανοποιούνται οι απόψεις των αποδεκτών ή να προωθούνται τα συμφέροντα εκείνων που τις εκδίδουν. Όταν υπάρχουν πολλές πληροφορίες με πίεση χρόνου, δεν γίνεται σωστή αξιολόγηση της πληροφόρησης. Συνηθίζεται οι ανώτεροι συνεχώς να ζητάνε τις τελευταίες πληροφορίες και να λησμονούνται οι προηγούμενες που συνδέονται μαζί τους. Ακόμη οι αναλυτές δείχνουν προτίμηση στις πληροφορίες εκείνες που στηρίζουν μια προηγούμενη εκτίμησή τους και έτσι, ενώ μια κατάσταση έχει αλλάξει, δεν την παρουσιάζουν. Σε άλλες περιπτώσεις, οι αναλυτές είναι πείσμονες χαρακτήρες και δεν αλλάζουν την εκτίμησή τους παρ'ότι τα πράγματα δείχνουν διαφορετικά.

Κώδικες συμπεριφοράς δρώντων

Ο Kissinger μαζί με άλλους αναλυτές των διαθνών σχέσεων, υποστηρίζει ότι ο χειρισμός μιας κρίσης, πέραν των άλλων αντικειμενικών παραμέτρων, επηρεάζεται από τον κώδικα συμπεριφοράς των δρώντων στη διαχείριση της κρίσης.

Κώδικας συμπεριφοράς είναι το σύνολο των πιστεύω ενός ατόμου, τα οποία αφορούν στην εικόνα του αντιπάλου, στη δυναμική κλιμάκωσης της κρίσης, στον καλύτερο τρόπο ελέγχου της κρίσης, και τους κανόνες παζαρέματος για επίλυση της κρίσης με ευνοϊκούς όρους για τα συμφέροντα της χώρας. Μεταφορικά, θα μπορούσαμε να παραλληλίσουμε τον κώδικα συμπεριφοράς με ένα πρίσμα, μέσα από το οποίο, διαφορετικά άτομα διαβάζουν, παρατηρούν και αξιολογούν την κρίση. Το πρίσμα είναι ο ίδιος ο εαυτός του ατόμου που συμμετέχει στη διαχείριση της κρίσης.

Η χρησιμότητα του κώδικα συμπεριφοράς είναι ότι μας επιτρέπει μια πρόβλεψη για τις ενέργειες ενός ατόμου πάνω στην κρίση. Τη μεγαλύτερη βαρύτητα μεταξύ των πιστεύω έχει εκείνο που αφορά στη φύση της κλιμάκωσης της κρίσης. Η σχέση κώδικα συμπεριφοράς, πληροφοριών, αντιλήψεων για διαχείριση της κρίσης και αποτελεσμάτων είναι η ακόλουθη: η εισροή νέων πληροφοριών οδηγεί σε αλλαγή του κώδικα συμπεριφοράς ενός ατόμου του οποίου η αντίληψη διαχείρισης κρίσης στηρίζεται στην εικόνα που έχει (πραγματικότητα συν σφάλμα). Το μέγεθος και ο τύπος του σφάλματος, επί της πραγματικά υφιστάμενης κατάστασης, προσδιορίζει την αποτελεσματικότητα διαχείρισης της κρίσης. Οι επιπτώσεις του σφάλματος ερμηνεύονται ως υπερβολή στην εκτίμηση της απειλής, υποτίμηση του κινδύνου από τις προκλητικές ενέργειες του αντιπάλου και αδράνεια στη λήψη μέτρων εξαναγκασμού, πράγμα που μπορεί να αποθρασύνει τον αντίπαλο.

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΟΥ

Η στρατηγική της διπλωματίας του εξαναγκασμού χρησιμοποιεί απειλές βίας ή περιορισμένη άσκηση βίας για να πείσει τον αντίπαλο να ακυρώσει ή να διορθώσει την καταπάτηση στην οποία έχει προχωρήσει. Να σταματήσει για παράδειγμα τις προκλήσεις ή να εγκαταλείξει το εδαφος που έχει ενδεχομένως καταπατήσει.

Η διπλωματία εξαναγκασμού θα πρέπει να διαχωριστεί από τον καθαρό στρατιωτικό εξαναγκασμό. Η διπλωματία εξαναγκασμού προσπαθεί να πείσει τον αντίπαλο να σταματήσει την προκλητική, επιθετική συμπεριφορά του και όχι να τον αναγκάσει (δια ροπάλου) να σταματήσει. Σε αντίθεση με την καθαρή, ωμή βία, η διπλωματία εξαναγκασμού προσπαθεί να χρησιμοποιήσει απειλές άσκησης βίας (και ίσως κάποια περιορισμένη άσκηση βίας) για να τον πείσει να υποχωρήσει. Έτσι ο αμυνόμενος ελπίζει να επιδείξει σταθερότητα και να δώσει έμφαση στην αξιοπιστία της αποφασιστικότητας του να προχωρήσει σε άσκηση βίας, εάν χρειαστεί.³⁷ Με αυτόν τον τρόπο δίνεται μια ευκαιρία στον αντίπαλο να σταματήσει ή να υποχωρήσει, πριν ο αμυνόμενος καταφύγει σε στρατιωτική στρατηγική. Με άλλα λόγια, πρόκειται για μια διπλωματική στρατηγική, που υποστηρίζεται από την απειλή άσκησης βίας. Για αυτό το λόγο, οι απειλές ή η περιορισμένη άσκηση βίας θα πρέπει να είναι προσεχτικά συντονισμένες με τα μέσα επικοινωνίας προς τον αντίπαλο, καθιστώντας κάθε είδους σημάδι ή διαπραγμάτευση άκρως σημαντικά.³⁸

Οι αντιδράσεις του πιεζόμενου ηγέτη θα εξαρτηθούν από τη συγκριτική ανάλυση μεταξύ πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων. Με τη στρατηγική του εξαναγκασμού ζητάμε από τον αντίπαλο να δώσει κάτι που έχει αξία χωρίς να προβάλει αντίσταση. Σε αντιδιαστολή με τη στρατηγική του εξαναγκασμού, η στρατηγική της αποτροπής χρησιμοποιεί απειλές για να αποτρέψει τον αντίπαλο, να αναλάβει ενέργεια, η οποία θα ήταν επιζήμια για τα συμφέροντα, την οποία όμως δεν έχει ξεκινήσει. Μετά από αυτές τις διευκρινήσεις, γίνεται φανερό ότι η στρατηγική εξαναγκασμού και η

---

³⁷ Π. Ηφαιστος και Α. Πλατιάς, *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική* (Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 1992), σελ 95

³⁸ George, *Avoiding War*, σελ 384

στρατηγική της αποτροπής είναι δύο διαφορετικές έννοιες. Στην πρώτη έχει εκδηλωθεί η ενέργεια του αντίπαλου την οποία θέλουμε να ανατρέψουμε.³⁹

Η συγκεκριμένη στρατηγική είναι ελκυστική γιατί επιτρέπει την προσδοκία ρύθμισης μιας κρίσης και ικανοποίησης λογικών αντικειμενικών σκοπών με παραδεκτό κόστος, χωρίς αιματοχυσία, με μειωμένο πολιτικό κόστος και κίνδυνο κλιμάκωσης της κρίσης. Ακόμα αφήνει ανοιχτή την πόρτα για βελτίωση ευρύτερου πλέγματος σχέσεων και των δύο πλευρών.

Το μειονέκτημα έγκειται στο γεγονός πως μπορεί να υπάρξει ενδεχόμενη εσφαλμένη εκτίμηση του προκαλούντος για τη βούληση και τη δυνατότητα του πιεζόμενου να αντισταθεί, είναι δυνατό να οδηγήσει τη χώρα – θύμα, σε δυναμικές αντιδράσεις, προκειμένου να υπερασπισθεί το status quo που απειλείται με αλλαγή. Στην περίπτωση αυτή το ερώτημα μεταφέρεται προς την πλευρά που πιέζει, αν θα τερματίσει ή θα συνεχίσει την πίεση.

Το μέγεθος και η μορφή της στρατιωτικής πίεσης επιλέγεται με δύο κριτήρια. Πρώτον, την αξιοπιστία της απειλής και δεύτερον, την αποφασιστικότητα εφαρμογής της για την προστασία των εθνικών συμφερόντων. Ο αντίπαλος θα πρέπει να ενημερωθεί, μέσα από τους διαύλους επικοινωνίας, για τις απειλές και την εφαρμογή της δύναμης.

Η ανταπόδοση της πίεσης ως επιλογή συναρτάται από τους ίδιους παράγοντες που εξαρτάται και ο αρχικός εξαναγκασμός, δηλαδή το κόστος και τα οφέλη που θα προκύψουν από την εφαρμογή της ανταπόδοσης. Οι παράμετροι (οικονομικοί πόροι, γόητρο, υπόληψη, πολιτική υποστήριξη και προσωπική ικανοποίηση) θα επηρεάσουν την απόφαση της απευθείας ή όχι ανταπόδοσης. Το μειονέκτημα της απευθείας ανταπόδοσης προκύπτει από το δεδομένο ότι ο αντίπαλος είναι καλά μελετημένος εκ των προτέρων στο εγχείρημα της πίεσης που ασκεί. Το πλεονέκτημα του αποδίδοντος έγκειται στο ότι δεν είναι εκείνος που άρχισε τη σύγκρουση, γεγονός που πείθει την εσωτερική κοινή γνώμη πολύ πιο άνετα και τον νομιμοποιεί προς τα έξω να αντιδρά. Ακόμα ενισχύεται το κύρος και η υπόληψη του ηγέτη για συμβολή στη σταθερότητα, κάτι που μετράει θετικά μακροπρόθεσμα υπέρ αυτού σε μελλοντικές διαφορές.

---

³⁹ R. Lebow and J. Stein, *We All Lost The Cold War* (Princeton: Princeton University Press, 1994), σελ 319-323

Πως διαμορφώνεται η στρατηγική εξαναγκασμού

Η διπλωματία εξαναγκασμού είναι από μόνη της μια από τις αμυντικές στρατηγικές διαχείρισης κρίσεων στις οποίες η μια πλευρά θέλει να αλλάξει το status quo και η άλλη αμύνεται με ενέργειες εξαναγκασμού, προκειμένου να διακοπεί – τερματιστεί η πρόκληση ή και ακόμα να αντιστραφεί υπέρ του αμυνόμενου. Ο εξαναγκασμός από την πλευρά του αμυνόμενου γίνεται στο πλαίσιο μιας στρατηγικής και όχι αποσπασματικά. Για να διευκολυνθεί το έργο της επιλογής και εφαρμογής μιας διπλωματίας εξαναγκασμού, χρησιμοποιείται το «αφηρημένο πρότυπο»⁴⁰ (abstract model).

Το πρότυπο αυτό στηρίζεται στις παραδοχές: πρώτον, θα θεωρείται επιτυχής ο εξαναγκασμός εαν η προβολή των απαιτήσεων συνοδεύεται από απειλή τιμωρίας, σε περίπτωση μη συμμόρφωσης του αντιπάλου, η οποία είναι αξιόπιστη και ισχυρή και δεύτερον, ο αντίπαλος θεωρείται λογικός στη λήψη αποφάσεων, δηλαδή συγκρίνει ωφέλεια με κόστος.

Ακολουθούν κάποιες εξειδικευμένες παρατηρήσεις για το αφηρημένο πρότυπο:

- Οι κύριες μεταβλητές του προτύπου είναι: το μέγεθος των απαιτήσεων που προβάλλει η μια πλευρά, η ισχύς των κινήτρων της άλλης πλευράς να μην ικανοποιήσει τις απαιτήσεις και το πόσο αισθάνεται ο πιεζόμενος την απειλούμενη τιμωρία αξιόπιστη και ισχυρή ώστε να τον αναγκάσει να συμμορφωθεί.
- Στο τι και πόσο ζητείται από τον πιεζόμενο και πόσο πρόθυμος-απρόθυμος είναι να συμμορφωθεί με τις απαιτήσεις, θα καθορίσει το αποτέλεσμα του εξαναγκασμού. Όσο μικρότερες είναι οι απαιτήσεις τόσο αυξάνεται η προσδοκία θετικής ανταπόκρισης
- Η επιλογή της μορφής και της έντασης εξαναγκασμού θα επηρεάσει την κινητοποίηση και των δύο πλευρών, του μεν πρώτου να επιμείνει και του δε δεύτερου να αντισταθεί. Η σχέση συμφερόντων θα δείξει και την πλευρά εκείνη που θα ευνοηθεί από την υπάρχουσα ασυμμετρία ενώ ταυτόχρονα θα δυσκολευθεί η επιτυχής εφαρμογή της διπλωματίας εξαναγκασμού από την ανισορροπία συμφερόντων

---

⁴⁰ Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, σελ 200

Για να μετατραπεί το «αφηρημένο πρότυπο» σε μια στρατηγική, η οποία θα ανταποκρίνεται στην περίπτωση που αντιμετωπίζεται, ακολουθούν τα επόμενα τέσσερα βήματα:

Πρώτον, συμπληρώνονται οι τέσσερις μεταβλητές του προτύπου, δηλαδή: καθορίζονται οι απαιτήσεις από τον αντίπαλο, ο τρόπος με τον οποίο θα δημιουργηθεί στον αντίπαλο η αίσθηση του επείγοντος στην ικανοποίηση των απαιτήσεων διατυπώνεται η απειλή τιμωρίας (προφορικά, τελεσίγραφο, στρατιωτικές κινήσεις), και τα θετικά κίνητρα προς τον αντίπαλο ώστε, σε συνδυασμό και με τις απειλές, να ενθαρρυνθεί σε συμμόρφωση προς τις απαιτήσεις. Το μέγεθος του κινήτρου και τιμωρίας θα εξαρτηθεί από την αντίληψη που υπάρχει για τον αντίπαλο, τις δυνατότητες και τη σημασία που αποδίδεται στην ανάπτυξη καλών σχέσεων στο μέλλον.

Δεύτερον, ανάλογα με τις τιμές που τίθενται στις τέσσερις μεταβλητές του προτύπου, διαμορφώνεται και μια εναλλακτική στρατηγική εξαναγκασμού. Τέτοιες εναλλακτικές μορφές είναι:

- Το κλασικό τελεσίγραφο, στο οποίο προσδιορίζονται με σαφήνεια οι απαιτήσεις, ο χρόνος ικανοποίησης και η απειλή τιμωρίας
- Το σιωπηρό τελεσίγραφο, στο οποίο μένει ανοικτός ο χρόνος συμμόρφωσης του αντιπάλου, και στο πλαίσιο του οποίου γίνονται στρατιωτικές κινήσεις για την αξιοπιστία της απειλής τιμωρίας
- «Βλέποντας και κάνοντας» (try and see).⁴¹ Διακηρύσσονται μόνο οι απαιτήσεις και αναμένονται οι αντιδράσεις της άλλης πλευράς πριν ακολουθήσει νέα ενέργεια. Η ασκούμενη πίεση ή απειλή πίεσης είναι περιορισμένη

Τρίτον, αντικαθίσταται η γενική υπόθεση του «λογικού» αντιπάλου με ένα εμπειρικά διαμόρφωμένο πρότυπο. Η υπόθεση αυτή υποφέρει από την αδυναμία ότι όλοι οι αντίπαλοι δεν αντιδρούν κατά τον ίδιο τρόπο στους ίδιους ερεθισμούς και ότι, ο βαθμός «λογικότητας» του αντιπάλου είναι στοιχείο δυναμικό. Στην πράξη χρειάζεται να καταρτίζεται συγκεκριμένο πρότυπο συμπεριφοράς για τον αντίπαλο

---

⁴¹ για την έννοια, τις παραλλαγές και τα όρια της εξαναγκαστικής διπλωματίας βλ. A. George and W. Simons, (επ) *The Limits of Coercive Diplomacy* 2^η έκδοση (Boulder: Westview Press, 1994)

που αντιμετωπίζεται. Τα δρώντα πρόσωπα σε μια κρίση αντιδρούν διαφορετικά στις ίδιες πληροφορίες, επηρεάζονται από την προσωπικότητα, τον χαρακτήρα τους, τα πιστεύω και την ψυχολογία τους.

Τέταρτον, συνυπολογίζονται οι παράγοντες – μεταβλητές που λειτουργούν στη συγκεκριμένη κρίση, δεδομένου ότι το αφηρημένο πρότυπο είναι γενικό. Δεν λειτουργούν σε όλες τις κρίσεις οι ίδιοι παράγοντες⁴² και είναι εκ των ων ουκ ανευ, να εντοπισθούν οι παράμετροι που λειτουργούν στη συγκεκριμένη κρίση.

Τελεσίγραφα

Από την ετυμολογία και μόνο, προκύπτει πως τελεσίγραφο σημαίνει ανέκκλητο έγγραφο, διατύπωση όρων τελειωτικών. Αυτή ακριβώς είναι και η διπλωματική έννοια του τελεσιγράφου. Το τελεσίγραφο στο κείμενό του, καθορίζει τις απαιτήσεις, το επείγον της ικανοποίησης και την απειλή τιμωρίας. Μπορεί να διαμνηυθεί προφορικά ή και γραπτά και συνήθως συνοδεύεται από στρατιωτικές προετοιμασίες και κινήσεις. Πχ. ενίσχυση φρουρών συνόρων, αποστολή ναυτικής δύναμης στις ακτές της αντίπαλης χώρας, πτήσεις σχηματισμών πολεμικών αεροσκαφών, στρατιωτικά γυμνάσια κ.α. Με άλλα λόγια, πρόκειται για μια πρόθεση στρατιωτικής ενέργειας.

Οι σκοποί τους οποίους μπορεί να εξυπηρετήσει η στρατηγική των τελεσιγράφων είναι:

- Να δοθεί ώθηση στην επίλυση της διαφοράς κατά δραματικό τρόπο, δημιουργώντας μέσα από το τελεσίγραφο μια αιφνίδια κρίση
- Να δηλωθεί το μέγιστο της υποχώρησης από την πλευρά που εφαρμόζει τη διπλωματία εξαναγκασμού, προκειμένου να καταλήξουν σε μια ρύθμιση
- Να εκδοθούν αναγκαστικές προειδοποιήσεις πριν την έναρξη εχθροπραξιών
- Να ταπεινωθεί ο αντίπαλος στο λαό του και τη διεθνή κοινότητα ή και τους πολιτικούς του αντιπάλους
- Να προετοιμαστεί μια χώρα για επιθετική ενέργεια ή να εφαρμόσει επιθετικά σχέδια. Με την έκδοση τελεσιγράφου δημιουργείται το κατάλληλο κλίμα για κινητοποίηση και χρήση στρατιωτικής δύναμης. Ζητείται μέσα από το τελεσίγραφο ένα άλλοθι για στρατιωτική ενέργεια

---

⁴² Richard Ned Lebow, *Between Peace and War*, σελ 61

- Να προετοιμαστεί με επιμέλεια μια χώρα για άμυνα εναντίον επίθεσης. Με το τελεσίγραφο αυτοάμυνας η πρόθεση της αμυνόμενης πλευράς είναι να σταματήσει την επίθεση της άλλης, να δείξει αποφασιστικότητα προκειμένου να αποτρέψει επιπρόσθετη εχθρική ενέργεια του αντιπάλου. Πχ. «σταματήστε την εχθρική ενέργεια σας και αποσυρθείτε από την περιοχή αλλιώς θα γίνει αιτία πολέμου»

Η απειλή που απευθύνεται προς τον αντίπαλο μέσα από το τελεσίγραφο περιορίζεται σε οικονομικά, στρατιωτικά, διπλωματικά, ψυχολογικά μέτρα ή και σε συνδυασμό αυτών. Αντιπροσωπευτικοί τύποι απειλών είναι:

- 1) **Απειλές μη βίαιης διακοπής διαπραγματεύσεων.** Η μικρότερη πίεση που μπορεί να ασκηθεί με ένα τελεσίγραφο είναι η διακοπή των σε εξέλιξη ευρισκομένων διαπραγματεύσεων. Το τελεσίγραφο της άλλης πλευράς επέχει θέση τελευταίας προσφοράς.
- 2) **Απειλές μη βίαιης διακοπής υπαρχουσών Συμφωνιών.** Η επόμενη κλίμακα απειλών είναι η πρόκληση διακοπής ή τερματισμού μιας ισχύουσας επίσημης Συμφωνίας. Τέτοιες συμφωνίες μπορεί να είναι εμπορικές, μεταφορών, διπλωματικές και προξενικές. Στρατιωτικά μέτρα δεν θεωρούνται αναγκαία ακόμη (η επιβολή οικονομικού αποκλεισμού είναι στο πνεύμα αυτής της κατηγορίας απειλών) ⁴³
- 3) **Απειλές με επίδειξη δύναμης.** Αποσκοπούν στο να ενισχύουν την αξιοπιστία και την ισχύ της απαίτησης ή και να διαλύσουν τη σύγκληση της μιας πλευράς για την αποφασιστικότητα της άλλης. Παραδείγματα τέτοιας μορφής απειλών είναι η κινητοποίηση εφεδρειών, μερική επιστράτευση σε μια περιοχή, ασκήσεις κοντά στα σύνορα. Η ναυτική παρουσία προσφέρεται για τέτοιους σκοπούς, διότι είναι εμφανής στον αντίπαλο και περιορίζεται ή επεκτείνεται με ευκολία, προκειμένου να προσαρμοσθεί η έκτασή της στις εκάστοτε ανάγκες.
- 4) **Απειλές αναγκαστικής ρύθμισης δια της βίας πριν από περιορισμένη προσβολή.** Στην περίπτωση που όλες οι προηγούμενες απειλές είτε εκτιμηθεί ότι δεν θα αποδώσουν, είτε δεν απέδωσαν εφαρμοζόμενες, οπότε επιλέγεται η

⁴³ Carey and Salmon, *International Security in the Modern World*, σελ 124

επόμενη κλίμακα απειλής που είναι μέτρα τα οποία χαρακτηρίζονται ως ολίγον προ του πολέμου. Σκοπός των μέτρων εδώ δεν είναι η καταστροφή στρατιωτικών δυνατοτήτων, αλλά η βούληση και οι υπολογισμοί του αντιπάλου για το συμφέρον του. Επιδιώκεται ο εκφοβισμός του, η πτώση του ηθικού και τελικά ο επηρεασμός της συμπεριφοράς του. Στα μέτρα αυτά περιλαμβάνεται ο εχθρικός αποκλεισμός (προσωρινή κατάληψη ιδιοκτησίας) και ο ειρηνικός αποκλεισμός (κλείσιμο λιμανιού)

- 5) **Απειλές για περιορισμένη ένοπλη προσβολή/κατοχή.** Μια χώρα που προχωρεί σε τέτοια απειλή διακινδυνεύει ο αντίπαλος να θεωρήσει το τελεσίγραφο ως αιτία πολέμου, έστω και αν δεν ήταν αυτή η πρόθεση του απειλούντος. Η χώρα που εκδίδει ένα τέτοιο τελεσίγραφο προχωρεί σε κατάληψη περιορισμένης έκτασης, πχ. ένα λιμάνι ή μια βραχονησίδα.
- 6) **Απειλές πολέμου.** Απειλή πολέμου δεν σημαίνει αυτόματα και έναρξη πολέμου για την οποία ακολουθείται η διαδικασία της επίσημης διακήρυξης. Έτσι, προσφέρεται και την τελευταία στιγμή μια ευκαιρία ειρηνικής επίλυσης της διαφοράς.

Η αποτυχία του εξαναγκασμού

Η αποτυχία του τελεσιγράφου θα πρέπει να διερευνηθεί εαν και πώς συνδέεται με τους επόμενους κινδύνους, οι οποίοι είναι ενσωματωμένοι στην ίδια τη δύση του τελεσιγράφου:

- Να θεωρηθεί ως απάτη το τελεσίγραφο(μπλόφα)
- Να αποφασίσει ο αντίπαλος τον πόλεμο, διότι έτσι εκτιμά πως τον συμφέρει έστω και αν δεν παίρνει στα σοβαρά το τελεσίγραφο
- Να απορρίψει ο αντίπαλος το τελεσίγραφο, διότι το θεωρεί ταπεινωτικό, θίγει την υπόληψή του και τον ζημιώνει πολιτικά

- Ο αντίπαλος ούτε αποδέχεται, ούτε απορρίπτει το τελεσίγραφο, αλλά προσπαθεί να εκτονώσει τις επιπτώσεις της πίεσης, αποδεχόμενος μερικά τις απαιτήσεις με διευκρινήσεις.⁴⁴

Παράμετροι που ευνοούν την επιτυχία της διπλωματίας εξαναγκασμού είναι:

- Έλλειψη παρανοήσεων
- Ορθοί υπολογισμοί για τις προθέσεις και δυνατότητες του αντιπάλου
- Φόβος του αντιπάλου για σκληρή τιμωρία του, αν δεν συμμορφωθεί
- Ισχυρότερα κίνητρα στην πλευρά που εφαρμόζει τον εξαναγκασμό
- Συνδυασμός απειλής με ικανοποίηση
- Ισχυρή αρνητική εικόνα για τον αντίπαλο

Κλιμάκωση της κρίσης

Μετά την εφαρμογή της στρατηγικής του εξαναγκασμού είναι πολύ πιθανό να ακολουθήσει αντίδραση του αποδέκτη της πίεσης και στην αντίδραση αυτή να δοθεί νέα απάντηση από την άλλη πλευρά και να κλιμακωθεί η κρίση. Η κλιμάκωση μπορεί να παρουσιάζει ποσοτική και ποιοτική διάσταση⁴⁵. Οι συνθήκες εκείνες που οδηγούν στην κλιμάκωση του εξαναγκασμού είναι:

- η ελπίδα ότι θα κερδίσουν την υπόθεση. Με την αύξηση της πίεσης επιδιώκεται η αύξηση του κόστους και των ζημιών σε αμοτέρους τους αντιμαχόμενους, αλλά δηλώνεται και η αποφασιστικότητα της πλευράς που αυξάνει την πίεση να υποστεί οποιοδήποτε κόστος προκειμένου να επικρατήσει
- η επιμονή των δύο πλευρών να μην προβούν σε υποχωρήσεις παρά το υψηλό κόστος της αντιπαράθεσης, με την πεποίθηση ότι ο αντίπαλος θα καμφθεί πριν από αυτούς
- αλλαγές στα κίνητρα μπορεί να καταστήσουν πιο ελκυστική την κλιμάκωση της πίεσης. Στις αλλαγές των κινήτρων περιλαμβάνονται η αντιμετώπιση

⁴⁴ Ibid

⁴⁵ M. Brecher and P. James, "Patterns of Crisis Management", The Journal of Conflict Resolution, 32/3 (Sep 1988) σελ 442

ενεργειών της άλλης πλευράς, η αύξηση της αξίας και επικράτησης επί του αντιπάλου και η αναβάθμιση των στόχων

- αλλαγές στις προσδοκίες της κάθε πλευράς όπως, για την πιθανότητα επικράτησης, για την πίεση από την άλλη πλευρά, για ειρηνική επίλυση της διαφοράς
- η επίδραση της κλιμάκωσης στις προσδοκίες: η κλιμάκωση της πίεσης από τη μια πλευρά σκοπό έχει να αλλάξει τις προσδοκίες της άλλης πλευράς προς ικανοποίηση των απαιτήσεων. Η προσδοκία αυτή εάν δεν επαληθευτεί, οδηγούμαστε σε περαιτέρω κλιμάκωση
- οι αναστολές για χρήση πίεσης μειώνονται καθώς άρχισε ο εξαναγκασμός

Αποκλιμάκωση του εξαναγκασμού

Η ανθρώπινη φύση, οι εκτιμήσεις και οι ανάγκες αφήνουν πάντα ανοιχτό το ενδεχόμενο της αποκλιμάκωσης από την οποία εξοικονομούνται ζωές, πόροι και ωφελείται η κοινωνία. Οι συνθήκες που ευνοούν την αποκλιμάκωση είναι:

- το υψηλό κόστος της αντιπαράθεσης και η αναποτελεσματικότητα των μεθόδων που εφαρμόστηκαν
- το κόστος περαιτέρω κλιμάκωσης (οικονομικό, ανθρώπινο, πολιτικό) να θεωρείται δυσβάστακτο
- προσδοκία ικανοποιητικής λύσης με διαπραγματεύσεις
- αλλαγές πολιτικής των κυβερνήσεων
- χαμηλή προσδοκία επικράτησης στην αντιπαράθεση

Στάθμιση μεταξύ εξαναγκασμού και συνδιαλλαγής

Στη διάρκεια μιας κρίσης εμφανίζεται πάντα το ερώτημα: τι ωφελεί περισσότερο, η συνδιαλλαγή με τον αντίπαλο ή άσκηση πίεσης απ' αυτού? Οι ανοικτές επιλογές είναι: αποδοχή των απαιτήσεων του αντιπάλου ή επιμονή στις θέσεις μας, με την προσδοκία να υποχωρήσει ο αντίπαλος, ή αντίδραση στην πίεσή του, με αντιπίεση δική μας ή υποβολή αντιπροσφοράς. Ο ηγέτης πριν αποφασίσει, λογικά θα ακολουθήσει γενικούς κανόνες οι οποίοι στηρίζονται σε εμπειρίες, ηθικές αρχές, ιδεολογίες και επί

πλέον θα επηρεασθεί από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του, την εσωτερική κοινή γνώμη, την πολιτική ατμόσφαιρα και τις συγκυρίες.

Το πρώτο πράγμα που υποχρεούται να κάνει ο ηγέτης είναι να διευκρινήσει στον εαυτό του και τους συνεργάτες του το πώς βλέπει τον πόλεμο.⁴⁶ Είναι καθοριστικής σημασίας για τα περαιτέρω. Δίνει προτεραιότητα στην αποφυγή του πολέμου? Δεν τον αποκλείει? Στη συνέχεια ο ηγέτης περιορίζει τη δέσμη των εναλλακτικών επιλογών σε ένα πρώτο ξεκαθάρισμα με κύριο κριτήριο την ικανοποίηση των ελάχιστων επιδιώξεων. Αρα, ελάχιστες επιδιώξεις και πόλεμος είναι το πρώτο επίπεδο ελέγχου των εναλλακτικών επιλογών. Το επόμενο στάδιο είναι η τελική επιλογή μετά από σύγκριση της σχετικής αξίας τους. Ως δυνατά αποτελέσματα, μετά την τελική απόφαση, θεωρούνται η κατάληξη σε συμφωνία, η συνέχιση του αδιεξόδου και η σύγκρουση.

Με βάση αυτά τα δυνατά αποτελέσματα εξετάζονται οι διάφορες ενέργειες κατά πόσο λειτουργούν ευνοϊκά ή όχι ως προς αυτά, λαμβανομένου πάντα υπ'όψιν και του κόστους υλοποίησης της κάθε ενέργειας. Μπορεί μια ενέργεια να κρίνεται κατάλληλη και παραδεκτή, αλλά να μην είναι εφικτή γιατί δεν διατίθενται οι αναγκαίοι πόροι για την υλοποίησή της.

Η αξία της συμφωνίας αυξάνεται όταν οι πολιτικοί ηγέτες διακρίνουν μέσα από αυτή την εξυπηρέτηση σπουδαίων κοινών συμφερόντων, όπως η βελτίωση των σχέσεων και ότι ο χρόνος εργάζεται σε βάρος της προώθησης συμφωνίας. Εάν αποκλεισθεί η συμφωνία, τότε μπορεί να ακολουθήσει ο συμβιβασμός αργότερα ή η σύγκρουση με δύο πιθανά αποτελέσματα, τη νίκη ή την ήττα. Η αξία που δίνει ο ηγέτης σε κάθε πιθανό αποτέλεσμα επηρεάζεται από:

- το πλαίσιο αναγωγής/ αναφοράς επάνω στο οποίο αξιολογείται το αποτέλεσμα (πχ το status quo) το οποίο εγκαθιστά ο ίδιος ο ηγέτης
- τους σχετικούς κανόνες. Τι θεωρείται νόμιμο, ορθό
- τη σημασία που αποδίδεται στα ζητήματα που εξετάζονται
- τα κίνητρα για νίκη (κύρος, πολιτική σκοπιμότητα)

Η αξία της μη συμφωνίας (διατήρηση του status quo) θα εξαρτηθεί από το κόστος και την ωφέλεια που συνεπάγεται η μη συμφωνία (οικονομικό κόστος, διατάραξη σχέσεων, καθήλωση του κρατικού μηχανισμού μακριά από άλλα θέματα της χώρας).

---

⁴⁶ Irving Janis, *Crucial Decisions. Leadership in Policymaking and Crisis Management* (New York: Free Press, 1989), σελ 78

Η αξία της σύγκρουσης εξαρτάται από την άμεση – εσωτερική αξία, από την αξία της νίκης και της ήττας, και από την πιθανότητα που αποδίδεται στο ενδεχόμενο νίκης, ήττας.

Η εσωτερική αξία της σύγκρουσης συνδέεται γραμμικά (δηλαδή μεταβάλλεται ομόρροπα) με τους διατιθέμενους πόρους, τη στρατιωτική ισχύ και την εσωτερική πολιτική υποστήριξη. Αντιστρόφως, η εσωτερική αξία της σύγκρουσης θα ελλοιώνεται όσο αυξάνει η τρωτότητα σε προσβολή του αντιπάλου. Οι πολιτικοί ηγέτες θεωρούν ότι είναι πιο κοντά στη νίκη όταν: διαθέτουν υπεροχή ισχύος και το πλεονέκτημα της πρώτης επίθεσης, πιστεύουν ότι η αποφασιστικότητα είναι με το μέρος τους και προσδοκούν πολιτική και στρατιωτική αλληλεγγύη από έξω.

Τελικά οι πολιτικοί ηγέτες αναμένεται να προτιμήσουν την επιλογή της σταθερής θέσης (μπορεί να περιλαμβάνει τον εξαναγκασμό)⁴⁷ και όχι της συνδιαλλαγής όταν:

- πιστεύουν ως πιο αποτελεσματική τη στρατηγική του εξαναγκασμού
- στο παρελθόν ο αντίπαλος υπεχώρησε προ της σταθερής θέσης
- ο αντίπαλος είναι τρωτός στον εξαναγκασμό ή το φόβο πολέμου
- ο αντίπαλος προέβη σε μονομερείς υποχωρήσεις στην παρούσα διαφορά αποκαλύπτοντας αναποφασιστικότητα και αδυναμίες
- ο αντίπαλος δεν ανταποκρίθηκε στο παρελθόν σε υποχωρήσεις και δεν έχει τώρα εκδηλώσει ανάλογη πρόθεση
- πιστεύεται ότι ο αντίπαλος έχει επιθετικές προθέσεις
- υπάρχει σχέση εχθρότητας μεταξύ των δύο πλευρών
- υπάρχει δυσκολία επαλήθευσης της ανταπόκρισης σε συνεργασία από τον αντίπαλο και η μη ανταπόκριση θα θέσει σε δυσμενή κατάσταση τη μια πλευρά

Συνθήκες που ευνοούν τη προσφυγή σε συμβιβασμό (παραχωρήσεις):

- η συμφωνία έχει μεγάλη αξία (κοινά συμφέροντα, εξοικονόμηση πόρων για άλλους σκοπούς, ο χρόνος εργάζεται σε βάρος της επίτευξης συμφωνίας)
- οι όροι της συμφωνίας αξιολογούνται ως μεγάλης αξίας
- κοστίζει πολύ η απουσία συμφωνίας

---

⁴⁷ Ibid, σελ 36

- αναμένεται θετική ανταπόκριση από την αντίπαλη πλευρά σε χειρονομία συμβιβαστικής πρότασης και όχι χαρακτηρισμός της ως αδυναμίας
- είναι μεγάλη η εσωτερική αξία του συμβιβασμού

Συνθήκες που ευνοούν σταθερή στάση και αναμονή:

- η αξία της παρούσης κατάστασης, δηλαδή η μη συμφωνία δεν είναι και τόσο αρνητική
- αναμένεται σύντομα υποχώρηση του αντιπάλου
- η αξία των απαιτήσεών μας είναι υψηλή
- η εσωτερική αξία της σταθερής στάσης είναι υψηλή

Συνθήκες που ευνοούν τη χρήση εξαναγκασμού(ή απειλής):

- η εσωτερική αξία του εξαναγκασμού είναι μεγάλη (πχ. όλα τα πολιτικά κόμματα τάσσονται αλληλέγγυα)
- η επικράτηση επι των θεμάτων της διαφοράς έχει υψηλή αξία
- η μη συμφωνία είναι δαπανηρή
- η αξία της μη σύγκρουσης είναι σχετικά υψηλή
- αναμένεται η χρήση του εξαναγκασμού να οδηγήσει σε υποχωρήσεις του αντιπάλου

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΠΥΡΗΝΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Μία πυρηνική κρίση προκύπτει όταν υπάρχει σχετική αύξηση των πιθανοτήτων για πυρηνικό πόλεμο. Μια τέτοια κατάσταση μπορεί να αναγνωριστεί από διάφορα χαρακτηριστικά. Το πρώτο είναι το ψυχολογικό στρες. Ένα άλλο στοιχείο μπορεί να είναι η λεγόμενη λογική του «χειλούς του γκρεμού». Η φύση του παιχνιδιού μπορεί να αλλάξει από την προσπάθεια να παραπλανήσεις τον αντίπαλο με συνθηκολόγηση, σε μια κατάσταση κατά την οποία η κάθε πλευρά έχει κίνητρο για πρώτο χτύπημα (δίλημμα φυλακισμένου).⁴⁸ Σε αυτό το σημείο η ορθολογικότητα του πρώτου χτυπήματος είναι μέγιστης σημασίας. Αν ένας παίκτης πιστέψει πως έχει ξεπεραστεί το κρίσιμο σημείο που διαχωρίζει τη κρίση από την έναρξη του πολέμου, τότε μπορεί να συμπεράνει πως είναι προτιμότερο να χτυπήσει πρώτος παρά δεύτερος. Η δράση τότε παρουσιάζεται ορθολογική, κάτι που στα αρχικά στάδια της κρίσης φαινόταν εντελώς ανορθολογικό. Ένα τρίτο χαρακτηριστικό των πυρηνικών κρίσεων είναι τα υψηλά επίπεδα επιφυλακής των δυνάμεων της κάθε πλευράς, ενώ σημαντικότερο στοιχείο αποτελεί και η χρονική διάρκεια.⁴⁹

Οι πυρηνικές υπερδυνάμεις έχουν κίνητρο όχι μόνο από την παραδοσιακή επιθυμία τους για νίκη ή για προστασία των κρατικών συμφερόντων, αλλά και από ένα νέο ενδιαφέρον: οι πράξεις τους να μην κινητοποιήσουν πυρηνικό πόλεμο. Η συμπεριφορά τους επηρεάζεται από κάτι που μπορεί πολύ χαρακτηριστικά να περιγραφεί ως ένας βασικός «διπλός σκοπός» (duality of purpose). Όπως παραστατικά αναφέρει και ο Kaufmann για τα καθήκοντα και τα διλήμματα των ιθύνοντων για τη χάραξη πολιτικής, το πρόβλημα στην πυρηνική εποχή είναι : « πως να διαχειριστούν τόσο επιδέξια τις σχέσεις ώστε να αποφύγουν τα χειρότερα όπλα και την ίδια στιγμή να διατηρήσουν τα βασικά τους συμφέροντα». ⁵⁰ Οι περισσότερες θεωρίες που έχουν αναπτυχθεί μετά το 1945 για την χρήση βίας έχουν προσπαθήσει ακριβώς να λύσουν αυτό το πρόβλημα, καθώς επίσης και οι στρατηγικές που υιοθετούνται από τις υπερδυνάμεις. Η αποτροπή για παράδειγμα ασχολείται με την επιδέξια «μη εφαρμογή βίας». ⁵¹ Στο βαθμό που είναι επιτυχημένη εξυπηρετεί και στο να διατηρήσει την ειρήνη και στο να προστατέψει ζωτικά συμφέροντα. Όταν η

⁴⁸ A. Goldberg, D. Opstal and J. Barkley (ed), *Avoiding the Brink: Theory and Practice in Crisis Management* (Brassey's, 1990), σελ 8

⁴⁹ Ibid

⁵⁰ W.W. Kaufmann, *Military Policy and National Security* (Princeton: Princeton University Press, 1956), σελ 262

⁵¹ T.C. Schelling, *The Strategy of Conflict* (New York: Oxford University Press, 1963), σελ 9

αποτροπή για να μη προκληθεί πόλεμος αποτύχει, τότε τα κράτη καταφεύγουν σε πόλεμο. Υπάρχει όμως μεγάλη ανησυχία για να μείνει σε περιορισμένη μορφή. Έτσι, η πυρηνική εποχή έχει γίνει επίσης η εποχή του περιορισμένου πολέμου.

Περιορισμένος πόλεμος

Η διαχείριση κρίσεων μπορεί να παραλληλιστεί από πολλές απόψεις με τον περιορισμένο πόλεμο.⁵² Περικλείει και τον «θετικό» ή παραδοσιακό σκοπό ασφάλειας των εθνικών στόχων, και τον «αρνητικό» σκοπό της διασφάλισης να μη ξεφύγει η κατάσταση εκτός ελέγχου και οδηγηθεί σε πόλεμο ή σε κλιμάκωση. Αυτός ο διπλός σκοπός συνιστά μια τεράστια διαφορά ανάμεσα σε πυρηνικές κρίσεις και σε αυτές που είχαν προκύψει πριν από την πυρηνική εποχή. Το κρίσιμο σημείο είναι πως στις κρίσεις πριν από την πυρηνική εποχή δεν υπήρχε το ίδιο μείγμα κοινών και αντικρουόμενων συμφερόντων, το οποίο χαρακτηρίζει την εποχή μετά το 1945. Η αλλαγή μπορεί να διαπιστωθεί στις κρίσεις ανάμεσα στις υπερδυνάμεις που προκύπτουν είτε από λάθος υπολογισμούς για τις προθέσεις και την αποφασιστικότητα του καθενός είτε από σύγκρουση συμφερόντων που δεν μπορεί να αποφυγεί. Ακόμα και όταν προκύπτει μια κρίση από ξεκάθαρη και άμεση πρόκληση από τον αντίπαλο, και πάλι η μέριμνα για αποφυγή πυρηνικού πολέμου βρίσκεται σε κεντρική θέση στους υπολογισμούς τους. Οι υπερδυνάμεις θέλουν να αποφύγουν τον πόλεμο και να καταφύγουν σε ειρηνική επίλυση των διαφορών τους, όμως η βαρύτητα των διαφορών τους δεν θα πρέπει να υποτιμηθεί. Μπορεί να οδηγήσουν σε σκληρή και επικίνδυνη διαπραγμάτευση για την ακριβή φύση και όρους της τελικής συμφωνίας. Ο τελευταίος τύπος αντιπαράθεσης περιλαμβάνει: τη διανομή του συνολικού κέρδους μεταξύ των δύο και ένα περίεργο μείγμα συνεργασίας και σύγκρουσης. Συνεργασία με την έννοια πως και οι δύο πλευρές σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο με πιθανές λύσεις, θα επιθυμούσαν μια λύση δηλαδή διαπραγμάτευση, και σύγκρουση με την έννοια πως μέσα στο πλαίσιο αυτό των πλευρών εξαρτάται από την συγκεκριμένη λύση που θα υιοθετηθεί».⁵³

Αυτή η ανάλυση προχωρά πέρα από τις πιέσεις που δέχονται εκατέρωθεν οι υπερδυνάμεις σε μια κρίση. Αν οι κρατικοί λειτουργοί θεωρούν τους στόχους τους ως

---

⁵² K. Booth and J. Baylis and P. Williams, *Contemporary Strategy* (New York: Holmes and Meir Publishers, 1975), σελ 155

⁵³ Ibid, σελ 156

αρκετά σημαντικούς, τότε θα είναι σε θέση να διατρέξουν μεγάλο ρίσκο για να τους πετύχουν, ακόμα και στην πυρηνική εποχή. Την ίδια στιγμή θα προσπαθήσουν να διατηρήσουν τα ρίσκα του πολέμου σε ανεκτά επίπεδα. Προκλητικές δράσεις έχουν τη τάση να συνδυάζονται με «περιορισμό» (restraint) , όπως και η εκμετάλλευση του ρίσκου που περιορίζεται από την ανάγκη για μείωση του ρίσκου.⁵⁴ Το επιχειρημα του Stanley Hoffman πως παρ'όλο που οι υπερδυνάμεις ακόμα παίζουν το παραδοσιακό παιχνίδι της «κότας», κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού έχουν τη τάση να κρατούν το πόδι τους είτε πάνω είτε κοντά στο φρένο. Η κάπως παράξενη φύση αυτής της κατάστασης ισχυροποιείται από την διχοτομία που κληρονομείται από τη φύση όλων των κρίσεων. Ότι δηλαδή μια κρίση είναι ταυτόχρονα και περίοδος ευκαιρίας και περίοδος κινδύνου.⁵⁵

Ετσι λοιπόν ενυπάρχει ένα είδος σχιζοφρένειας στη διαχείριση κρίσεων. Οι κρατικοί λειτουργοί που επιχειρούν να διαχειριστούν μια κρίση στην πυρηνική εποχή, θα αναλάβουν ρίσκα προκειμένου να πετύχουν τους στόχους τους, ταυτόχρονα όμως θα προσπαθήσουν να αποφύγουν τη κλιμάκωση των εχθροτήτων. Αυτό το τελευταίο ενδιαφέρον οδηγεί σε περιορισμό μιας συμπεριφοράς με ανάληψη ρίσκων και αποφυγή ορισμένων δράσεων που θα μπορούσαν να έχουν ανυπολόγιστες συνέπειες.

Ενέργειες για τη διαχείριση κρίσεων

Η διαχείριση κρίσεων ασχολείται από τη μια μεριά, με τη διαδικασία για έλεγχο και ρύθμιση μιας κρίσης έτσι ώστε να μη ξεφύγει από τον έλεγχο (ακόμα και μέσα από κακούς υπολογισμούς και λάθη από τους συμμετέχοντες ή επειδή τα γεγονότα παίρνουν τη δική τους τροπή) και οδηγηθεί σε πόλεμο, και από την άλλη πλευρά με τη διασφάλιση πως η κρίση επιλύθηκε σε μια ικανοποιητική βάση στην οποία όλα τα ζωτικά συμφέροντα του κράτους είναι ασφαλή και προστατευμένα. Επίσης ένα άλλο καθήκον της διαχείρισης κρίσεων είναι να προσπαθεί να ελέγχει τα ρίσκα που αναλαμβάνονται, να τα κρατάει σε όσο πιο χαμηλό επίπεδο γίνεται, καθώς ακόμα και να διασφαλίσει πως η εξαναγκαστική διπλωματία και οι τακτικές με ανάληψη ρίσκων είναι αποτελεσματικά ώστε να κερδιθεί η συναίνεση από τον αντίπαλο και η θέση του ίδιου του κράτους να διατηρηθεί σχετικά ανέπαφη.

---

⁵⁴ Ibid

⁵⁵ Ibid, σελ 156

Αυτό θέτει ένα δίλημμα σε αυτούς που χαράζουν την πολιτική (policy-makers): κάποιες από τις εξαναγκαστικές διαπραγματευτικές κινήσεις που είναι και πιο ελκυστικές στο να αποφέρουν συναίνεση από τον αντίπαλο, αυτές είναι και οι πιο επικίνδυνες και αποσταθεροποιητικές από την προοπτική του ελέγχου. Υπάρχουν κάποιες δράσεις - όπως το να αναθέσεις την απόφαση για να χρησιμοποιήσεις πυρηνικά όπλα στους διοικητές της πρώτης γραμμής, παρα να τα αφήνεις στα χέρια των «χαρασσόντων πολιτική» (policy-makers) – που οπωσδήποτε θα ενδυνάμωναν την αξιοπιστία των απειλών αλλά που μπορεί να έκαναν μελλοντικά την κατάσταση πολύ περισσότερο εκρηκτική και λιγότερο ελέγξιμη. Ακόμα και αν οι πιο ασταθείς τακτικές αποφεύγονται, πάντως η εξαναγκαστική διαπραγμάτευση είναι εξαιρετικά επικίνδυνη. Επιπλέον, οι κρίσεις περιλαμβάνουν όχι μόνο την επιτηδευμένη δημιουργία του ρίσκου αλλά και «ένα αυτόνομο στοιχείο κινδύνου και αρμοδιότητας⁵⁶». Είναι κατανοητό πως μια κρίση μπορεί να ξεσπάσει σε βία, όχι ως αποτέλεσμα επιτηδευμένων αποφάσεων, θετικών δράσεων ή συνειδητών επιλογών, αλλά μέσω κάποιων συνθηκών που προκύπτουν, όπως μια κατάρρευση του συστήματος πληροφοριών ή απώλεια ελέγχου των γεγονότων.

Κίνδυνοι Κρίσης

Οι κίνδυνοι προκύπτουν από τρεις πλευρές της κρίσης και της συμπεριφοράς κατά την κρίση: 1) είναι οι κίνδυνοι που προκύπτουν από την ίδια την διαπραγματευτική διαδικασία 2) είναι οι κίνδυνοι που είναι εγγενείς σε καταστάσεις κρίσεων και προκαλούν ρίσκα και αβεβαιότητα που δεν είναι ούτε ηθελημένα ούτε ελεγχόμενα από τους συμμετέχοντες.⁵⁷ Τέλος υπάρχουν οι κίνδυνοι που προκύπτουν από πιθανές ατέλειες και ελλείψεις στη διαδικασία λήψης αποφάσεων των κυβερνήσεων που εμπλέκονται. Φυσικά όλοι αυτοί οι κίνδυνοι συνδέονται μεταξύ τους, απο τη στιγμή που οι αποφάσεις στις κρίσεις λαμβάνονται μέσα σε κλίμα αβεβαιότητας και στη βάση πολύ περιορισμένων ή αποσπασματικών πληροφοριών, για παράδειγμα λάθος αντίληψη για την δύναμη ή αποφασιστικότητα του αντιπάλου. Έτσι κάποιος από τους αντιπάλους μπορεί να υιοθετήσει μια αρκετά προκλητική στάση, που θα ήταν πολύ διαφορετική κάτω απ' άλλες συνθήκες, αν ήταν δηλαδή εις γνώσιν των πραγματικών δεδομένων σε σχέση με την αντίπαλη πλευρά.

⁵⁶ Booth and Baylis and Williams, *Contemporary Strategy*, σελ 157

⁵⁷ Richard Lebow, *Nuclear Crisis Management. A Dangerous Illusion*, σελ 91

ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

Οι διεθνείς κρίσεις τυπικά αφορούν δοκιμές των προθέσεων μεταξύ των πρωταγωνιστών. Σε περιόδους μεγάλης έντασης και αντιπαράθεσης, γίνονται συνεχώς προσπάθειες να εκτιμηθούν οι προθέσεις του αντιπάλου και να επηρεαστεί η αποφασιστικότητά του. Είναι πιθανόν να επιτευχθεί μια τέτοια επιρροή μέσω της εκμετάλλευσης της αντίληψης του αντιπάλου για τη δική μας αποφασιστικότητα. Πραγματικά, η εικόνα ενός κράτους για τον αντίπαλό του έχει σημαντική επιρροή στη δική του συμπεριφορά και μάλιστα καθορίζει αν θα υιοθετήσει εξαναγκαστικές διαπραγματευτικές τακτικές και θα βγει από μια σχετικά μεγάλη τάση για ανάληψη ρίσκων ή θα στραφεί προς συμβιβασμό και σε ένα σημαντικά χαμηλό επίπεδο ανάληψης ρίσκων. Μεγάλο μέρος της διαπραγματευτικής τέχνης σε περίοδο κρίσης έγκειται ακριβώς στην ικανότητα να επηρεάζεις την εικόνα σου στην κατεύθυνση που εσύ επιθυμείς. Μάλλον το βασικό κλειδί για διαπραγματευτική επιτυχία είναι η ικανότητα της πλευράς Α να πείσει την πλευρά Β ότι η Α κατέχει την μεγαλύτερη αποφασιστικότητα και συνεπώς είναι προετοιμασμένη να ανεχτεί ένα μεγαλύτερο επίπεδο ρίσκων στην κρίση από ότι η Β. Με άλλα λόγια η διαπραγμάτευση συνίσταται στο μεγαλύτερο μέρος στον «ανταγωνισμό για την ανάληψη ρίσκων».⁵⁸

Το κεντρικό πρόβλημα για κάθε βασικό πρωταγωνιστή σε μια κρίση είναι να καταφέρει την αξιοπιστία των απειλών του και να κάνει ξεκάθαρο στον αντίπαλο τη δύναμη της θέλησης του ή την αποφασιστικότητά του. Κανείς δεν θα ήθελε το παιχνίδι να καταλήξει σε μια μετωπική σύγκρουση γιατί αυτό θα ήταν σίγουρα καταστροφικό και για τους δύο. Έτσι λοιπόν ο σκοπός μετατοπίζεται στο να πειστεί ο αντίπαλος πως αυτός θα πρέπει να κάνει πίσω προκειμένου να αποφευχθεί η καταστροφή. Όμως επειδή και οι δύο πλευρές γνωρίζουν πως ο αντίπαλος θα προτιμούσε μια ειρηνική κατάληξη από την σύγκρουση, έτσι ο ένας προσπαθεί να πείσει τον άλλο για την απροθυμία του να ενδώσει. Υπάρχουν διάφορες στρατηγικές και τακτικές για αυτόν τον σκοπό, αφού έχουν σχεδιαστεί ειδικά για να προωθούν την εικόνα ενός πολύ αποφασισμένου κράτους που αναλαμβάνει ρίσκα για ανταγωνιστεί επιτυχώς:

---

⁵⁸ H. Kahn, *On Escalation: Metaphors and Scenarios* (New York: Praeger, 1965)

1^η : «Κάψιμο της γέφυρας»

Σίγουρα μια από τις πιο ελκυστικές και αποτελεσματικές πειθαναγκαστικές διαπραγματευτικές κινήσεις είναι το να « **καις τη γέφυρα σου**». ⁵⁹ Όταν κάποιος από τους πρωταγωνιστές δεν φαίνεται πως θα εκτελέσει στην πράξη κάποια συγκεκριμένη απειλή, τότε ο αντίπαλος σχεδόν σίγουρα θα αμφισβητήσει την αξιοπιστία αυτής της απειλής. ⁶⁰ Αυτές οι αμφιβολίες πάντως είναι πιθανόν να διαλυθούν, εάν γίνει ξεκάθαρο σε αυτόν πως η πράξη που απειλείται, θα εφαρμοστεί αυτόματα, σε συγκεκριμένες περιστάσεις. Με άλλα λόγια, η αξιοπιστία της απειλής ενισχύεται απίστευτα όταν αφορά μια « ανέκκλητη δέσμευση ». Όταν ξεκαθαρίζεις πως δεν πρόκειται να υποχωρήσεις και δεσμεύεις τον εαυτό σου σε μια συγκεκριμένη θέση, η καταστροφή μπορεί να αποφευχθεί μόνο όταν ο αντίπαλος είναι προετοιμασμένος να σταματήσει ή να παρρηκλίνει. Ο εχθρός αναγκάζεται να συνειδητοποιήσει πως δεν μπορείς να αποτύχεις να δράσεις ή να αντιδράσεις με το συγκεκριμένο τρόπο εάν επιμείνει με την απαγορευμένη πορεία δράσης. Με το να αποκλείεις την πορεία σου για μια πιθανή υποχώρηση, οι μόνες ανοιχτές επιλογές που απομένουν, είναι αυτές που είναι διαθέσιμες στον αντίπαλο. Είναι αυτός και μόνο αυτός που έχει την «τελευταία καθαρή επιλογή» να αποφύγει τη σύγκρουση. Παρ'όλο που αυτή η γενναία δέσμευση είναι εξαιρετικά ελκυστικά και μπορεί να αποφέρει τη νίκη, απαιτεί πάντως πολύ μεγάλη ψυχραιμία και ικανότητα.

2^η : Εντύπωση πως είσαι παράλογος

Ενας άλλος τρόπος να ενισχυθεί η αξιοπιστία της απειλής – ακόμα και όταν φαίνεται πως μια τέτοια απειλή θα ήταν αυτοκτονική κίνηση - είναι να δίνεται η εντύπωση του παράλογου παίκτη. Πραγματικά η στρατηγική της «λογικής του παράλογου» μπορεί να αποφέρει σημαντικά πλεονεκτήματα σε αυτόν που τη χρησιμοποιεί, γιατί δίνει την εντύπωση στον αντίπαλο πως δεν είναι εντελώς λογικός

---

⁵⁹ Booth and Baylis and Williams, *Contemporary Strategy*, σελ 158

⁶⁰ Ibid, σελ 159

και δεν ελέγχει απόλυτα τις πράξεις του.⁶¹ Το θέμα έγκειται ακριβώς στην ικανότητα να πειστεί ο αντίπαλος ότι η δική μας πλευρά είναι έτοιμη για όλα τα ρίσκα μιας σύγκρουσης, κάτι που δίνει σε εκείνον την υποχρέωση να τα αποφύγει. Μια διαφοροποίηση αυτής της τακτικής είναι, μια από τις πλευρές να προσπαθήσει να μειώσει το δικό της κόστος σε σχέση με το κόστος του αντιπάλου. Η ικανότητα εδώ έγκειται όχι στο να φανεί πως δεν υπολογίζει τα κόστη και τους κινδύνους (μάλλον το πιο πιθανό είναι να δώσει έμφαση σε αυτά), αλλά να τονίσει πως το κόστος θα είναι πολύ μεγαλύτερο για τον αντίπαλο.

3^η : «Έμφαση στην πιθανότητα της καταστροφής»

Ακόμα μια πειθαναγκαστική διαπραγματευτική τακτική είναι να τονίζεις την πιθανότητα και το μέγεθος μιας επερχόμενης καταστροφής. Αυτό μπορεί να γίνει με τακτικές κλιμάκωσης, όπως το δραματικό πέρασμα από ένα κατώφλι ή το να αφηφάς κανόνες και συμβάσεις που μέχρι τότε τηρούνταν ευλαβικά. Τέτοιες πράξεις αφήνουν την επόμενη κίνηση για τον αντίπαλο και έχουν περιγραφεί ως « πρωτοβουλίες που αφήνουν την πρωτοβουλία στο αντίπαλο». ⁶² Ο αντίπαλος έχει τρεις διαθέσιμες επιλογές σε μια τέτοια περίπτωση: 1) μπορεί να ανταποδώσει με μια επίσης κίνηση κλιμάκωσης ή με μια ακόμα εντονότερη 2) μπορεί να ακολουθήσει την όποια πορεία δράσης είχε μέχρι τώρα 3) μπορεί να γίνει περισσότερο βολικός και να παραχωρήσει το παιχνίδι. Η πρώτη εναλλακτική συνιστά πως το κράτος θα πρέπει να είναι έτοιμο να αναλάβει ίδιου μεγέθους ή ακόμα και μεγαλύτερα ρίσκα από το κράτος που ξεκίνησε την κλιμάκωση. Η δεύτερη εναλλακτική συνιστά πως δεν είναι έτοιμος να ανταποδώσει την κλιμάκωση και συνεπώς πως με λίγη περισσότερη πίεση θα μπορούσε να πειστεί να απέχει από περαιτέρω δράση. Η τρίτη εναλλακτική σημαίνει πως η κίνηση κλιμάκωσης υπήρξε απόλυτα επιτυχημένη.

Αν επιστρέψουμε στην τακτική της αμετάκλητης δέσμευσης, θα τονίσουμε πως τα πλεονεκτήματα είναι πάρα πολύ μεγάλα, αρκεί να υπάρχουν ορισμένες συνθήκες. Η πρώτη είναι να μην κάνει το ίδιο πράγμα και ο αντίπαλος την ίδια στιγμή. Η δεύτερη συνθήκη είναι να συνειδητοποιήσει ο αντίπαλος τι ακριβώς έχει συμβεί και να καταλάβει πως μόνο εκείνος μπορεί τώρα να σταματήσει τη καταστροφή. Τρίτον, θα πρέπει να πειστεί ο αντίπαλος πως αυτή η πράξη είναι πραγματικά αυθεντική, είναι

⁶¹ Schelling, *The Strategy of Conflict*, σελ 16-20

⁶² Booth and Baylis and Williams, *Contemporary Strategy*, σελ 160

μια σθεναρή δέσμευση και όχι μια μπλόφα. Με λίγα λόγια, ο ανταγωνισμός μπορεί να καταλήξει σε καταστροφή μέσω των ταυτόχρονων αμετάκλητων δεσμεύσεων, αποτυχία επικοινωνίας ή απροθυμία να αναγνωρίσουν ότι ο αντίπαλος δεν μπλοφάρει. Όπως το θέτει ο Herman Kahn : «καμία πλευρά δεν είναι πρόθυμη να υποχωρήσει ακριβώς επειδή πιστεύουν ή ελπίζουν πως μπορούν να πετύχουν τους στόχους τους χωρίς πόλεμο. Διατρέχουν κάποια ρίσκα για να πετύχουν τους σκοπούς τους, αλλά πιστεύουν πως η άλλη πλευρά θα υποχωρήσει ή θα συμβιβαστεί πριν αυτά τα ρίσκα γίνουν πολύ μεγάλα».⁶³

Όπως έχει ειπωθεί και παραπάνω, η κρίση μοιάζει με το παιχνίδι της κότας στο γεγονός ότι περιέχει το στοιχείο του μη επιτηδευμένου ρίσκου (που προκύπτει παρά τις ενέργειες μας) αλλά και την πιθανότητα σφαλμάτων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Ο Thomas Schelling προτείνει να εκμεταλλευτούν οι πλευρές αυτό το αυτόνομο ρίσκο με το να «κάνουμε απειλές και να το αφήνουμε στη τύχη».⁶⁴ Το νόημα σε αυτή την έννοια είναι να στρέψουμε τα γεγονότα σε μια τέτοια πορεία ώστε η κοινή καταστροφή να γίνει μια πιθανότητα με αξιώσεις, ακόμα και αν καμιά από τις δυο πλευρές δεν την επιθυμεί στην πραγματικότητα. Οντως, διαπιστώνεται πως τέτοιες απειλές είναι σιωπηρές αν όχι σαφείς σε πολλές εξαναγκαστικές κινήσεις κατά τη διάρκεια κρίσεων, ειδικά αν γίνει αποδεκτό ότι «η ουσία μιας κρίσης βρίσκεται στην μη προβλεψιμότητά της», όπως επίσης και το γεγονός πως «οι πρωταγωνιστές δεν έχουν τον πλήρη έλεγχο των γεγονότων» και χρειάζεται « να κάνουν κινήσεις και να λαμβάνουν αποφάσεις υπό το καθεστώς του ρίσκου και της αβεβαιότητας».

Επομένως, τα προβλήματα προκύπτουν όχι μόνο από τη διαπραγματευτική διαδικασία αλλά και από τα εγγενή χαρακτηριστικά μιας κρίσης. Μια κρίση είναι φύσει εκρηκτική και ευμετάβολη αλλά και γεμάτη ασάφειες και αποπροσδιοριστίες. Υπάρχουν συνεπώς, διάφοροι τρόποι να ξεφύγει η κατάσταση εκτός ελέγχου παρά τις προσπάθειες των πρωταγωνιστών να αποτρέψουν κάτι τέτοιο. Παρακάτω αναλύονται οι πιθανότητες:

Ένα μεγάλο πρόβλημα σε αυτές τις καταστάσεις είναι ο κίνδυνος ενός βίαιου ξεσπάσματος. Περιστατικά που δεν είναι επιτηδευμένα από τους πρωταγωνιστές, αλλά προκύπτουν ως ατυχήματα, μπορούν παρ'όλα αυτά να καταλήξουν σε γρήγορη κλιμάκωση. Τέτοια βίαια ξεσπάσματα μπορεί να έχουν τις ρίζες τους σε μεμονωμένα

⁶³ Kahn, *On escalation*, σελ 12

⁶⁴ Schelling, *The Strategy of Conflict*, κεφ. 8

περιστατικά, για παράδειγμα σε κάποιον θερμόαιμο στρατιωτικό διοικητή, όμως δεν μπορούν να διαχειριστούν εύκολα εξαιτίας της καχυποψίας που επικρατεί και συχνά μετατρέπονται σε γενικευμένες καταστάσεις. Πραγματικά, αν προκύψει άμεση βία ανάμεσα σε δύο υπερδυνάμεις μπορεί πολύ εύκολα να κλιμακωθεί σε μεγάλης κλίμακας εχθροπραξίες, περιλαμβάνοντας και τη χρήση πυρηνικών όπλων. Η αντιμετώπιση βίαιων περιστατικών χρειάζεται ειδική προσοχή καθώς είναι εξαιρετικά δύσκολο και για τις δυο πλευρές να αποσυρθούν χωρίς να χάσουν λίγο από το κύρος, την περηφάνια και την αυτοπεποίθησή τους. Τέτοια περιστατικά δεν μπορούν ποτέ να διελυκανθούν πλήρως καθώς οι αποφασίζοντες (decisions-makers) δεν έχουν τον πλήρη έλεγχο της εφαρμογής των αποφάσεών τους. Η ανάγκη να μεταβιβάσουν εξουσία και το γεγονός πως αναπόφευκτα βασίζονται σε μεγάλης κλίμακας γραφειοκρατικούς οργανισμούς που λειτουργούν σύμφωνα με τις δικές τους επιχειρησιακές διαδικασίες, θέτει όρια στο βαθμό που οι κρατικές δράσεις μπορούν να ελεγχθούν και να ρυθμιστούν από τους κορυφαίους επίσημους λειτουργούς⁶⁵. Ως αποτέλεσμα, οι τοπικοί στρατιωτικοί διοικητές που βρίσκονται πολύ κοντά στις εχθρικές δυνάμεις, έχουν μια σχετική διακριτική ελευθερία.

Ενας σχετικά παρόμοιος κίνδυνος είναι η πιθανότητα να νιώσουν οι χαράσσοντες την πολιτική υποχρεωμένοι να δράσουν με έναν συγκεκριμένο τρόπο, ή να βρεθούν πολύ πιο βαθιά μπλεγμένοι από ότι σκόπευαν εξαιτίας της συμπεριφοράς των συμμάχων τους. Με μια προφανώς πολύ μειωμένη ελευθερία επιλογής, οι «αποφασίζοντες» μπορεί να λάβουν δράση ή να αναλάβουν πολιτικές που εμπεριέχουν ένα επίπεδο ρίσκων, το οποίο σε άλλες περιπτώσεις δεν θα ήταν ανεχτό. Μια συνέπεια αυτού είναι πως οι πρωταγωνιστές «κλειδώνονται» σε μια κούρσα ανταγωνισμού, όπως και στο διαπραγματευτικό παιχνίδι. Παρ'όλα αυτά, υπάρχει μια βασική διαφορά: Τώρα αυτή η κατάσταση προκύπτει όχι ως συνειδητή επιλογή από τον υπολογισμό των πλεονεκτημάτων, αλλά εξαιτίας του περιορισμένου ελέγχου που ασκεί κάθε πλευρά.

Ενας άλλος τρόπος με τον οποίο μπορούν να ξεφύγουν τα πράγματα εκτός ελέγχου είναι μέσω απερίσκεπτων δράσεων κι αντιδράσεων. Μια κίνηση κλιμάκωσης από τη μια πλευρά για παράδειγμα, μπορεί να οδηγήσει σε αυτόματη αντίδραση από τον αντίπαλο. Η πιθανότητα να συμβεί κάτι τέτοιο αυξάνεται από τα προβλήματα που δημιουργούνται κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Οι χαράσσοντες πολιτική

---

⁶⁵ αυτή η θέση προκύπτει ξεκάθαρα στο βιβλίο του Allison and Zelikow, *Η Κρίση της Κούβας. Η Ουσία της Απόφασης*, (Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση, 2006)

πρέπει να δράσουν κάτω από μεγάλο στρές . Ακόμα σε αυτό συμβάλουν, το πολύ μικρό χρονικό περιθώριο για να οργανώσεις μια ανταπόδοση, το στοιχείο της έκπληξης (αιφνιδιασμού) , το πολύ υψηλό επίπεδο έντασης και η κούραση που είναι αναπόφευκτη καθώς η κρίση εξελίσσεται για μεγάλο χρονικό διάστημα. Πραγματικά, καθώς η ένταση της κρίσης αυξάνεται, η δημιουργική διαμόρφωση πολιτικής γίνεται όλο και πιο σημαντική αλλά συγχρόνως όλο και πιο απίθανη. Η διερεύνηση εναλλακτικών γίνεται όλο και επισταμένη και οι συνέπειες για κάθε λύση που προτείνεται αξιολογούνται πιο προσεχτικά.

Κατά τη διάρκεια κρίσεων οι διαμορφωτές πολιτικής πρέπει να είναι αποτελεσματικοί στο μέγιστο. Συχνά πρέπει να πάρουν αποφάσεις βασιζόμενοι σε ατελείς ή λάθος πληροφορίες και να αξιολογήσουν σωστά λέξεις και πράξεις που επιδέχονται πολλών ερμηνειών. Αν αξιολογήσουν λάθος μια πληροφορία ή ένα σήμα του αντιπάλου, τα αποτελέσματα μπορεί να είναι και καταστροφικά.⁶⁶ Επίσης, στην απόφασή τους εμπλέκονται και άλλοι παράγοντες, όπως συναισθηματικές ή πολιτικές θεωρήσεις, φόβος, θυμός ή περηφάνεια, καθώς οι αποφάσεις τους δεν θα επηρεάσουν μόνο την εθνική ασφάλεια του κράτους αλλά και την προσωπική τους θέση και αξίωμα, μετέπειτα στην εσωτερική πολιτική.

---

⁶⁶ ο ρόλος της χάραξης πολιτικής και των ιθύνοντων περιγράφεται στο Irving Janis, *Crusial Decisions. Leadership in Policymaking and Crisis Management* και ειδικά στις σελ 203-230

Η ΚΡΙΣΗ

Η κρίση της Κούβας, οι «πύραυλοι του Οκτώβρη» προσφέρουν μια συναρπαστική σειρά γρίφων. Τον Οκτώβριο του 1962 οι κυβερνήσεις των ΗΠΑ και της Σοβιετικής Ένωσης έφθασαν στο χείλος του πολέμου. Για δεκατρείς μέρες οι δύο χώρες βρίσκονταν σε στάση ετοιμότητας η κάθε μια με τη δυνατότητα εκμηδενισμού της άλλης. Ηγέτες και στις δύο κυβερνήσεις αντιλαμβάνονταν πώς ένας πόλεμος θα μπορούσε να προκαλέσει σύντομα τη χρήση θερμοπυρηνικών όπλων και από τις δύο δυνάμεις, με αποτέλεσμα το θάνατο εκατομμυρίων ανθρώπων. Ένας πόλεμος στην Κούβα θα μπορούσε να οδηγήσει στη Σοβιετική πολιορκία του Δυτικού Βερολίνου ή σε σοβιετική επίθεση κατά των αμερικανικών πυραυλικών βάσεων στην Τουρκία – πυροδοτώντας έτσι και άλλες καταστάσεις που θα οδηγούσαν σύντομα σε θερμοπυρηνικό πόλεμο. Μια ένοπλη σύγκρουση στην Κούβα θα άλλαζε την πορεία της ιστορίας, που μόνο αμυδρά μπορούμε να φανταστούμε.

Οι ηγέτες αποδέχθηκαν προκλήσεις που καταλάβαιναν και φλέρταραν ασυνείδητα με άλλες που δεν κατανοούσαν. Κατά τη διάρκεια της κρίσης, οι Αμερικανοί έδειχναν σταθεροί αλλά απείχαν. Η Σοβιετική Ένωση έδειχνε σκληρή, μπλόφαρε δύο φορές και μετά υποχώρησε. Η σοβιετική προσπάθεια να αναπτυχθούν 42 μεσαίου και 24 – 32 ενδιάμεσου βεληνεκούς, βαλλιστικούς πυραύλους (IRBMs) στην Κούβα, στις αρχές φθινοπώρου του 1962 πυροδότησε την πιο επικίνδυνη κρίση του ψυχρού πολέμου. Απρόβλεπτη και ανεπιθύμητη και από τις δυο πλευρές, αυτή η αντιπαράθεση με απειλή πολέμου, τελικά επιλύθηκε ειρηνικά, μέσω προσεχτικής διαχείρισης της κρίσης και από την Ουάσιγκτον και από τη Μόσχα. Σε ένα εχθρικά διαμορφωμένο *quid pro quo* που πρότεινε αρχικά ο Khrushchev, ο σοβιετικός ηγέτης τελικά δέχθηκε να αποσύρει τους πυραύλους σε ανταλλαγή με μια δήλωση του Kennedy πως δεν θα εισέβαλε στην Κούβα, μαζί με κάποιες άλλες εγγυήσεις σχετικά με την απόσυρση των αμερικανικών (Jupiter) πυραύλων από την Τουρκία.

Αυτή η υπόθεση προσφέρει ένα ολοκληρωμένο παράδειγμα για το πως δυο ηγέτες μπορούν να αναμειχθούν σε μια κρίση με σοβαρή απειλή πολέμου. Απαιτεί προσοχή

η σημασία των απόψεων και των προσωπικοτήτων των δύο αρχηγών. Επίσης αποτελεί ένα εξαιρετικό παράδειγμα της βασικής διλληματικής πολιτικής για τη διαχείριση κρίσεων. Και κυρίως, καταδεικνύει τη ζωτική σημασία του να μείνει κανείς πιστός στις πολιτικές και επιχειρησιακές «απαιτήσεις» της διαχείρισης κρίσεων για να μπορέσει να αποφύγει τον πόλεμο. Την ίδια στιγμή πάντως ειρωνικά, η κρίση επιλύθηκε εν μέρει επειδή έγινε δύσκολο να ικανοποιηθούν κάποιες από αυτές τις απαιτήσεις και η διαδικασία της διαχείρισης της κρίσης άρχισε να καταρρέει κατα τη διάρκεια της τελευταίας μέρας της αντιπαράθεσης, ενδυναμώνοντας τις προθέσεις και του Kennedy και του Khrushchev να το τελειώσουν άμεσα πριν την κλιμάκωση. Για τους παραπάνω λόγους, σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να διαπιστωθεί αν ο τρόπος με τον οποίο χειρίστηκαν οι δύο πλευρές την κρίση συμβαδίζει με το θεωρητικό μοντέλο διαχείρισης κρίσεων. Θα εξεταστούν διεξοδικά οι τακτικές των πρωταγωνιστών αλλά επιπρόσθετα θα επιχειρηθεί να αναλυθεί και να αποτιμηθεί ο ρόλος που διαδραμάτισαν οι υπηρεσίες πληροφοριών στις δύο χώρες.

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

Η κρίση των πυραύλων της Κούβας ήταν η στρατιωτική αντιπαράθεση μεταξύ των ΗΠΑ της Σοβιετικής Ένωσης και της Κούβας, όταν ο Ψυχρός Πόλεμος παραλίγο να μετατραπεί σε πυρηνικό πόλεμο. Σύμφωνα με τους Ρώσους πρόκειται για την « κρίση της Καραϊβικής» ενώ οι Κουβανοί την αποκαλούν « η κρίση του Οκτωβρίου» (υποσημ από τον Garthoff). Όπως και ο αποκλεισμός του Βερολίνου, υπήρξε μια από τις μεγαλύτερες αντιπαραθέσεις του Ψυχρού πολέμου.

ΕΝΤΑΣΗ ΣΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΗΠΑ - ΚΟΥΒΑ

Αμέσως μετά την επανάσταση στην Κούβα, ο πολιτικός προσανατολισμός της κυβέρνησης του Fidel Castro απασχολούσε τις ΗΠΑ και έτσι η Κούβα αποτέλεσε σημαντικό ζήτημα στην ατζέντα της κυβέρνησης του Kennedy, από τον Ιανουάριο του 1962. Στην Αβάνα, από την άλλη μεριά, υπήρχε ο φόβος της στρατιωτικής επέμβασης από τις ΗΠΑ. Τον Απρίλιο του 1961 ο φόβος της επέμβασης έλαβε πραγματικές διαστάσεις, όταν μια ομάδα της CIA εκπαίδευσε Κουβανούς εξόριστους

που αντιτίθετο στον Castro και οι οποίοι προσγειώθηκαν στον Κόλπο των Χοίρων. Η επέμβαση αντιμετωπίστηκε γρήγορα από τις στρατιωτικές δυνάμεις της Κούβας. Ο Castro όμως έμεινε με την πεποίθηση πως οι ΗΠΑ θα εισέβαλαν στην χώρα του. Σύντομα μετά τον Κόλπο των Χοίρων, ο κουβανός ηγέτης ανακοίνωσε πως η Κούβα ήταν μια σοσιαλιστική δημοκρατία, εδραίωσε επίσημους δεσμούς με τη Σοβιετική Ένωση και προχώρησε στον εκσυγχρονισμό του στρατού. Τρεις μήνες αργότερα, ο Khrushchev εξουσιοδότησε την κατασκευή του τείχους του Βερολίνου ενώ δεκαπέντε μήνες αργότερα προχώρησε στο ακόμα πιο τολμηρό, μυστικό σχέδιο να φέρει πυρηνικούς πυραύλους σε απόσταση λιγότερη από εκατό μίλια από τις ΗΠΑ. Η Αμερική αντιμετώπιζε με φόβο και σκεπτικισμό οποιαδήποτε χώρα υιοθετούσε τον κομμουνισμό ή τον σοσιαλισμό, αλλά θεωρήθηκε απαράδεκτο για μια χώρα της Λατινικής Αμερικής όπως η Κούβα, να συμμαχεί ανοιχτά και επίσημα με την ΕΣΣΔ, δεδομένου του δόγματος Μονρόε και των σχέσεων ΗΠΑ – ΕΣΣΔ από τον ΒΠΠ, το 1945. Ο Kennedy ξεκίνησε την επιχείρηση *Mongoose*, μυστικές επιχειρήσεις εναντίον της κυβέρνησης Castro οι οποίες όμως αποδείχτηκαν ανεπιτυχείς. Το 1962 οι ΗΠΑ επέστρεψαν στην ενεργό δράση με την επιχείρηση *Ortsac*, μια περιπαικτική, γλεουστική επέμβαση σε ένα νησί της Καραϊβικής, για να εκθρονίσουν τον ηγέτη Ortsac (τον Castro δηλαδή συλλαβίζοντας από το τέλος). Τον Φεβρουάριο του 1962 οι ΗΠΑ προχώρησαν σε οιομικό εμπάργκο εναντίον της Κούβας. Στο αμερικανικό στρατόπεδο υπήρχε η σκέψη μιας άμεσης στρατιωτικής επίθεσης ενώ κατασκοπευτικές πτήσεις και μικρού μεγέθους στρατιωτικές ενοχλήσεις από την αμερικανική ναυτική βάση του Guantanamo, υπήρξαν οι αφορμές για πολλά διπλωματικά παράπονα από την Κούβα.

ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟ ΠΥΡΗΝΙΚΟ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ

Οι ΗΠΑ κατείχαν το οπλικό πλεονέκτημα εναντίον της ΕΣΣΔ μέχρι και τη στιγμή της κρίσης. Είναι γνωστό πως το 1962 οι ΗΠΑ κατείχαν οχτώ φορές περισσότερους πυραύλους σε σχέση με την ΕΣΣΔ.⁶⁷ Ομως η Σοβιετική Ένωση, μη μπορώντας να ανταγωνιστούν τις ΗΠΑ στην παραγωγή βομδαρδιστικών αεροπλάνων, είχαν επικεντρωθεί στην κατασκευή πυραύλων. Μετά τον δορυφόρο *Sputnik*, οι ΗΠΑ πέρασαν από τα αεροπλάνα στους πυραύλους, που μέχρι τότε δεν ήταν υψηλή

---

⁶⁷ John Lewis Gaddis, *We Now Know* (Oxford: Clarendon Press, 1997), σελ 261

προτεραιότητα, για να δημιουργήσουν τους διηπειρωτικούς βαλλιστικούς πυραύλους (ICBMs). Επιπλέον, τον Ιούλιο του 1962 οι ΗΠΑ μπορούσαν να εκτοξεύσουν τους Polaris SLBMs σε ακτίνα χιλίων μιλίων από καταδυόμενα υποβρύχια, τη στιγμή που ο σοβιετικός στόλος υποβρυχίων είχε μόνο εκατό (πρωτόγονους τεχνικά) πυραύλους Cruise, μικρού βεληνεκού τύπου V-1, που μπορούσαν να εκτοξευθούν μόνο από αναδυόμενα υποβρύχια.⁶⁸ Ένα χρόνο πριν από την κρίση στην Κούβα, ο Khrushchev είχε δοκιμάσει τον Kennedy με μια αναγγελία του προγράμματος Tsar Bomba (με δυνατότητες για πενήντα μεγατόνους). Εκμεταλλευόμενος τη νέα συμμαχία με την Κούβα, ο Khrushchev θα ήταν σε θέση να εγκαταστήσει πυραύλους με ακτίνα που θα έφτανε τις μεγαλύτερες αμερικανικές πόλεις. Το 1961, οι ΗΠΑ τοποθέτησαν δεκαπέντε Jupiters IRBMs (βαλλιστικούς πυραύλους ενδιάμεσου βεληνεκού) στην Τουρκία, με στόχο τις δυτικές σοβιετικές πόλεις, και τη Μόσχα. Δεδομένου ότι η ακτίνα τους έφτανε τα 1.500 μίλια, η απόσταση μέχρι τη Μόσχα ήταν μόνο 16 λεπτά. Παρ' όλα αυτά, ο Kennedy τους προσέδωσε μικρή στρατηγική αξία, υποστηρίζοντας πως και ένα υποβρύχιο SSBN μπορούσε να αποτελέσει την ίδια απειλή. Ο Khrushchev εξέφρασε δημόσια θυμό και προσωπική προσβολή για την κίνηση αυτή στην Τουρκία. Η ανάπτυξη των πυραύλων στην Κούβα (ήταν η πρώτη φορά που τοποθετούνταν πύραυλοι εκτός ΕΣΣΔ) ήταν η απάντηση στην τοποθέτηση πυραύλων στην Τουρκία.

ΜΥΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΟΒΙΕΤΙΚΩΝ ΠΥΡΑΥΛΩΝ ΣΤΗΝ ΚΟΥΒΑ

Το κωδικό όνομα Anadyr επιλέχθηκε για τη μυστική επιχείρηση μεταφοράς βαλλιστικών πυραύλων, ενδιάμεσου βεληνεκού και ένα σύνταγμα μηχανοκίνητου πεζικού στην Κούβα για να δημιουργηθεί μια ομάδα στρατού που θα βοηθούσε στην αποτροπή μιας επέμβασης από τις αμερικανικές στρατιωτικές δυνάμεις. Οι βαλλιστικοί πύραυλοι μεταφέρθηκαν με μηχανοκίνητα πλοία. Η απόφαση για την εγκατάσταση των πυραύλων πάρθηκε τον Μάιο του 1962 και το γενικό σχέδιο περιελάμβανε την μεταφορά 60.000 στρατευμάτων, τρεις στρατιές με πυραύλους R-12 και δύο στρατιές με πυραύλους R-14. Στο διάστημα μεταξύ 17 Ιουνίου – 22 Οκτωβρίου είχαν μεταφερθεί στο νησί μεταξύ άλλων 45 πυρηνικές κεφαλές και 47.000 στρατεύματα συνολικά. Η μεταφορά αυτή ανακαλύφθηκε από την αμερικανική

---

⁶⁸ Γ. Βαλινάκης και Κ. Μπότσιου, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή* (Θεσ/νική: Παρατηρητής, 2000), σελ 151

αεροπορία (intelligence) στις 14 Οκτωβρίου. Δυο μέρες αργότερα η σοβιετική πυρηνική παρουσία στην Κούβα έγινε γνωστή στον αμερικανό πρόεδρο και οι στρατιωτικές εντολές ξεκίνησαν.

Στα τέλη Αυγούστου, ένα κατασκοπευτικό αεροπλάνο φωτογράφησε μια σειρά από περιοχές SAM που δημιουργούνται, αλλά στις 4 Σεπτεμβρίου 1962, ο Kennedy υποστήριξε στο Κογκρέσο πως δεν υπήρχαν επιθετικοί πύραυλοι στην Κούβα. Την ίδια μέρα ο Robert Kennedy συναντήθηκε με τον Σοβιετικό πρόεδρο Anatoly Dobrynin ο οποίος τον διαβεβαίωσε πως επρόκειτο για αμυντικούς πυραύλους και πως οι στρατιωτικές επιχειρήσεις ήταν ανευ σημασίας.⁶⁹ Αρκετές μέρες μετά ένα κατασκοπευτικό φωτογράφησε ένα καταφύγιο υποβρυχίων που είχε την κάλυψη ενός χωριού. Στις 11 Σεπτεμβρίου, η ΕΣΣΔ δήλωσε δημόσια πως δεν υπήρχε λόγος να τοποθετήσει πυραύλους εκτός Σοβιετικής Ένωσης, συμπεριλαμβανομένης της Κούβας.

Ο Kennedy είδε τις φωτογραφίες στις 16 Οκτωβρίου και συγκάλωσε την Εκτελεστική Επιτροπή του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας (EXCOMM), αποτελούμενη από 14 γραφειοκράτες και τον αδερφό του Robert, στις 9.00 το πρωί. Οι ΗΠΑ δεν είχαν κάποιο σχέδιο για να αντιμετωπίσουν την απειλή καθώς η αμερικανική intelligence ήταν πεπεισμένη πως οι Σοβιετικοί δεν θα προχωρούσαν στην εγκατάσταση πυραύλων. Η EXCOMM γρήγορα εξέτασε εξι εναλλακτικές πορείες δράσης , πριν επιλεγεί μια που ήταν η σύνθεση αρκετών: 1) καμία δράση 2) διπλωματικές πιέσεις 3) μυστική προσέγγιση Castro 4) εισβολή 5) αεροπορική επιδρομή 6) Αποκλεισμός . Ενώ υπήρχε μια τάση προς την επίθεση και επέμβαση, τελικά επελέγη η εναλλακτική του αποκλεισμού.

ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ – « ΚΑΡΑΝΤΙΝΑ »

Στις 22 Οκτωβρίου ο Kennedy απεύθυνε ένα τηλεοπτικό μήνυμα, ανακοινώνοντας την ανακάλυψη των εγκαταστάσεων. Υποστήριξε πως οι ΗΠΑ θα θεωρούσαν « οποιαδήποτε πυρηνική εκτόξευση από το νησί της Κούβας εναντίον οποιουδήποτε κράτους στο Δυτικό Ημισφαίριο ως χτύπημα από τη Σοβιετική Ένωση προς τις ΗΠΑ, με συνέπειες μια ανταποδοτική απάντηση». Επίσης , έθεσε μια ναυτική « καραντίνα»

---

⁶⁹ Raymond Gartoff, *Reflections on the Cuban Missile Crisis* rev.ed. (Washington, DCQ Brookings Institution, 1989), σελ 56

στην Κούβα για να αποτρέψει επιπλέον σοβιετικά φορτία με στρατιωτικό υλικό από το να φτάσουν στο νησί.

Από την άλλη μεριά ο Khrushchev ισχυρίστηκε πως ο αποκλεισμός ήταν παράνομος και διέταξε τα πλοία να διαπεράσουν την καραντίνα. Ο αποκλεισμός τελικά τέθηκε σε ισχύ στις 24 Οκτωβρίου στις 10 το πρωί. Εκείνη τη στιγμή 19 πλοία από την ΕΣΣΔ βρίσκονταν σε πορεία προς την Κούβα.

Η ΚΡΙΣΗ ΕΞΕΛΙΣΣΕΤΑΙ

Την ίδια μέρα, στις 24 Οκτωβρίου, στις 11.24 ένα τηλεγράφημα από τον George Ball προς τον αμερικανό πρέσβη στην Τουρκία και στον πρέσβη στο NATO ανέφερε πως υπήρχε η σκέψη να γίνει μια προσφορά για απόσυρση των πυραύλων στην Τουρκία προς αντάλλαγμα απόσυρσης των πυραύλων στην Κούβα. Καθώς η κρίση συνεχιζόταν, στις 25 Οκτωβρίου υπήρξε ανταλλαγή τηλεγραφημάτων μεταξύ του Khrushchev και του Bertrand Russell στα οποία ο σοβιετικός ηγέτης προειδοποιούσε πως η δράση των ΗΠΑ θα οδηγούσε σε πόλεμο. Στη συνέχεια, στις 10.52 ένα άλλο τηλεγράφημα του Khrushchev προς τον Kennedy ανέφερε τα εξής: « αν ζυγίσετε καθαρά και χωρίς πάθος την κατάσταση που έχει διαμορφωθεί, θα καταλάβετε πως η Σοβιετική Ένωση δεν μπορεί να δεχθεί τα δεσποτικά αιτήματα των ΗΠΑ» και πρόσθεσε πως η ΕΣΣΔ θεωρεί τον αποκλεισμό ως επιθετική πράξη και τα πλοία της θα λάβουν οδηγίες για να τον αγνοήσουν.⁷⁰ Στις 1.45 ο Kennedy απάντησε στο τηλεγράφημα, δηλώνοντας πως οι ΗΠΑ εξαναγκάστηκαν σε δράση μετά την διάψευση των διαβεβαιώσεων πως δεν υπήρχαν επιθετικοί πύραυλοι στην Κούβα. Επίσης πρόσθεσε: « η κατάσταση απαιτεί τις απαντήσεις που έχω ανακοινώσει..ελπίζω η κυβέρνησή σας να λάβει την απαραίτητη δράση ώστε να επιτρέψει την επιστροφή στην προηγούμενη κατάσταση». Το επόμενο πρωί ο Kennedy ενημέρωσε την εκτελεστική επιτροπή για την πεποίθησή του πως μόνο μια εισβολή θα μπορούσε να πετύχει την απόσυρση των πυραύλων από την Κούβα. Τελικά όμως πείστηκε να δώσει περισσότερο χρόνο στην κατάσταση και να συνεχίσει

---

⁷⁰ Michael R. Beschloss, *The Crisis Years: Kennedy and Khrushchev 1960 -1963* (New York: Harper Collins Publishers, 1991), σελ 477-507

με στρατιωτική και διπλωματική πίεση.⁷¹ Συμφώνησε και έδωσε εντολή να αυξηθούν οι χαμηλού επιπέδου πτήσεις πάνω από το νησί , από δυο καθημερινά σε μια πτήση κάθε δύο ώρες. Επιπλέον, έδωσε εντολή να συνταχθεί ένα πρόγραμμα για μια νέα κυβέρνηση στην Κούβα, σε περίπτωση που αποφασιζόταν τελικά η εισβολή. Σε αυτό το σημείο η κρίση είχε κλιμακωθεί. Η ΕΣΣΔ δεν είχε ενδείξεις υποχώρησης, το αντίθετο μάλιστα ενώ οι ΗΠΑ ήταν στα πρόθυρα μιας εισβολής, μαζί με την προετοιμασία για ένα πυρηνικό χτύπημα προς την ΕΣΣΔ, σε περίπτωση που αυτή αντιδρούσε στρατιωτικά.

ΜΥΣΤΙΚΕΣ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ

Στη 1.00, σε μια συνάντηση του Aleksander Fomin με έναν δημοσιογράφο των ABC news , ο πρώτος υποστήριξε πως επρόκειτο να ξεσπάσει πόλεμος και ζήτησε από τον δημοσιογράφο να χρησιμοποιήσει τις «υψηλές του διασυνδέσεις» για να βολιδοσκοπήσει εάν οι ΗΠΑ ενδιαφέρονταν για μια διπλωματική επίλυση της κατάστασης.⁷² Οι όροι της συμφωνίας έπρεπε να περιέχουν μια διαβεβαίωση από την ΕΣΣΔ για απόσυρση των πυραύλων από την Κούβα υπό την επίβλεψη των ΗΕ και ακόμα μια δημόσια ανακοίνωση του Castro πως δεν θα δεχόταν στο μέλλον τέτοια όπλα, με αντάλλαγμα μια δημόσια ανακοίνωση των ΗΠΑ πως δεν θα εισέβαλαν ποτέ στην Κούβα. Η αμερικανική απάντηση ήταν να ζητήσουν από την κυβέρνηση της Βραζιλίας να μεταφέρει ένα μήνυμα στον Castro πως αν υπήρχε απόσυρση των πυραύλων , αυτό θα έκανε απίθανη μια εισβολή στο νησί. Στις 6.00 ελήφθη ένα μήνυμα από τον Khrushchev το οποίο χαρακτηρίστηκε από τον Robert Kennedy ως μακροσκελές και συναισθηματικής υφής και στο οποίο περιλαμβανόταν και πάλι η απαίτηση για δήλωση από τις ΗΠΑ πως δεν θα εισέβαλαν στην Κούβα, προκειμένου να απομακρυνθεί η σοβιετική στρατιωτική παρουσία.

Απ'την άλλη μεριά, ο Castro ήταν πεπεισμένος πως επίκειτο μια εισβολή και υπαγόρευσε ένα γράμμα στον Khrushchev στο οποίο φαινόταν να ζητούσε ένα προληπτικό χτύπημα προς τις ΗΠΑ. Στις 27 Οκτωβρίου στις 6.00 π.μ ελήφθη μια

⁷¹ May and Zelikow, *The Kennedy Tapes*, σελ 350

⁷² M. Beschloss, *The Crisis Years*

αναφορά από τη CIA, με την πληροφορία πως κάποιοι πύραυλοι ήταν πλήρως επιχειρησιακοί. Στις 9.00 π.μ ο ραδιοφωνικός σταθμός στην Μόσχα μετέδωσε ένα μήνυμα του Σοβιετικού ηγέτη, το οποίο σε αντίθεση με το γράμμα της προηγούμενης νύχτας , περιείχε μια νέα προσφορά: οι πύραυλοι στην Κούβα θα αποσύρονταν σε αντάλλαγμα με την απόσυρση των πυραύλων Jupiter στην Τουρκία. Κατά τη διάρκεια της κρίσης η Τουρκία είχε δηλώσει επανειλημένως την ενόχληση της με την πιθανότητα απόσυρσης των πυραύλων. Ενώ βρίσκονταν σε εξέλιξη συσκέψεις στην αμερικανική πλευρά, στις 11.00 π.μ έφτασε ένα νέο μήνυμα από τον Khrushchev, με το οποίο εκφραζόταν για άλλη μια φορά η αίτηση για απόσυρση των αμερικανικών πυραύλων από την Τουρκία. Το απόγευμα της ίδιας μέρας ένα αμερικανικό αεροπλάνο U-2 καταρρίφθηκε από βάση στην Κούβα, αυξάνοντας την ένταση μεταξύ Σοβιετικής Ένωσης και ΗΠΑ.⁷³ Ενώ ο Kennedy σε προηγούμενους ισχυρισμούς του είχε αναφέρει πως θα διέταζε επίθεση σε περίπτωση πρόκλησης, σε εκείνη τη φάση αποφάσισε να μην αναλάβει κάποια δράση , εκτός και αν ανέκυπτε δεύτερο χτύπημα.

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΠΑΝΤΗΣΗΣ

Κατά τη διάρκεια της σύσκεψης της EXCOMM ο Kennedy πρότεινε να δεχθούν τη σοβιετική προσφορά για ανταλλαγή και να αποσύρουν τους πυραύλους από την Τουρκία. Τα υπόλοιπα μέλη της επιτροπής ήταν αντίθετα σε αυτή την πρόταση και προέκυψε ένα νέο σχέδιο. Το νέο αυτό σχέδιο πρότεινε στον Αμερικανό πρόεδρο να αγνοήσει το τελευταίο τελεσίγραφο του Khrushchev και να απαντήσει στο προηγούμενο. Ο Kennedy αρχικά ήταν διστακτικός αλλά τελικά μετά από τις προτροπές των συμβούλων του δέχθηκε να στείλει ένα μήνυμα στο οποίο να μην περιέχεται η λέξη Τουρκία αλλά να αφήνει να εννοηθεί πως οι πύραυλοι θα αποσύρονταν εθελοντικά από τις ΗΠΑ.⁷⁴ Ολο το αμερικανικό επιτελείο συνειδητοποιούσε πως η κίνηση να αγνοηθεί το τελευταίο τελεσίγραφο του Khrushchev , τον καθιστούσε σε τρομερά δυσχερή θέση.

---

⁷³ Thomas Paterson (ed), *Kennedy's Quest for Victory. American Foreign Policy 1961-1963* (Oxford: Oxford University Press, 1989), σελ 142

⁷⁴ Το γράμμα προς τον Khrushchev δόθηκε αμέσως στην δημοσιότητα για να μην υπάρξει καμία καθυστέρηση στην επικοινωνία.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Μετά από διαβουλεύσεις στις αντίπαλες πλευρές, ο Kennedy τελικά δέχθηκε να αποσύρει όλους τους πυραύλους από την Τουρκία στα σύνορα με τη Σοβιετική Ένωση σε αντάλλαγμα με την απόσυρση των σοβιετικών πυραύλων από την Κούβα. Ακολούθησαν μηνύματα και από τις δύο πλευρές που επιβεβαίωναν τη συμφωνία. Η όλη συμφωνία ουσιαστικά ενδυνάμωσε τη θέση του Castro στην Κούβα, αφού αποκλείστηκε το ενδεχόμενο εισβολής από τις ΗΠΑ. Όμως επειδή η υπόσχεση για απόσυρση των πυραύλων από την Τουρκία δεν έγινε δημόσια, η εντύπωση που επικράτησε αφορούσε την ήττα και αποδυνάμωση του Σοβιετικού ηγέτη. Ο Kennedy ήταν ο μεγάλος νικητής της σύγκρουσης των υπερδυνάμεων ενώ ο Khrushchev υπέστη την μεγάλη ταπείνωση.

Ο ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΔΥΟ ΠΛΕΥΡΕΣ

Για να πετύχει τους στόχους του, ο Khrushchev διάλεξε τη «στρατηγική των τετελεσμένων» (fait accompli), για να πετύχει μια συγκεκριμένη ανάπτυξη των πυραύλων στην Κούβα. Πριν ακόμα ο Kennedy ανακαλύψει την μεταφορά των πυραύλων, και σε μια στιγμή που θεωρούσε μια τέτοια τολμηρή πράξη του Khrushchev ως απίθανη, ο ίδιος εφάρμοσε τη γνωστή στρατηγική «της χάραξης γραμμής» (drawing the line). Έκανε ένα διαχωρισμό μεταξύ «αμυντικών όπλων» (αφού οι αμερικανικές υπηρεσίες πληροφοριών ανέφεραν την παρουσία αμυντικών πυραύλων της σοβιετικής αεροπορίας στην Κούβα), τα οποία θεωρούσε ως αποδεκτά, και «επιθετικών όπλων» που θα μπορούσαν να χτυπήσουν τις ΗΠΑ, για τα οποία ο Kennedy προειδοποίησε πως θα είναι μη αποδεκτά. Μετά τη καθυστερημένη ανακάλυψη από τις αμερικανικές υπηρεσίες πληροφοριών πως ένας μεγάλος αριθμός στρατηγικών πυραύλων ήταν ήδη στην Κούβα, ο Kennedy διάλεξε μια παραλλαγή της στρατηγικής της «διπλωματίας του εξαναγκασμού» (coercive diplomacy), ως ένα

μέσο για να πείσει τον Κρουτσέφ να τους αποσύρει, παρά να καταφύγει σε στρατιωτικές επιλογές ούτε σε μια καθαρά διπλωματική προσέγγιση.

Η πρωτοβουλία του Kennedy για τον αποκλεισμό ως η αρχική κίνηση της στρατηγικής του εξαναγκασμού, εγκαινίασε μια περίοδο έντονης κρίσης, με διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο ηγετών. Και οι δύο πλευρές δοκίμασαν τακτικές που αντιπροσώπευαν προσπάθειες για ορθολογική πειθώ, απειλές και τέλος προσφορές για συμβιβασμό. Το ρίσκο της κλιμάκωσης ήταν καθοριστικός παράγοντας σε όλες τις διαπραγματεύσεις της κρίσης και υπήρξε ένας διαφορούμενος παράγοντας που απαιτεί μια προσεκτική ματιά. Χωρίς να δεσμεύεται σε έναν ανελέητο ανταγωνισμό για λήψη- ρίσκων, η κάθε πλευρά προσπάθησε σε κάποιο βαθμό να παίξει με το φόβο κλιμάκωσης της άλλης πλευράς, αλλά την ίδια στιγμή, και οι δυο πλευρές έδρασαν προσεχτικά ώστε να αποφύγουν την κλιμάκωση και σε γενικές γραμμές έμειναν πιστές στις αρχές της διαχείρισης κρίσεων.⁷⁵

Ένα από τα σημαντικά χαρακτηριστικά της κρίσης, είναι πως πολλές από τις απαιτήσεις για μια παραλλαγή της διπλωματίας του εξαναγκασμού, έρχονταν σε σύγκρουση με σημαντικές απαιτήσεις (requirements) της διαχείρισης κρίσεων.⁷⁶ Αρχικά ο Kennedy έδωσε προτεραιότητα σε μια συνετή διαχείριση κρίσεων, και συνεπώς η πίεση που άσκησε στον Khrushchev αρχικά έμοιαζε στην κάπως πιο αδύναμη εκδοχή της στρατηγικής του εξαναγκασμού, αυτή του « βλέποντας και κάνοντας» (try and see). Συνέχισε με αυτή τη διάθεση, μέχρι που, παράδοξα, η απειλούμενη κατάρρευση της διαχείρισης κρίσεων, την τελευταία μέρα της κρίσης, ανάγκασε τον Kennedy να προχωρήσει σε μια πιο δυνατή μορφή του εξαναγκασμού, που έμοιαζε με τελεσίγραφο. Πάντως, ο πρόεδρος συνδύασε την απειλή του με παραχωρήσεις, με σκοπό να δώσει τέλος στην αντιπαράθεση, πριν φτάσει στο στάδιο της πιθανής κλιμάκωσης σε θερμό πόλεμο.

ΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ, ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΟΥ ΚHRUSHCHEV

Οι πληροφορίες από σοβιετικές πηγές είναι σχετικά ελλειπείς αλλά πολλές αναφέρουν πως τα κίνητρα του Khrushchev περιλαμβάνουν μια περίπλοκη συναισθηματική διάσταση που κυμαίνονταν από: απόγνωση από την έκθεση από τις

---

⁷⁵ George, *Avoiding War*, σελ 223

⁷⁶ Ibid

ΗΠΑ της σοβιετικής στρατηγικής κατωτερότητας και της κατάρρευσης της πολιτικής του Βερολίνου, αποστροφή για τους αμερικανικούς πυραύλους Jupiter στην Τουρκία και ενδιαφέρον για τα αυξανόμενα προβλήματα της εξωτερικής πολιτικής⁷⁷. Πολλοί από αυτούς που συμμετείχαν σε συζητήσεις στη σοβιετική πλευρά εκείνη την περίοδο υποστηρίζουν πως ο πρώτος παράγοντας που συνέβαλε στην απόφαση του Khrushchev ήταν ο φόβος για εισβολή των ΗΠΑ στην Κούβα. Δεν υπάρχει όμως ένα συνολικό πειστικό επιχείρημα για αυτό.

Καταρχάς, αν πρωταρχικός στόχος των Σοβιετικών ήταν η αποτροπή αμερικανικής επίθεσης στην Κούβα, δεν υπήρχε λόγος εγκατάστασης βαλλιστικών πυραύλων. Καλύτερη λύση θα ήταν η παρουσία επαρκών Σοβιετικών στρατευμάτων. Σαν αποτρεπτική δύναμη, η αξία των Σοβιετικών στρατευμάτων στην Κούβα θα ήταν σχεδόν ισοδύναμη των Αμερικανών στο Βερολίνο. Δεύτερον, οι Σοβιετικοί θα μπορούσαν να έχουν υπογράψει δημοσίως μια αμυντική συμφωνία με την Κούβα, χωρίς να αναπτύξουν δυνάμεις. Τρίτον, αν η σοβιετική πλευρά πίστευε πως χρειαζόταν πυρηνική αποτροπή, υπήρχαν πυρηνικά όπλα (βεληνεκούς κάτω των 100 μιλίων), που θα μπορούσαν να εγκατασταθούν ταχύτερα, με μικρότερο κόστος και με σημαντικά μικρότερη πιθανότητα να ανακαλυφθούν πριν να είναι έτοιμα. Τέταρτον, αν για κάποιο λόγο οι στρατηγικοί βεληνεκοί πυραυλοί είχαν κριθεί απαραίτητοι, θα επαρκούσε ένας πολύ μικρότερος αριθμός πυραύλων μέσου βεληνεκού (MRBM ακτίνας περίπου 1100 μιλίων) χωρίς τους δαπανηρότερους και ευκολότερα ανιχνεύσιμους IRBM, ακτίνας 2200 μιλίων. Ούτε θα χρειαζόταν η Κούβα να μετατραπεί σε βάση υποβρυχίων με βαλλιστικούς πυραύλους.⁷⁸

Από την άλλη μεριά, υπάρχει η εκδοχή πως η ανάπτυξη πυραύλων στην Κούβα έγινε για σκοπούς ψυχροπολεμικής πολιτικής. Το καθοριστικό στοιχείο του Ψυχρού Πολέμου ήταν ο παγκόσμιος ανταγωνισμός μεταξύ των ΗΠΑ με τις αξίες και τα συμφέροντα που αντιπροσώπευαν από τη μια πλευρά και του Σοβιετικού Κομμουνιστικού προγράμματος από την άλλη. Οποτε έχανε ο ένας κέρδιζε ο άλλος, και αυτό ήταν πασιφανές σε όλο τον κόσμο. Ο ανταγωνισμός για την παγκόσμια κυριαρχία ήταν ισχυρός και η κάθε πλευρά να άρπαζε την ευκαιρία να επεκτείνει την παγκόσμια ισχύ του, ιδιαίτερα τόσο κοντά στις ακτές του εχθρού του. Πράγματι, ειδικοί της αμερικανικής αντικατασκοπίας είχαν συμφωνήσει στην εκτίμηση πως βασική επιδίωξη των Σοβιετικών στην στρατιωτική τους ανάπτυξη στην Κούβα είναι

⁷⁷ Ibid, σελ 224

⁷⁸ Allison and Zelikow, *Η κρίση της Κούβας: Η ουσία της απόφασης*, σελ 168

να διακυρήξουν σε όλο τον κόσμο, πως σε αυτή τη φάση η παγκόσμια ισορροπία δυνάμεων μετακινήθηκε προς όφελό τους και πως οι ΗΠΑ δεν μπορούν πλέον να αποτρέψουν το προβάδισμα της Σοβιετικής επιθετικής ισχύος ακόμα και μέσα στο ίδιο τους το ημισφαίριο. Η συγκαταβατικότητα των ΗΠΑ θα σήμαινε απώλεια εμπιστοσύνης στην Αμερική, τόσο στην Λ. Αμερική όσο και σε ολόκληρο τον κόσμο.⁷⁹

Παρά το γεγονός ότι τα παραπάνω επιχειρήματα είναι αρκετά αξιόπιστα, εντούτοις δεν εξηγούν κάποιες συγκεκριμένες παραμέτρους. Η ΕΣΣΔ δεν χρειαζόταν να δοκιμάσει εκ νέου την αποφασιστικότητα των ΗΠΑ μετά την σταθερή τους στάση στο Βερολίνο το 1961. Επίσης, το μέγεθος και το είδος των Σοβιετικών όπλων υπερέβαινε κατά πολύ αυτό που χρειαζόταν για ένα απλό πολιτικό παιχνίδι. Ακόμα, η ανάπτυξη των MRBM και IRBM και οι σκέψεις για τη βάση υποβρυχίων διακινδύνευαν το πραγματικό ζητούμενο στη σκακιέρα του Ψυχρού Πολέμου, δηλαδή το τετελεσμένο. Μια μικρότερης έκτασης μυστική εγκατάσταση πυραύλων που θα γινόταν μάχιμη πριν καταστεί αντιληπτή, θα έδινε στους Σοβιετικούς έναν Κουβανικό θύλακα εξίσου σημαντικό με αυτόν των Δυτικών στο Βερολίνο. Ομως τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ανάπτυξης των δυνάμεων υπονόμωσαν αυτόν τον στόχο. Τέλος, δεν χρειαζόταν να επιλεγεί η Κούβα ως τόπος δοκιμασίας, καθώς πουθενά αλλού δεν μειονεκτούσαν τόσο οι Σοβιετικοί, όσο μπροστά στις ακτές των ΗΠΑ.

Αντίθετα κάποιοι άλλοι υποστηρίζουν θερμά, πως ο μεγαλύτερος (ή ο μόνος) σκοπός της τοποθέτησης πυραύλων στην Κούβα ήταν να αποκαταστήσει τη στρατηγική ισορροπία. Αυτός και ο αρχικός προβληματισμός του Kennedy σχετικά με τα κίνητρα του αντιπάλου του, κάνοντας λόγο για στρατηγική ισορροπία δυνάμεων: « Πρέπει να υπάρχει σοβαρός λόγος για να στήσουν οι Ρώσοι αυτήν την επιχείρηση, πρέπει να μην είναι ικανοποιημένοι με τα ICBM τους»⁸⁰. Αν εξετάσουμε τη σοβιετική δύναμη, θα διαπιστώσουμε πως εξαιτίας διάφορων οικονομικών και τεχνικών λόγων, η σοβιετική κυβέρνηση βρέθηκε το 1962 με 20 μόνο ICBM (διηπειρωτικούς βαλλιστικούς πυραύλους βεληνεκούς 5000 μιλίων) ικανούς να φέρουν πυρηνικές κεφαλές που θα μπορούσαν να εκτοξευθούν από βάσεις εντός της ΕΣΣΔ και να πλήξουν στόχους στο αμερικανικό έδαφος. Έτσι ο όγκος της Σοβιετικής πυρηνικής δυνατότητας δεν αποτελείτο από όπλα μεγάλου βεληνεκούς αλλά μάλλον

---

⁷⁹ Ibid, σελ 172

⁸⁰ May and Zelikow, *The Kennedy Tapes: Inside the White House during the Cuban Missile Crisis*, (Cambridge: Harvard University Press, 1997)

μέσου και ενδιάμεσου βεληνεκούς βαλλιστικούς πυραύλους (MRBM και IRBM). Υπήρχαν επίσης βομβαρδιστικά μικρότερης ακτίνας δράσης με πυρηνικό φορτίο, αλλά και πάλι μπορούσαν να πλήξουν μόνο Αμερικανικούς συμμάχους. Με αυτό το δυναμικό, οι Σοβιετικοί ηγέτες αντιμετώπιζαν ένα Αμερικανικό πυρηνικό οπλοστάσιο από τουλάχιστον 180 ICBM, 12 υποβρύχια Polaris και 630 βομβαρδιστικά. Το κράτος με το στρατηγικό πυρηνικό πλεονέκτημα έχει και το διαπραγματευτικό πλεονέκτημα, ιδιαίτερα σε μια κρίση, όταν η κάθε πλευρά γνώριζε πως η άλλη επίσης γνώριζε πως η πλεονεκτούσα πλευρά θα επέβαλε τη θέλησή της μέχρι εκείνο το σημείο της κλιμάκωσης όπου τα πλεονεκτήματα της μετρούσαν.⁸¹

Βεβαίως, πράγματι ο Khrushchev χρησιμοποίησε το ενδιαφέρον για τις αμερικανικές προθέσεις για να πείσει κάποιους από τους συνεργάτες του, και ειδικά του διστακτικούς Κουβανούς, πως η εγκατάσταση σοβιετικών πυρηνικών πυραύλων, και όχι λιγότερα μέσα, ήταν απαραίτητα για να αποτραπεί μια αμερικανική εισβολή. Και φυσικά, μετά την κρίση αυτή ήταν η επίσημη εξήγηση που δόθηκε από τους Σοβιετικούς.

Από την άλλη μεριά, ο Khrushchev στα απομνημονεύματά του, παραδέχτηκε πως ο στόχος των πυραύλων δεν περιοριζόταν στην αποτροπή μιας επίθεσης εναντίον της Κούβας, αλλά εντοπιζόταν επίσης και σε μια σημαντική βελτίωση της στρατηγικής πυρηνικής ισορροπίας.⁸² Παραμένει εντελώς πειστική η εξήγηση πως ο Khrushchev επεδίωξε μπροστά στην πιθανότητα μιας απειλής στην Κούβα, την ευκαιρία να εξασφαλίσει μια γρήγορη επαναφορά της στρατηγικής πυρηνικής ισορροπίας, την οποία δεν μπορούσε να εξασφαλίσει για χρόνια η αργή αναπτυξη του σοβιετικού προγράμματος ICBM . Βέβαια, καμία πηγή δεν διαφωνεί με το επιχείρημα πως ο Khrushchev έψαχνε απεγνωσμένα ένα τρόπο να διορθώσει την ισορροπία, μετά την κατάρρευση στο τέλος του 1961, της εξωτερικής πολιτικής διεκδικήσεων που είχε ακολουθήσει από τα τέλη 1950 και αρχές 1960. Κατά τη διάρκεια αυτής περιόδου, ο Khrushchev είχε επιχειρήσει να καλλιεργήσει και να εκμεταλλευτεί τους αμερικανικούς φόβους για πυρηνικό χάσμα, με το να κάνει επιδεικνύει επανειλημένως και δραματικά τη γρήγορη και σημαντική αύξηση της ισχύος του σοβιετικού προγράμματος ICBM. Το φθινόπωρο του 1961, οι περήφανοι ισχυρισμοί του Khrushchev είχαν κριθεί από τη κυβέρνηση Kennedy ως συνολικά αβάσιμοι.

---

⁸¹ Schelling, *Strategy of Conflict*

⁸² George, *Avoiding War*, σελ 224

Επιπλέον, η μελέτη για τον υπολογισμό του Σοβιετικού ηγέτη σχετικά με το ρίσκο της τοποθέτησης των πυραύλων είναι ακόμα πιο περίπλοκο. Έχουν επιχειρηθεί πολλές ερμηνείες για την προσωπικότητα και το στυλ για τη λήψη αποφάσεων του Σοβιετικού ηγέτη. Υπάρχει μια γενική συμφωνία μεταξύ σοβιετικών αξιωματούχων και αμερικανών αναλυτών πως η διαδικασία που ακολούθησε ο Khrushchev για τη χάραξη πολιτικής στη συγκεκριμένη περίπτωση είχε σημαντικά ελαττώματα και επίσης πως κυρίαρχο στοιχείο ήταν οι ευσεβείς πόθοι.⁸³ Ομως, ενώ η προσπάθειά του να τοποθετήσει πυραύλους με ένα συγκεκριμένο «τετελεσμένο» δεν ήταν στην ουσία ένα καλά υπολογισμένο ρίσκο, η ειρωνία είναι πως παραλίγο να είναι αποτελεσματικό.

Το ότι ο Khrushchev έκανε λάθος υπολογισμούς είναι προφανές.⁸⁴ Αυτό που δεν είναι ξεκάθαρο είναι σε τι ακριβώς βασίστηκε, ώστε να είναι τόσο αισιόδοξος πως η ανάπτυξη των πυραύλων θα έχει ολοκληρωθεί πριν γίνει γνωστό στους αμερικανούς. Επίσης, άλλος ένας λάθος υπολογισμός του Khrushchev ήταν το πολύ αισιόδοξο και γεμάτο αυτοπεποίθηση συμπέρασμά του πως μόλις ο Kennedy λάμβανε γνώση για τους πυραύλους, θα δεχόταν το τετελεσμένο χωρίς να δημιουργήσει μια επικίνδυνη κρίση, με απειλές πολέμου.⁸⁵

Τα επίσημα στοιχεία και δεδομένα που είναι διαθέσιμα τώρα, δείχνουν ξεκάθαρα πως ο Khrushchev και μερικοί από τους βασικούς του συμβούλους τους, είχαν πείσει τους εαυτούς τους πως υπήρχε μια εξαιρετικά υψηλή πιθανότητα να πετύχουν το τετελεσμένο (fait accompli) μέσω μυστικότητας και παραπλάνησης. Είναι εκπληκτικό το πόσο λίγο προσοχή έδωσαν στην περίπτωση να μην προλάβουν να ολοκληρώσουν την τοποθέτηση των πυραύλων. Φαίνεται πως ο Khrushchev και οι σύμβουλοί του υπέθεσαν πως στην απίθανη περίπτωση που οι ΗΠΑ θα ανακάλυπταν το σχέδιό τους, τότε η αρχική απάντησή τους θα ήταν σε διπλωματικό επίπεδο και δεν θα προσλάμβανε στρατιωτικό χαρακτήρα. Το ρίσκο του να ξεσπάσει πόλεμος θα εμφανιζόταν σε ένα πολύ μεταγενέστερο στάδιο (αν εμφανιζόταν καθόλου), και αυτό θα επέτρεπε στη Μόσχα να εφαρμόσει μέτρα ελέγχου της κρίσης.

---

⁸³ Ibid

⁸⁴ W. Scott, “The Face of Moscow in the Missile Crisis”, *Studies in Intelligence*, 37/5 (Sep 1966), σελ 107

⁸⁵ George, *Avoiding War*, σελ 224

ΚΙΝΗΤΡΑ, ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΟΥ KENNEDY

Μόλις έγινε γνωστή στον Kennedy η τολμηρή κίνηση του Khrushchev, αμέσως αντιλήφθηκε πως υπήρχαν μεγάλοι κίνδυνοι και διακυβεύματα. Τέθηκαν στον Πρόεδρο πολύπλοκα κίνητρα. Ο Kennedy πίστευε πως εαν επέτρεπε ένα τέτοιο σχέδιο, (με τόσους πυραύλους στην Κούβα να τοποθετούνται τόσο μυστικά και παραπλανητικά,) να έχει επιτυχία, αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα μια σειρά καταστροφικών συνεπειών για τη θέση των ΗΠΑ παγκοσμίως, για τις εξωτερικές και εσωτερικές πολιτικές του Kennedy, για την ικανότητά του να κρατήσει την ηγεσία κατά την διάρκεια της υπόλοιπης θητείας του και για τις πιθανότητες να επανεκλεγεί. Συνεπώς η αντίδραση του Kennedy διαμορφώθηκε και από την εσωτερική και από την διεθνή πολιτική.⁸⁶ Με λίγα λόγια, θεωρήθηκε πως το προσωπικό κύρος και το πολιτικό του μέλλον αλλά και το κύρος και τα συμφέροντα των ΗΠΑ ήταν σε κίνδυνο και αφορούσαν την κρίση ισομερώς με την πυρηνική ισορροπία.

Οι απόψεις ενός ηγέτη για τα προσωπικά και πολιτικά διακυβεύματα επηρεάζουν πράγματι με κάποιο τρόπο την κρίση του για τα συμφέροντα της χώρας του. Και πράγματι, ο Khrushchev δεν θα μπορούσε να είχε σκεφτεί καλύτερο τρόπο για να αυξήσει το προσωπικό και πολιτικό ενδιαφέρον του Kennedy ή για να διασφαλίσει ότι θα εμπλέκονταν τόσο πολύ με υπολογισμούς του εθνικού συμφέροντος. Είναι εξαιρετικά αμφίβολο πως ο Kennedy, όσο σκληρά και αν προσπαθούσε, θα μπορούσε να βρεί ένα τρόπο να δεχτεί ζημιά στα προσωπικά του πολιτικά συμφέροντα χωρίς ταυτόχρονα να δεχτεί σοβαρή ζημια και σε μεγάλα αμερικανικά συμφέροντα. Καποιος θα μπορούσε να αναρωτηθεί αν και σε τι βαθμό είχε αναλογιστεί ο Khrushchev το πολιτικό κόστος που θα προκαλούσε το σχέδιό του στον ίδιο τον Kennedy. Πράγματι, μπορεί να γίνει μια θεωρητική και υποθετική τοποθέτηση που να καταδεικνύει πως ο σκοπός να πλήξει το προσωπικό και πολιτικό κύρος του Kennedy ήταν εν μέρει ένα από τα κίνητρα του Khrushchev, ενός ανθρώπου που χαρακτηριζόταν από τη συνήθειά του να εκτιμά το αντίπαλό του και να τον εκφοβίζει.⁸⁷

---

⁸⁶ αυτό το επιχειρήμα τονίζεται από τους Richard Ned Lebow and Janice Gross Stein, *We All Lost the Cold War* (Princeton: Princeton University Press, 1994), σελ 95

⁸⁷ Richard Betts, *Nuclear Blackmail and Nuclear Balance* (Washington: Brookings Institution, 1987), σελ 109

Οντως, τα εσωτερικά πολιτικά διακυβεύματα του Kennedy ήταν σημαντικά. Αυτό καταδεικνύεται τόσο από συζητήσεις του Kennedy με τον αδερφό του Robert ⁸⁸, όσο και από μια δήλωση του McNamara που τόνιζε την πολιτική σημασία των πυραύλων: « δεν νομίζω πως υπάρχει στρατιωτικό πρόβλημα εδώ (στην Κούβα), πρόκειται για ένα εσωτερικό, πολιτικό πρόβλημα... είναι πρωταρχικά ένα εσωτερικό πολιτικό πρόβλημα». ⁸⁹ Επιπλέον, ο ίδιος ο Kennedy το είχε σημειώσει ξεκάθαρα στην πρώτη συνάντηση της ExComm: « τι διαφορά έχει (για την πυρηνική ανάπτυξη στην Κούβα) αφού έχουν αρκετά για να μας ανατινάξουν έτσι και αλλιώς» και ολοκλήρωσε « σε τελική ανάλυση πρόκειται για μια πολιτική όσο και στρατιωτική σύγκρουση».

Ειδικά, αφότου ξεκίνησε η σοβιετική στρατιωτική βοήθεια προς την Κούβα τον Ιούλιο του 1962, η κυβέρνησή του δεχόταν σημαντικές εσωτερικές πιέσεις για να λάβει πιο σκληρή δράση εναντίον του Fidel Castro. Οι Ρεπουμπλικάνοι ανακοίνωσαν πως η Κούβα θα ήταν το κυρίαρχο θέμα στις εκλογές του Κογκρέσσο τον Νοέμβριο. Η κυβέρνηση κινητοποιήθηκε και διαβεβαίωσε το κοινό πως οι κίνδυνοι που φημολογούνταν για τη σοβιετική, στρατιωτική ανάπτυξη στην Κούβα ήταν υπερβολική και πως δεν υπήρχε κανένας λόγος να απαντήσουν με « πολεμικά» μέτρα όπως ο αποκλεισμός. Η κυβέρνηση έλαβε σημαντικές πληροφορίες σχετικά με τον χαρακτήρα των σοβιετικών, στρατιωτικών εφοδίων και και προσωπικού που μεταφέρονταν στην Κούβα, ελπίζοντας να καθυστερήσουν το κοινό πως ήταν καλά πληροφορημένοι για τις κινήσεις των Σοβιετικών.

Μια σημαντική εξέλιξη ήταν η ανακάλυψη στα τέλη Αυγούστου των σοβιετικών αμυντικών πυραύλων SA- 2. Ίσως σε μια προσπάθεια να ηρεμήσει την ψύχωση του πολέμου και ταυτόχρονα να αποτρέψει τους Σοβιετικούς, ο Αμερικανός Πρόεδρος αποφάσισε να εφαρμόσει τη στρατηγική της «χάραξης της γραμμής». Στις 4 και 13 Σεπτεμβρίου, ο Kennedy προειδοποίησε εκπληκτικά τους Σοβιετικούς πως η κυβέρνησή του δεν θα ανεχόταν την εισαγωγή επιθετικών όπλων στην Κούβα. Με αυτόν τον τρόπο ο Πρόεδρος είχε δημόσια δεσμεύσει τον εαυτό του να δράσει εάν τοποθετούνταν στρατηγικοί πυραύλοι στην Κούβα. Μια τέτοια δήλωση ήταν σχετικά εύκολο να γίνει, καθώς ο Kennedy πίστευε πως ήταν κάπως απίθανο να γίνει μια τέτοια κίνηση από τους σοβιετικούς, μια πεποίθηση που ενισχυόταν από τις

---

⁸⁸ Robert Kennedy, *Thirteen Days* (New York: Norton, 1969), σελ 67

⁸⁹ Richard M. Pious, “ The Cuban Missile Crisis and the Limits of Crisis Management”, *Political Science Quarterly*, 116/1 (2001), σελ 84

εκτιμήσεις της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών. Αλλά αφ'ής στιγμής πήρε αυτή τη θέση στο εσωτερικό πολιτικό περιβάλλον, η δημόσια δήλωση να δράσει εαν του γινόταν πρόκληση, ήταν ουσιαστικά μη αναστρέψιμη. Συνεπώς, όταν ανακαλύφθηκαν οι πυραυλοι στα μέσα Οκτωβρίου, «οι ΗΠΑ μπορεί να μην βρίσκονταν σε θανάσιμο κίνδυνο, όμως η κυβέρνηση κινδύνευε σίγουρα». ⁹⁰ Εάν ο Kennedy απέσυρε την πρόσφατη δημόσια δήλωσή του, θα ρίσκαρε να γίνει το ίδιο και με άλλες δεσμεύσεις των ΗΠΑ και επιπλέον θα προσκαλούσε τον Khrushchev και άλλους να αμφισβητήσουν την μελλοντική του αξιοπιστία.

Αλλά ακόμα και χωρίς την κινητήρια δύναμη των προσωπικών και πολιτικών διακυβευμάτων του Kennedy, η Ουάσιγκτον θεώρησε πως έπρεπε να βρεί ένα τρόπο να αποσύρει τους πυραύλους, όχι όμως επειδή η θέση τους στην Κούβα, θα έστρεφε τη στρατηγική πυρηνική ισορροπία υπέρ της Σοβιετικής Ενωσης. ⁹¹ Ο Πρόεδρος και οι περισσότεροι σύμβουλοί του είχαν στρέψει το ενδιαφέρον τους λιγότερο στη στρατιωτική απειλή που είχε τεθεί από τους πυραύλους και περισσότερο στα πολιτικά – διπλωματικά πλεονεκτήματα που θα αποκτούσε ο Khrushchev εάν οι Σοβιετικοί πυραυλοι παρέμεναν στην Κούβα. Κυβερνητικοί που ειδικεύονταν στην Σοβιετική Ενωση προέβλεψαν πως ο Khrushchev θα ήταν σε θέση να ενδυναμώσει την εξαναγκαστική εξωτερική πολιτική του, όχι μόνο για να ανανεώσει την πίεση για το Βερολίνο αλλά και για να αντιμετωπίσει και πολλά άλλα θέματα.

Τα κίνητρα του προέδρου ήταν πραγματικά δυνατά μέχρι εκείνη τη στιγμή καθώς επικεντρώνονταν στον περιορισμένο στόχο της διασφάλισης της απόσυρσης των πυραύλων. Το κίνητρό του όμως και η προθυμία του να δεχτεί να αναλάβει ρίσκα, ήταν πολύ πιο περιορισμένα όσον αφορά τον στόχο πέρα από την απόσυρση των πυραύλων, δηλαδή το να ξεφορτωθούν τον Castro ή να περιορίσουν την επιρροή της Σοβιετικής Ενωσης από την Κούβα, όπως τον πίεζαν οι σύμβουλοί του. Αυτοί οι στόχοι ήταν φυσικά πιο φιλόδοξοι και ο Kennedy πίστευε πως εμπεριείχαν υπερβολικά κόστη και ρίσκα. Όπως θα σημειώσουμε παρακάτω, ο Kennedy δεν ήταν ακόμα σίγουρος για ένα αεροπορικό χτύπημα ή για επιλογές εισβολής όταν τερματίστηκε η κρίση. Μάλιστα σύμφωνα με νέες πληροφορίες, ο Αμερικανός ηγέτης είχε μια τάση να κάνει ένα συμβιβασμό της τελευταίας στιγμής, αν η *quid pro*

---

⁹⁰ George, *Avoiding War*, σελ 226

⁹¹ Ibid

quo προσφορά του δεν επαρκούσε, για να αποσπάσει τη συμφωνία του Khrushchev να αποσύρει τους πυραύλους.

Ο ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΣΤΟΧΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΤΟΥ KENNEDY

Ο Kennedy ακολούθησε συνετές αρχές της διαχείρισης κρίσεων στην αντιμετώπιση της κατάστασης που δημιουργήθηκε από την κίνηση του Khrushchev. Ο Αμερικανός Πρόεδρος έμεινε πιστός στις δυο πολιτικές απαιτήσεις για να αντιμετωπίσει τα διλήμματα πολιτικής της διαχείρισης κρίσεων: περιόρισε και τους σκοπούς και τα μέσα που απαιτούνταν για αυτούς. Μια από τις πρώτες αποφάσεις που έλαβε ο Kennedy μετά από την ανακάλυψη των πυραύλων, ήταν να απορρίψει σθεναρά την άποψη πως η κυβέρνηση θα έπρεπε να θέσει ως στόχο στην κρίση να εκτοπίσει τον Castro ή τουλάχιστον να περιορίσει κάθε σοβιετική επιρροή στην Κούβα. Ενστικτωδώς πιστεύοντας πως η επιδίωξη αυτών των φιλόδοξων στόχων θα αύξανε το ρίσκο του πολέμου, ο Πρόεδρος ξεκαθάρισε εξ αρχής πως ο στόχος του θα περιοριζόταν στο να αποσύρει τους πυραύλους, τίποτα λιγότερο, τίποτα περισσότερο, και παρέμεινε πιστός σε αυτή τη θέση καθόλη τη διάρκεια της κρίσης.

Ο Kennedy κατάλαβε από νωρίς τα οφέλη που θα είχε αν περιόριζε όχι μόνο τους στόχους αλλά και τα μέσα για να τους πετύχει. Το ενδιαφέρον του Αμερικανού Προέδρου για την επιλογή του αποκλεισμού ήταν βασισμένο στην σκέψη πως μπορεί να τον έζωσε από το πολιτικό δίλημμα που αντιμετώπιζε: πως να πετύχει απόσυρση των πυραύλων χωρίς να προκαλέσει κλιμάκωση της κρίσης σε πόλεμο. Από την αρχή είχε απορρίψει τη συγκατάθεση στην ανάπτυξη των πυραύλων. Το να μην κάνει τίποτα έμοιαζε η χειρότερη επιλογή. Ένα καθαρό διπλωματικό διάβημα στον Khrushchev – δηλαδή λόγια χωρίς πράξεις (την οποία επιλογή πολλοί σύμβουλοι υποστήριζαν ως αρχική αμερικανική κίνηση), μπορεί να ήταν αποτελεσματική , ταυτόχρονα όμως ήταν και επικίνδυνη. Θα μπορούσε να δώσει μια ευκαιρία στον Khrushchev να εκμεταλλευτεί την κατάσταση προς όφελός του. Επιπλέον , μια καθαρά διπλωματική απάντηση θα μπορούσε να ερμηνευτεί από τον Σοβιετικό πρόεδρο ως επίδειξη αναποφασιστικότητας και να τον ενθαρρύνει να θεωρήσει τυχόν, περαιτέρω απειλές ως μπλόφες. Από την άλλη μεριά, μια αεροπορική επίθεση ή μια

εισβολή θα είχε πολύ πιο σοβαρές συνέπειες, μπορεί να προκαλούσε την σοβιετική απάντηση και να κατέληγαν σε πόλεμο.

Ο αποκλεισμός θα απέτρεπε νέους πυραύλους να φθάσουν στην Κούβα αλλά η ακαταλληλότητά του ως μέσο για να επιτευχθεί η απόσυρση των ήδη υπαρχόντων πυραύλων ήταν προφανής. Αυτό είχε ειπωθεί από τους υποστηρικτές της επιλογής της αεροπορικής επίθεσης στο Εθνικό Συμβούλιο Ασφάλειας.⁹² Από την άλλη, οι υποστηρικτές του αποκλεισμού αναγνώριζαν τις αδυναμίες και τους περιορισμούς του και επίσης παραδέχονταν πως δεν είχαν στα χέρια τους κάποιο συγκεκριμένο σχέδιο για να πετύχουν απόσυρση των πυραύλων. Έτσι, όταν στις 22 Οκτωβρίου ο Πρόεδρος αποκάλυψε τη πληροφόρηση για την ανάπτυξη των πυραύλων στην Κούβα και ανακοίνωσε τον ναυτικό αποκλεισμό της Κούβας (quarantine)⁹³, η κυβέρνηση εισήχθη στην φανερή φάση της κρίσης, χωρίς να έχει επιλύσει σημαντικές ασάφειες στην στρατηγική της. Για αυτό το λόγο και ο Kennedy διάλεξε τελικά την επιλογή του αποκλεισμού, γιατί του έδινε τη δυνατότητα να αναβάλει και να ελέγξει το ρίσκο ενός μεγαλύτερου πολέμου, σε μεγαλύτερο βαθμό από ότι με ένα αεροπορικό χτύπημα.⁹⁴ Από αυτή την άποψη, ο αποκλεισμός προσέφερε ορισμένα πλεονεκτήματα σε σχέση με το αεροπορικό χτύπημα: έδινε τη δυνατότητα στον Αμερικανό Πρόεδρο να καθυστερήσει, να ανακόψει λίγο τον Khrushchev χωρίς άμεση καταφυγή στη βία, και κυρίως προσέφερε πολύτιμο χρόνο για μια προσπάθεια να πείσει τον Khrushchev να αποσύρει τους πυραύλους οικειοθελώς. Σε κάθε περίπτωση, ο Πρόεδρος θα έπρεπε να βρεί έναν τρόπο να χρησιμοποιήσει τον αποκλεισμό προς αυτόν τον σκοπό, και αυτό δεν ήταν καθόλου εύκολο.

Για το σκοπό της καλύτερης διαχείρισης της κρίσης, ο Kennedy περιόρισε και τους στόχους του και τα μέσα που θα χρησιμοποιούσε για αυτούς. Το να περιορίσει τα μέσα για τον αποκλεισμό, σήμαινε στην ουσία πως η κυβέρνηση θα έπρεπε να ενδυναμώσει την πειθαναγκαστική επίδρασή της στον Khrushchev, κάνοντας αρκετά αξιόπιστες και αρκετά ισχυρές απειλές για περαιτέρω δράση σε περίπτωση άρνησης του αιτήματος για απόσυρση των πυραύλων. Έτσι, η φύση της σύγκρουσης, όπως καθορίστηκε από την επιλογή του Kennedy για εξαναγκαστική διπλωματία, έθετε την έμφαση στην τεράστια σημασία μιας σημαντικής ψυχολογικής παραμέτρου: **τα σχετικά κίνητρα** (relative motivation) των δύο πλευρών. Οι ΗΠΑ ξεκάθαρα

⁹² Lebow and Stein, *We All Lost the Cold War*, σελ 102

⁹³ για πολιτικούς και νομικούς λόγους χαρακτηρίστηκε ως «καραντίνα», βλ Allison and Zelikow, *Η Κρίση της Κούβας. Η ουσία της Απόφασης*, σελ 364

⁹⁴ Lebow and Stein, *We All Lost the Cold War*, σελ 103

απολάμβαναν την ασυμμετρία των δυνατοτήτων ισχύος στην Καραϊβική καθώς και ένα ευδιάκριτο πλεονέκτημα στα στρατηγικά πυρηνικά όπλα. Ο Khrushchev το είχε καταλάβει αυτό από την αρχή. Παρ'όλα αυτά δεν είχε σταθεί ικανό για να τον αποτρέψει από την ανάπτυξη των πυραύλων. Η αποτυχία αυτής της αποτροπής εξηγείται από τους Alexander George και Richard Smoke ως παράδειγμα «τετελεσμένου». Σε τέτοιες περιπτώσεις ο δρών (Khrushchev) που αποτελεί στόχο της αποτροπής, πιστεύει πως δεν υπάρχει δέσμευση εναντίον της πρόθεσής του και ότι η κίνησή του μπορεί να συντελεστεί πριν ο αμυνόμενος βρεί χρόνο ή ευκαιρία να εδραιώσει μια δέσμευση και να την καταστήσει αξιόπιστη.⁹⁵ Αυτό που δεν ήταν σίγουρο και για το οποίο αμφέβαλε ο Khrushchev, ήταν εάν οι ΗΠΑ, και ειδικά ο Kennedy, μπορούσαν να συγκεντρώσουν και να ενεργοποιήσουν τα κίνητρα, τη θέληση και τα μέσα τους για να αποτρέψουν τον Khrushchev από το να πετύχει.

Το ουσιαστικό ερώτημα ήταν βέβαια, εάν ο Khrushchev μπορούσε να πειστεί να αποσύρει τους πυραύλους με άλλα μέσα, εκτός από τη χρήση βίας. Κανείς από τον κύκλο των συμβούλων του Kennedy (ούτε καν αυτοί που υποστήριζαν να ξεκινήσουν με ήπιες διπλωματικές προσπάθειες για να πείσουν τον Khrushchev) δεν πίστευε πραγματικά πως ο Khrushchev θα παρέβλεπε ή θα εγκατέλειπε έτσι, χωρίς πολλές σκέψεις τα σημαντικά πλεονεκτήματα που στόχευε να κερδίσει με την ανάπτυξη των πυραύλων, ή ότι θα αποδεχόταν εύκολα το σημαντικό εσωτερικό κόστος.⁹⁶ Η ακόμα, εάν η υποχώρησή του γινόταν δημόσια, αν θα αποδεχόταν τις απώλειες σε σχέση με το διεθνές του κύρος. Κάποιο είδος πίεσης κρινόταν απαραίτητο. Ομως τι είδος πίεση θα ήταν αυτή και επίσης εάν ασκείτο μια ισχυρή πίεση θα ήταν αποτελεσματική? Αυτά τα ερωτήματα προσπάθησαν να επιλύσουν ο Kennedy και οι συνεργάτες του καθώς ήταν θεμελιώδους σημασίας και μάλιστα ήταν αυτά που καθόρισαν την απόφαση για την αξαναγκαστική διπλωματία και όχι άμεση καταφυγή στη βία. Από εκεί και πέρα όμως, το θέμα ήταν εάν ο Khrushchev και οι σύμβουλοί του μπορούσαν πράγματι να εξαναγκαστούν να υποχωρήσουν.

Αυτό ήταν πραγματικά ένα κρίσιμο ερώτημα. Η κυρίαρχη άποψη που επικρατούσε ανάμεσα στον Kennedy και στους συνεργάτες του ήταν η ακόλουθη: ο Khrushchev είχε υπολογίσει λάθος τα ρίσκα της πρωτοβουλίας του και πως εάν τον έκαναν να τα

---

⁹⁵ George and Smoke, *Deterrence in American Foreign Policy: Theory and Practice*, (New York: Columbia University Press 1974), σελ 537-39. Εάν η αποτροπή ορίζεται ως το να πείθεις κάποιον να μην ξεκινήσει μια δράση, οι Αμερικανικές προσπάθειες μπορούν εναλλακτικά να ειπωθούν ως διπλωματία της πειθούς: πείθεις τον αντίπαλο να σταματήσει μια δράση που απέχει από τον υποτιθέμενο στόχο.

⁹⁶ George, *Avoiding the War*, σελ 228

κατανοήσει πλήρως, θα ήταν σε θέση στη συνέχεια να υποχωρήσει και να αποσύρει τους πυραύλους, χωρίς την προσφυγή σε βίαιες καταστάσεις. Σχετικά με αυτό, όπως αναφέρει και ο Robert Kennedy, η εικόνα που είχε ο Kennedy για τον Khrushchev ήταν καθοριστική: « ο Πρόεδρος πίστεψε από την αρχή πως ο Σοβιετικός ηγέτης ήταν έξυπνος και ορθολογιστής και πως αν δινόταν επαρκής χρόνος και επιδεικνυόταν αποφασιστικότητα, θα άλλαζε τη θέση του». ⁹⁷

Αυτή η θέση φυσικά αποδεικνύει πως η εικόνα που έχουμε για τον αντίπαλο διαδραματίζει έναν σημαντικό ρόλο στη διαχείριση της κρίσης. Όπως η λανθασμένη εικόνα που είχε ο Khrushchev για τον Kennedy – πως ήταν ένας νέος, άπειρος, αδύναμος ηγέτης αλλά και την ίδια στιγμή ένας ορθολογιστής που δεν θα ρίσκαρε να πάει σε πόλεμο για να αποσύρει τους πυραύλους- όπως λέγεται και από σοβιετικούς αναλυτές ίσως να έπαιξε ρόλο στους λάθος υπολογισμούς του Khrushchev για τα ρίσκα που ενέπνεε η κίνηση με τους πυραύλους, με τον ίδιο τρόπο, η σωστή εικόνα που είχε ο Kennedy για τον Σοβιετικό ηγέτη, έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην επιλογή της εξαναγκαστικής πειθούς και όχι σε στρατιωτικά μέσα για τη διασφάλιση της αποχώρησης των πυραύλων. ⁹⁸

Η ΚΡΙΣΗ ΩΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗΣ

Η απόφαση του Kennedy να χρησιμοποιήσει τον αποκλεισμό ως εργαλείο της εξαναγκαστικής διπλωματίας, ξεκίνησε μια κούρσα διαπραγμάτευσης. Το φαινόμενο της «διαπραγμάτευσης» μπορεί να αναλυθεί σύμφωνα με τους όρους των τριών συστατικών της: πειθώ, εξαναγκαστικές πράξεις και απειλές, και συμβιβαστικές χειρονομίες και υποσχέσεις. Μια «διαπραγματευτική στρατηγική» με τη σειρά της αποτελείται από την εφαρμογή κάποιου μείγματος από αυτά τα στοιχεία αλλά και από τον καθορισμό της χρήσης τους σε κάθε χρονική στιγμή. Ακολουθώντας, υπάρχει μια

---

⁹⁷ Robert Kennedy, *Thirteen Days*

⁹⁸ η εικόνα του ενός ηγέτη για τον άλλο αναλύεται με μια παραλλαγή στο άρθρο του Richard Pious, “The Cuban Missile Crisis and the Limits of Crisis Management”. Υποστηρίζεται ότι ο Khrushchev δεν αντιλαμβανόταν τον Kennedy ως αδύναμο παίκτη. Σε κάθε περίπτωση ενισχύεται ο ρόλος των αντιλήψεων στο χειρισμό μιας κρίσης

ποικιλία από διαπραγματευτικές στρατηγικές ανάλογα με τη σχετική αξία που δίνεται σε αυτά τα τρία στοιχεία και με τη σειρά με την οποία εφαρμόζονται ⁹⁹.

Το ζήτημα που αντιμετώπιζε ο Kennedy δεν ήταν μόνο αν θα μπορούσε να πείσει τον Khrushchev να αποσύρει τους πυραύλους αλλά και τι αντάλλαγμα θα μπορούσε να μπορούσε να αποσπάσει ο σοβιετικός ηγέτης. Ο Khrushchev είχε δικαίως τη φήμη πως ήταν ένας σκληρός διαπραγματευτής. Σύμφωνα με τις επιταγές του παλαιού επιχειρησιακού δόγματος, αναμενόταν από τους σοβιετικούς ηγέτες να παλεύουν για τα μέγιστα κέρδη όταν έπαιρναν μια πρωτοβουλία για να προωθήσουν τα σοβιετικά συμφέροντα ή όταν βρίσκονταν σε διαπραγματεύσεις ¹⁰⁰. Σε τέτοιες καταστάσεις μόνο η μάχη για τα απόλυτα κέρδη μπορούσε να καθορίσει αυτό που ήταν αντικειμενικά δυνατό. Ο ηγέτης έπρεπε να πιέσει μέχρι το τέλος για να αποκομίσει ό,τι καλύτερο μπορούσε ενώ υπόκειτο μόνο στην αρχή του «να ξέρεις πότε να σταματάς», σε περίπτωση που τα ρίσκα της συνέχισης έμοιαζαν να ξεφεύγουν από κάθε έλεγχο.

Δεν υπήρχε καμιά βάση που να εδράζεται το συμπέρασμα πως ο Khrushchev θα υποχωρούσε εάν ο Kennedy διαμόρφωνε την απάντησή του με στοιχεία διπλωματικής διαμαρτυρίας, ακόμα και αν αυτή υποστηριζόταν από προφορικές απειλές δράσης. Αν ο Αμερικανός Πρόεδρος είχε διαλέξει την διπλωματική οδό, όπως τον συμβούλευαν πολλοί σύμβουλοί του, τότε η κρίση θα είχε εισέλθει στην διαπραγματευτική της φάση υπό συνθήκες εξαιρετικά ευνοϊκές για τον Khrushchev και τρομακτικά δυσμενείς για τον Kennedy. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, όταν έγινε γνωστή η ανάπτυξη των πυραύλων στην Κούβα, υπήρχε ήδη ένας μεγάλος αριθμός πυραύλων μεσαίου βεληνεκούς στο νησί. Αυτό προσέφερε στον Σοβιετικό ηγέτη σημαντικά διαπραγματευτικά εφόδια ενώ η επιρροή του θα αυξανόταν μέρα με τη μέρα, καθώς θα συνεχίζονταν οι προετοιμασίες για μετατροπή των πυραύλων σε επιχειρησιακούς και οι πυρηνικές κεφαλές θα ήταν στην πορεία.

Γίνεται αντιληπτό ότι σε μια τέτοια μειονεκτική διαπραγματευτική θέση, ακόμα και με έναν αποκλεισμό να προηγείται, ο Kennedy ίσως να είχε βρει διέξοδο από την κρίση. Αλλά σε μια τέτοια περίπτωση, ακόμα και να συμφωνούσε ο Khrushchev να αποσύρει τους πυραύλους, η «τιμή» του θα ήταν πολύ υψηλή και θα περιελάμβανε απαιτήσεις για μια σημαντική αλλαγή στο καθεστώς του Δυτικού Βερολίνου. Με λίγα

---

⁹⁹ George, *Avoiding War*, σελ 232

¹⁰⁰ Ibid

λόγια, σε ένα τέτοιο εναλλακτικό σενάριο της κρίσης, ο Khrushchev θα είχε επικρατήσει κατά κράτος.

Σχεδόν ενστικτωδώς, ο Kennedy είδε σε αυτήν την επικίνδυνη κατάσταση που είχε δημιουργηθεί από λάθους υπολογισμούς του Khrushchev, τη μόνη ευκαιρία για να αποσυρθούν οι πυράυλοι χωρίς πόλεμο στο να εντυπωσιάσει τον Σοβιετικό ηγέτη με την αποφασιστικότητά του. Η αντίληψη του Kennedy προσανατολιζόταν στο να προσπαθήσει να διαπραγματευτεί με τον Khrushchev πριν να προσπαθήσει να διορθώσει την λανθασμένη αντίληψη του Σοβιετικού ηγέτη για την αποφασιστικότητα του ίδιου. Αλλωστε οι σοβιετικές προσδοκίες για αποκόμιση κερδών θα παρέμεναν σε υψηλό επίπεδο ούτως ή άλλως. Έτσι, είτε θα έπρεπε ο Kennedy να πληρώσει ένα υψηλό τίμημα για την ασφαλή απόσυρση των πυραύλων (μια συμφωνία που θα είχε συγκλονιστικές πολιτικές συνέπειες στο εσωτερικό και στη διεθνή θέση των ΗΠΑ) είτε οι διπραγματεύσεις θα κατέρρεαν και ο αμερικανός πρόεδρος θα αναγκαζόταν στο τέλος να λάβει ισχυρή στρατιωτική δράση.

Πράγματι, αυτό το εναλλακτικό σενάριο κρίσης – μια διαπραγμάτευση χωρίς στρατιωτική ανάπτυξη και αποκλεισμό – θα μπορούσε να δραματοποιήσει άμεσα την κατάσταση και να οδηγήσει τον Kennedy να προχωρήσει σε αεροπορικό χτύπημα ή σε κάποιο είδος εισβολής. Συνεπώς, δεν μπορούμε να επικρίνουμε τον Kennedy γιατί δεν δοκίμασε πρώτα την διπλωματική οδό πριν εφαρμόσει τον αποκλεισμό, καθώς σε μια τέτοια περίπτωση το ρίσκο του πολέμου θα αυξανόταν ακόμα περισσότερο ¹⁰¹.

Αυτό που πίστευε ο Kennedy πως χρειαζόταν ήταν να λάβει άμεση δράση για να αντισταθμίσει τα διαπραγματευτικά πλεονεκτήματα του αντιπάλου και να δώσει στη χώρα του τα απαραίτητα εφόδια για να επιτευχθεί μια συμφέρουσα συμφωνία. Ο αποκλεισμός όχι μόνο θα απέτρεπε τον Σοβιετικό ηγέτη από το να κερδίσει επιπλέον πλεονεκτήματα με τη συνέχιση της ανάπτυξης πυραύλων, αλλά θα του έδινε την ευκαιρία να συνειδητοποιήσει τους λάθους υπολογισμούς και ίσως το πόσο αποφασισμένος ήταν ο Kennedy να εξασφαλίσει την απόσυρση των πυραύλων. ¹⁰²

---

¹⁰¹ George, *Avoiding War*, σελ 233

¹⁰² Len Scott and Steve Smith “Lessons of October: Historians, Political Scientists, Policy-Makers and the Cuban Missile Crisis” *International Affairs* 70/4 (Oct 1994), σελ 668

Η ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΤΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙ ΤΑΚΤΙΚΕΣ ΤΟΥ KENNEDY

Η εξαναγκαστική δράση που εμπεριέχετο στον αποκλεισμό και οι επιπρόσθετες πειθαναγκαστικές απειλές που αποδόθηκαν στην στρατιωτική ανάπτυξη των αμερικανικών δυνάμεων, και οι οποίες προσέδωσαν αξιοπιστία στην απειλή για δράση εναντίον της Κούβας, ήταν ένα από τα στοιχεία – και μάλιστα το πιο σημαντικό – της διαπραγματευτικής στρατηγικής του Kennedy. Όπως ειπώθηκε και ανωτέρω, η πιο χρήσιμη οδός για να προσεγγίσεις μια διαπραγματευτική στρατηγική είναι να προσέξεις το μείγμα και τη σειρά εφαρμογής των τριών στοιχείων: της πειθούς, του εξαναγκασμού και του συμβιβασμού. Ο Kennedy χρησιμοποίησε και τα τρία στοιχεία αλλά επίτηδες δεν έδειξε την προθυμία του να συμβιβαστεί με τον Khrushchev, μέχρι τη στιγμή που θεώρησε πως ο εξαναγκασμός και η πειθώ είχαν ήδη επιδράσει.

Από τα πρώτα στάδια της κρίσης ο Kennedy πίστευε ότι μάλλον θα έπρεπε να πληρώσει ένα τίμημα για να αποσύρει τους πυραύλους. Και όχι μόνο ο ίδιος αλλά και άλλοι μέσα στην ExComm όπως ο αδερφός του, ο McNamara και ο Stevenson. Από τότε ο Kennedy είχε σημειώσει πως μια καθυστέρηση στην προσφορά quid pro quo ήταν πολύ σημαντική. Στη συνεδρίαση του σχεδιασμού της ExComm, τη μέρα αφού ο Stevenson είχε υπογραμμίσει τις σκέψεις του σχετικά με την ανάγκη για συμβιβασμούς, ο πρόεδρος εξέφρασε την πεποίθησή του, πως μια τέτοια συζήτηση για διαπραγματευτικές φόρμουλες ήταν πολύ πρώιμη. Αντί αυτού, ο πρόεδρος ήθελε να συγκεντρωθεί στην επικοινωνία με τον Khrushchev.

Ο Kennedy δεν ήθελε να παρασυρθεί σε μια σοβαρή διαπραγμάτευση μέχρις ότου να εντυπωσιάσει τον αντίπαλό του με την αποφασιστικότητά του και να αποκτήσει κάποια χρήσιμα διαπραγματευτικά εργαλεία.

Αργότερα, όταν άρχισε να ανησυχεί πως οι Σοβιετικοί θα ανταποκρίνονταν και θα απαντούσαν στο αποκλεισμό, ο Kennedy προσπάθησε να ελέγξει την παρόρμησή του και να μη βιαστεί να προχωρήσει σε διαπραγματεύσεις πρόωρα. Το πρωινό της Τρίτης, στις 23 Οκτωβρίου, ο αδερφός του Robert, κανόνισε μια συνάντηση με τον

σοβιετικό πρέσβη Anatoly Dobrynin, κατά την οποία ο πρέσβης ισχυρίστηκε πως δεν υπήρχε καμιά αλλαγή στις οδηγίες για τα σοβιετικά πλοία κοντά στο όριο του αποκλεισμού και οι προσδοκίες ήταν πως θα προσπαθούσαν να περάσουν μέσα στην Κούβα. Ο Kennedy φυσικά ανησύχησε στο άκουσμα όλων αυτών, μίλησε για την πιθανότητα μιας άμεσης συνάντησης με τον Khrushchev, αλλά τελικά «απέρριψε την ιδέα συμπεραίνοντας πως μια τέτοια συνάντηση δεν θα είχε νόημα μέχρι τη στιγμή που ο Khrushchev θα αποδεχόταν την αμερικανική αποφασιστικότητα για αυτό το θέμα».¹⁰³

Αφού ο Kennedy θα συμπεριλάμβανε στο τέλος στην διαπραγματευτική του στρατηγική και τον συμβιβασμό, θεώρησε πως έπρεπε να δώσει προτεραιότητα και έμφαση στα στοιχεία του εξαναγκασμού και της πειθούς. Ο πρόεδρος βασιζόταν στον εξαναγκασμό για να μειώσει σημαντικά το μέρος του όσον αφορά το *quid pro quo*, οι ακριβείς όροι του οποίου θα μπορούσαν να διερευνηθούν αργότερα.

Σημαντικά ερωτήματα μπορούν να τεθούν σχετικά με τη σύνεση της απόφασης του Kennedy να μην επιδείξει καμιά πρόθεση για παραχωρήσεις και συμβιβασμό μέχρι τη Παρασκευή 26 Οκτωβρίου. Μια τέτοια διαπραγματευτική στρατηγική ρισκάρει να μεταδώσει στον αντίπαλο την εντύπωση πως είναι αρνητικός στο να αλλάξει τη διαπραγματευτική του θέση και πως η κλιμάκωση της κρίσης μπορεί να αποφευχθεί μόνο μέσω μονόπλευρων παραχωρήσεων από τον αντίπαλο. Έτσι αυτή η τακτική παραβιάζει την έβδομη επιχειρησιακή απαίτηση της διαχείρισης κρίσεων, που δίνει έμφαση στο γεγονός να αφήνεται ανοιχτή η δυνατότητα στον αντίπαλο να μπορεί να βρει μια διέξοδο διαφυγής από την κρίση που να είναι συμβατή με τα βασικά συμφέροντά του και το κύρος του. Η αποτυχία να γίνει κάτι τέτοιο, μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα ο αντίπαλος να σκληρύνει ξαφνικά τη στάση του, κάτι που δεν είναι φυσικά επιθυμητό. Είναι πιθανό η διαπραγματευτική στρατηγική του Kennedy να είχε αυτό το αποτέλεσμα στον Khrushchev για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα. Για να είναι σίγουρος, από την αρχή της ανοιχτής φάσης της κρίσης, ο Kennedy βασίστηκε σε προσπάθειες για να πείσει τον Σοβιετικό ηγέτη – και δημοσίως αλλά και με τα ιδιωτικά γράμματα που αντάλλασαν- ότι επεδίωκε μια ειρηνική επίλυση της κρίσης. Ακόμα δεν μπορούμε να ξέρουμε αν σε αυτή την αρχική στιγμή, η προθυμία συμβιβασμού από τη μεριά του Kennedy θα μπορούσε να εμνηυτεί από τον Khrushchev, όπως πίστευε ο ίδιος ο Πρόεδρος, ως ένδειξη αδυναμίας και

---

¹⁰³ Ibid, σελ 234

αναποφασιστικότητας, κάτι που θα ενδυνάμωνε όπως ήταν φυσικό τη θέληση του Khrushchev για επιμονή στη κρίση. Με αυτή την έννοια, όμως πρέπει να σημειωθεί πως και ο Khrushchev απέφυγε να επιδείξει πρόθεση για να διαπραγματευτεί έναν συμβιβασμό, μέχρι τη στιγμή που τελικά το έκανε, την Παρασκευή στις 26 Οκτωβρίου.

Γεγονός είναι πως για 4 περίπου μέρες – από τη Δευτέρα 22 Οκτωβρίου μέχρι την Παρασκευή 26 Οκτωβρίου- και οι δυο πλευρές έδωσαν προτεραιότητα στο χαρακτηριστικό του καταναγκασμού της διαπραγματευτικής τους στρατηγικής. Σε κάθε περίπτωση, για να ελέγξουν και να μειώσουν τα ρίσκα, και οι δύο πλευρές εφάρμοσαν τεχνικές της διαχείρισης κρίσεων που θα αναλυθούν παρακάτω.

Η ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΤΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙ ΤΑΚΤΙΚΕΣ ΤΟΥ KHRUSHCHEV

Αφού αντιμετώπισε την αναπάντεχη ανακάλυψη της ανάπτυξης των πυραύλων και αιφνιδιάστηκε από την ανακοίνωση του αποκλεισμού από τον Kennedy, ο Khrushchev έπρεπε να εφαρμόσει μια διαπραγματευτική στρατηγική κάτω από δυσμενείς συνθήκες. Αν ο σοβιετικός ηγέτης περίμενε την κίνηση του Kennedy, θα είχε ο ίδιος την ευκαιρία να πάρει την πρωτοβουλία. Πράγματι, ο Khrushchev θα μπορούσε δημόσια ή ιδιωτικά να είχε αποκαλύψει την ανάπτυξη των πυραύλων, να την δικαιολογήσει και να αποκτήσει έτσι μια σκληρή διαπραγματευτική θέση.

Η ανακοίνωση του Kennedy πως στόχος της κρίσης ήταν η απόσυρση των πυραύλων που είχαν τοποθετηθεί μυστικά στην Κούβα και πως η τακτική με την οποία θα ξεκινούσε ήταν ο αποκλεισμός, ο οποίος στόχευε στο να πείσει τον Khrushchev να αναθεωρήσει την κίνησή του, έθεσαν, όπως ήταν και ο σκοπός, τον Χρυστόσοφ στην πλευρά της άμυνας. Οι σημαντικές παράμετροι της αρχικής διαπραγμάτευσης της κρίσης είχαν τεθεί μέχρι εκείνη τη στιγμή από τις ΗΠΑ, και ο Khrushchev έπρεπε να αντιμετωπίσει κάποια δύσκολα πολιτικά ερωτήματα. Πρώτον, έπρεπε να αντιμετωπίσει την άμεση ανάγκη να αποφασίσει αν και πότε θα παραδεχόταν την ανάπτυξη των πυραύλων στην Κούβα και πως θα το δικαιολογούσε. Δεύτερον,

έπρεπε να αναλογιστεί ποιους στόχους θα έθετε από εδώ και πέρα στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων και ποια στρατηγική θα υιοθετούσε.

Με άλλα λόγια, για τι θα έπρεπε να διαπραγματευτεί ο Khrushchev? Για την ολοκλήρωση της ανάπτυξης των πυραύλων, αψηφώντας τον αποκλεισμό? Για την διατήρηση των πυραύλων που βρίσκονταν ήδη στην Κούβα? Για τις μεγαλύτερες παραχωρήσεις από τις ΗΠΑ σε αντάλλαγμα της απόσυρσης των πυραύλων? Δεν υπάρχουν πολλές διαθέσιμες πληροφορίες που να γνωστοποιούν αν αυτές οι πολιτικές επιλογές ήταν ξεκάθαρες στη Μόσχα, και αν ναι, τότε πως τις αξιολογούσαν και σε ποια βάση ελήφθη η απόφαση. Οι σοβιετικές πηγές δεν έχουν αποκαλύψει αν υπήρχαν σχέδια για την περίπτωση που οι πύραυλοι αποκαλύπτονταν νωρίς από τις ΗΠΑ και κατά πόσο τελικά χρησιμοποιήθηκαν από τον Khrushchev. Επομένως, βασιζόμαστε μόνο στις πράξεις και στις δηλώσεις του Σοβιετικού για να καταλάβουμε τους στόχους που έθεσε και την στρατηγική του.

Μια από τις πρώτες αποφάσεις του Khrushchev μετά την ανακοίνωση του αποκλεισμού από τον Kennedy, η οποία μάλιστα ελήφθη νωρίτερα από ότι περίμεναν οι αμερικανοί υπεύθυνοι για τη χάραξη πολιτικής και διάφοροι αναλυτές της κρίσης, ήταν να δώσει εντολές στα σοβιετικά πλοία που μετέφεραν τους πυραύλους να γυρίσουν αμέσως πίσω. (άλλα πλοία που μετέφεραν μη στρατιωτικό φορτίο καθυστέρησαν αλλά τελικά πήραν την άδεια από τη Μόσχα να συνεχίσουν και έφτασαν μέχρι τη γραμμή του αποκλεισμού). Αυτή η εντολή δόθηκε προφανώς κάποια στιγμή αργά τη Δευτέρα ή νωρίς την Τρίτη, δηλαδή λιγότερο από 24 ώρες μετά την ανακοίνωση του αποκλεισμού.¹⁰⁴ Προσωρινά, και μάλλον μόνο προσωρινά, με σκοπό να κερδίσει χρόνο για να αξιολογήσει την κατάσταση ο Khrushchev υποχώρησε από τον στόχο να διατηρήσει την ανάπτυξη των πυραύλων. Την ίδια στιγμή πάντως αποφάσισε να δοκιμάσει και αν ήταν δυνατόν να αποδυναμώσει την απόφαση του Kennedy για την αφαρμογή του αποκλεισμού, με το να στείλει πλοία με μη στρατιωτικό υλικό στην απαγορευμένη ζώνη.

Ο Khrushchev βασίστηκε περισσότερο σε καταναγκαστικές απειλές και πειθώ παρά σε δράσεις για να αυξήσει την διαπραγματευτική του επιρροή. Έτσι, όπως και ο Kennedy, ο σοβιετικός ηγέτης έδρασε στο πλαίσιο πως αν υποχωρήσεις και συμβιβασμοί ήταν απαραίτητοι για να τερματιστεί η κρίση, τότε θα έπρεπε να

---

¹⁰⁴ George, *Avoiding War*, σελ 236

προκύψουν αργότερα, και ακόμα πως ο ίδιος θα έπρεπε να βασιστεί σε όποιες εξαναγκαστικές απειλές θεωρούσε κατάλληλες για να επιδείξει την αποφασιστικότητά του, αποδυναμώνοντας τον Kennedy. Θα μπορούσε να αντισταχθεί στον αποκλεισμό αλλά με τέτοιο τρόπο ώστε να μην ρισκάρει τη κλιμάκωση σε μια στρατιωτική σύγκρουση στην ανοιχτή θάλασσα ή το να πάρουν τους πυραύλους και τις πυρηνικές κεφαλές που προορίζονταν για την Κούβα. Επιπλέον, ο Khrushchev έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στις προσπάθειες να πείσει τον πρόεδρο αλλά και άλλους για την νομιμότητα της στρατιωτικής βοήθειας προς την Κούβα, όπως επίσης και τους ισχυρισμούς του πως τα όπλα που μεταφέρονταν στην Κούβα ήταν αμυντικά, χωρίς κανένα επιθετικό σκοπό.

Πριν ακόμα ανακοινώσει ο Kennedy τον αποκλεισμό, και πριν ακόμα γίνει γνωστή η μυστική ανάπτυξη των πυραύλων, υπήρχε σημαντική εσωτερική κριτική για το γεγονός πως δεν είχε αποτραπεί η σοβιετική στρατιωτική υποστήριξη στις δυνάμεις του Castro, και υπήρχε πλέον η δημόσια απαίτηση για τον ναυτικό αποκλεισμό της Κούβας. Γνωρίζοντάς το αυτό, ο Khrushchev προσπάθησε να το αποτρέψει, αποκαλώντας την ενδεχόμενη αυτή πράξη «παραβίαση του διεθνούς δικαίου» που θα ισοδυναμούσε με πράξη πολέμου, και η οποία θα αντιμετωπιζόταν με ένοπλα μέσα. . Μετά την ανακοίνωση του αποκλεισμού, ο Khrushchev συνέχισε να τον κηρύττει ως παραβίαση του διεθνούς δικαίου και να τον αψηφά με το ρίσκο του πολέμου. Στο προσωπικό του γράμμα προς τον Kennedy το πρωί της Τρίτης, ο Khrushchev αντιτάχθηκε στο «τελεσίγραφο» που του είχε δοθεί για να αποσύρει τους πυραύλους και θεώρησε τον αποκλεισμό ως επιθετική πράξη, σε παραβίαση του διεθνούς δικαίου. Ο Σοβιετικός ηγέτης τελείωνε το γράμμα του με μια δυσοίωνη απειλή:

« οι οδηγίες μας προς τα σοβιετικά πλοία είναι να παρατηρούν αυστηρά τους κοινά αποδεκτούς κανόνες της ναυσιπλοΐας στα διεθνή ύδατα και να μην υποχωρούν ούτε βήμα. Και αν η αμερικανική πλευρά παραβιάσει αυτούς τους κανόνες, τότε θα πρέπει να συνειδητοποιήσει και την ευθύνη. Φυσικά δεν θα μείνουμε απλοί παρατηρητές μπροστά στις πειρατικές πράξεις των αμερικανικών πλοίων στα ανοιχτά. Θα αναγκαστούμε να λάβουμε τα μέτρα που θεωρούμε απαραίτητα και κατάλληλα για να προστατέψουμε τα δικαιώματά μας. Εχουμε όλα τα απαιτούμενα μέσα για αυτό». ¹⁰⁵

---

¹⁰⁵ A. Fursenko and T. Naftali, *One Hell of a Gamble*, (London: John Murray Publishers, 1997), σελ 256

Την ίδια μέρα, σε μια συνέντευξη στον William Knox, ο Khrushchev ήταν ακόμα πιο αυστηρός : τα σοβιετικά υποβρύχια , προειδοποίησε, θα βυθίσουν οποιοδήποτε αμερικανικό πλοίο προσπαθήσει να σταματήσει τα σοβιετικά. Σε ιδιωτικές συνομιλίες, από 22 – 24 Οκτωβρίου, πολλοί σοβιετικοί πρέσβεις προέβλεπαν πως τα σοβιετικά πλοία θα έσπαγαν τον αποκλεισμό.

Πάντως , το εξαναγκαστικό στοιχείο στην διαπραγματευτική στρατηγική του Khrushchev, κρυβόταν στις ρητορικές απειλές. Η απειλή να προκαλέσει και να αντισταθεί στον αποκλεισμό , με βία αν χρειαζόταν, δεν εφαρμόστηκε στην πράξη και μάλιστα σε ένα επόμενο γράμμα στον Kennedy στις 26 Οκτωβρίου, ο Σοβιετικός ηγέτης τον διαβαβαίωσε πως « τα πλοία που κατευθύνονται τώρα προς την Κούβα μεταφέρουν τα πιο αθώα και ειρηνικά υλικά. Σε διαβεβαιώ πως δεν μεταφέρουν καθόλου στρατιωτικό φορτίο» ¹⁰⁶. Ο Khrushchev πρόσθεσε πως υπήρξε σε προηγούμενη στιγμή μεταφορά στρατιωτικού υλικού και έτσι η Κούβα είχε ήδη ό,τι χρειαζόταν για να αμυνθεί. Και όντως, τα σοβιετικά πλοία που πλησίασαν τη γραμμή του αποκλεισμού δεν μετέφεραν στρατιωτικά εφόδια και τους επετράπη η είσοδος στην Κούβα.

Άλλοι τρόποι εξαναγκασμού και πίεσης εκ μέρους του Khrushchev ήταν περιορισμένοι. Υπήρχε πολλή συζήτηση αλλά καμιά απόδειξη πως οι στρατιωτικές σοβιετικές δυνάμεις ήταν σε συναγερμό, ενώ δεν υπήρχαν καθόλου απειλές για αντίμετρα εναντίον του Βερολίνου ή της Τουρκίας .

Για να χρησιμοποιήσει ο Khrushchev την πειθώ ως μέρος της διαπραγματευτικής του στρατηγικής, έπρεπε να μεταχειριστεί μια αξιόπιστη και αποδεκτή δικαιολογία για την ανάπτυξη των πυραύλων. Το γεγονός όμως πως η όλη διεξαγωγή ήταν μυστική δεν άφηνε και πολλά περιθώρια για να διεκδικήσει τη νομιμοποίηση. Επιπρόσθετα, η αποτυχία του να αναγνωρίσει δημόσια την ανάπτυξη των πυραύλων αμέσως μόλις εντοπίστηκαν, αλλά και οι αρνήσεις που ακολούθησαν τις αμέσως επόμενες μέρες, αποδυναμώναν περισσότερο το επιχείρημα της νομιμοποίησης. Η σοβιετική θέση αποδυναμώθηκε ακόμα περισσότερο στις 23 Οκτωβρίου όταν ο Οργανισμός Αμερικανικών Κρατών καταδίκασε ομόφωνα την ανάπτυξη των πυραύλων.

---

¹⁰⁶ Ibid

Αυτό που είχε απομείνει στον Khrushchev για να χρησιμοποιήσει ως μέσο ήταν να μετατρέψει τους πυραύλους που ήταν ήδη στην Κούβα σε επιχειρησιακούς, με την ελπίδα να μειωθεί κάπως η πίεση των ΗΠΑ και να τερματιστεί η κρίση χωρίς να χρειαστεί να αποσυρθούν οι πύραυλοι. Βέβαια, ήταν φανερό και στους δύο ηγέτες πως ο ναυτικός αποκλεισμός θα απέτρεπε επιπλέον πυραύλους να μεταφερθούν στην Κούβα αλλά δεν σήμαινε και την ταυτόχρονη απόσυρση των ήδη υπαρχόντων πυραύλων. Και φυσικά, αν οι πύραυλοι παρέμεναν στην Κούβα, αυτό θα σήμαινε μια σημαντική επιτυχία για τον Khrushchev και μια σημαντική ήττα για τον Kennedy.

Σε τελική ανάλυση βέβαια, το να μείνουν οι πύραυλοι στην Κούβα δεν άξιζε το ρίσκο να προκληθεί μια αμερικανική στρατιωτική δράση – είτε ένα μαζικό αεροπορικό χτύπημα είτε μια εισβολή στην Κούβα. Ο Khrushchev έπρεπε να διαγνώσει προσεχτικά την αμερικανική συμπεριφορά και αν αυτή έτεινε προς στρατιωτική δράση, ενώ την ίδια στιγμή οι προσπάθειες στρέφονταν στην αποδυνάμωση της αμερικανικής στρατιωτικής απειλής μέσω της διπλωματικής οδού, ώστε να αναγκαστεί ο Kennedy είτε σε διαπραγματεύσεις είτε σε μια συνάντηση κορυφής.

Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΩΝ ΑΠΑΙΤΗΣΕΩΝ ΤΗΣ **ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΡΙΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΟΝ KENNEDY**

Τονίσαμε παραπάνω την απόφαση του Αμερικανού προέδρου να περιορίσει συγχρόνως και τους στόχους που θα έθετε στην κρίση και τα μέσα για να τους επιτύχει. Η αποτελεσματικότητα της διαχείρισης κρίσης εξαρτάται συχνά όχι μόνο από αυτές τις πολιτικές απαιτήσεις αλλά και από τη σωστή κυβερνητική συμπεριφορά, με ευαισθησίες σε επιχειρησιακά δεδομένα. Οι 7 επιχειρησιακές απαιτήσεις που αναγνωρίστηκαν στο πρώτο μέρος, αντιμετωπίζουν τις διαφορετικές οπτικές της ανάγκης να συγκροτηθούν σε ένα ενιαίο σύνολο τα στρατιωτικά και διπλωματικά μέσα, που αποφασίζουν να χρησιμοποιήσουν οι υπεύθυνοι για τη χάραξη πολιτικής (policy makers) για τη διαχείριση της κρίσης. Παρόλο που στην αρχή της κρίσης έλειπε μια εκπληκτική θεωρία της διαχείρισης κρίσεων, ο Kennedy

και οι σύμβουλοί του εκτιμούσαν με το ένστικτο και την κοινή λογική τα σχετικά επιχειρησιακά δεδομένα, και συχνά οδηγούνταν από αυτά στις επιλογές τους.

- Ενώ είχε μικρή επιρροή στην άμεση διαχείριση των στρατιωτικών επιχειρήσεων, ο Kennedy διατήρησε τον έμμεσο έλεγχο σε στρατιωτικούς συναγερμούς, αναπτύξεις, δράσεις χαμηλού- επιπέδου, καθώς και στην επιλογή και χρονική στιγμή των μέτρων για την εφαρμογή του αποκλεισμού. Η πρώτη από τις επιχειρησιακές απαιτήσεις επετεύχθη σε μεγάλο βαθμό από τον Υπουργό Αμυνας McNamara, με την έγκριση συγκεκριμένων κανόνων συνεργασίας με τους στρατιωτικούς αρχηγούς. Αντίθετα με ό,τι μπορεί να φημολογείτο, ο πρόεδρος και οι σύμβουλοί του δούλευαν μέσω μιας καλά καθορισμένης αλυσίδας διοίκησης και δεν επικοινωνούσαν άμεσα με τους προϊστάμενους στα πλοία, στις επιχειρήσεις του αποκλεισμού¹⁰⁷. Μέσω αυτής της αλυσίδας ο Υπουργός Αμυνας καθόριζε ποια πλοία θα σταματούσαν.
- Ο Αμερικανός πρόεδρος ήταν ιδιαίτερα ευαίσθητος με τη δεύτερη επιχειρησιακή αρχή. Πίστευε πως ήταν απαραίτητο να ελαττώσει κάπως τον ρυθμό της εφαρμογής του αποκλεισμού. Αυτές οι παύσεις στις επιχειρήσεις του αποκλεισμού γίνονταν με σκοπό να δοθεί ο απαραίτητος χρόνος στον Khrushchev για να διεξάγει διπλωματικές επικοινωνίες.
- Το τρίτο, τέταρτο και πέμπτο επιχειρησιακό κριτήριο τονίζουν πως οι στρατιωτικές κινήσεις πρέπει να επιλέγονται προσεχτικά, συντονισμένες και σε συνάρτηση πάντα με πολιτικούς στόχους και διπλωματικές δράσεις. Πολλές αναφορές της κρίσης αποδεικνύουν πως υπήρχαν πολλές προσπάθειες για ανάπτυξη και εφαρμογή μιας ολοκληρωμένης διπλωματικής και στρατιωτικής στρατηγικής για έναν αποδεκτό τερματισμό της κρίσης που θα απέτρεπε τον πόλεμο. Σε ευρύτερο πλαίσιο οι κινήσεις των αμερικανικών στρατιωτικών δυνάμεων ήταν συνεπείς με τον τρόπο που ο πρόεδρος προσπάθησε να διαχειριστεί την κρίση.¹⁰⁸ Ο «θόρυβος» σε γενικές γραμμές αποφεύχθηκε και ελαχιστοποιήθηκε. Γίνονταν έντονες προετοιμασίες για μια

---

¹⁰⁷ George, *Avoiding War*, σελ 240

¹⁰⁸ Ibid

πιθανή εισβολή στην Κούβα ή για χτυπήματα στις περιοχές των πυραύλων. Οι προετοιμασίες αυτές ήταν άκρως εμφανείς αλλά η Ουάσιγκτον ξεκαθάρισε πως ο άμεσος σκοπός τους ήταν να θέσουν μια αξιόπιστη απειλή για να υποστηρίξουν τη στρατηγική του προέδρου για ειρηνική απόσυρση των πυραύλων μέσω εξαναγκαστικής διπλωματίας και όχι μέσω στρατιωτικών δράσεων. Πάντως, μέχρι το τέλος της εβδομάδας οι προετοιμασίες για εισβολή έφτασαν στο στάδιο στο οποίο οι υπηρεσίες πληροφοριών των ΗΠΑ και της Σοβιετικής Ένωσης πίστευαν πως μια εισβολή στην Κούβα επίκειται

109

Οι πυρετώδεις προετοιμασίες των αμερικανικών στρατηγικών δυνάμεων με τα DefCon-2 ίσως ρίσκαρε να θέσει σε συναγερμό την αντίπαλη πλευρά με το φόβο πως οι ΗΠΑ ξεκινούσαν έναν πυρηνικό πόλεμο και με αυτό τον τρόπο ίσως αναγκάζονταν με τη σειρά τους να εφαρμόσουν προληπτική επίθεση. Δεν έχει διαυκρινιστεί αν οι Σοβιετικοί ηγέτες όντως παρερμήνευσαν τις αμερικανικές προετοιμασίες. Φυσικά ο στρατηγικός συναγερμός έγινε με κάποια πρόθεση εξαναγκασμού, αλλά οι βασικοί στόχοι του ήταν – όπως σημείωσε και ο Kennedy στην ομιλία του στις 22 Οκτωβρίου – να αποτραπεί η χρήση των πυραύλων εναντίον των ΗΠΑ ή άλλων χωρών του δυτικού ημισφαιρίου, καθώς επίσης και να αποτραπούν γενικότερα οι σοβιετικές δράσεις και σε άλλες περιοχές, όπως πχ το Βερολίνο.

- Η διαχείριση της κρίσης από τον Kennedy ήταν συνεπής και σύμφωνα με την έκτη επιχειρησιακή απαίτηση – αρχή. Και η επιλογή του για διπλωματικά σημάδια και η αυτοσυγκράτηση σε σχέση με τις στρατιωτικές δράσεις, απεδείκνυαν την προτίμηση του προέδρου για μια ειρηνική επίλυση του προβλήματος.
- Τελικά, σύμφωνα με την πολύ σημαντική έβδομη επιχειρησιακή αρχή, (με εξαίρεση την απροθυμία του για συμβιβασμούς), ο Kennedy διάλεξε με

---

¹⁰⁹ Ibid

προσοχή τις στρατιωτικές δράσεις του και στο τέλος τις συνδύασε με διπλωματικές προτάσεις, με σκοπό να δώσει στον Khrushchev μια διέξοδο από τη κρίση, συμβατή με τα θεμελιώδη συμφέροντά του.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ (INTELLIGENCE)

Οι « χαράσσοντες πολιτική» και οι πολίτες σε διαφορετικές χώρες βιώνουν μάλλον διαφορετικές κρίσεις .¹¹⁰ Αν εξετάσουμε την κρίση και από δομική και εσωτερική σκοπιά, θα διαπιστώσουμε πως αυτή η παρατήρηση βρίσκει έδαφος και για την κρίση στον τομέα της πληροφόρησης. Από δομική άποψη, η συνεισφορά ενός οργανισμού πληροφόρησης (intelligence) στη χάραξη της πολιτικής, διαμορφώνεται από τη θέση του κράτους σε μια δεδομένη στρατηγική αλληλεπίδραση. Οι Κουβανοί, Αμερικάνοι και Σοβιετικοί ιθύνοντες για τη χάραξη πολιτικής χρειάζονταν διαφορετικές εκτιμήσεις πληροφοριών το φθινόπωρο του 1962, εξαιτίας του διαφορετικού ρόλου που έπαιζε κάθε κράτος στη κρίση. Ομοίως, η εσωτερική δομή ενός κράτους, ο γενικότερος τρόπος με τον οποίο διενεργεί διπλωματικές και στρατιωτικές πρωτοβουλίες και το πνεύμα που επικρατεί στις διακυβερνητικές του σχέσεις, όλα επηρεάζουν τη πιθανή συνεισφορά των οργανισμών πληροφοριών σχετικά με το πως καθοδηγεί τη λήψη αποφάσεων. Αν υπάρχουν λίγα κανάλια επικοινωνίας μεταξύ των αναλυτών πληροφοριών και των «policymakers» ή αν οι ιθύνοντες της πολιτικής δεν εκτιμούν την διαδικασία πληροφοριών, τότε δεν υπάρχουν και πολλές πιθανότητες να επηρεάσει η εκτίμηση πληροφοριών την κρατική πολιτική. Όταν συνδυαστούν το εσωτερικό και δομικό πολιτικό πλαίσιο, τότε μπορούν να αναγνωρίσουν τις βασικές προκλήσεις που αντιμετώπισε η κοινότητα πληροφόρησης κάθε κράτους κατά τη διάρκεια της κρίσης.

Μπορούμε να τοποθετήσουμε τα κράτη σε μια από τις τρεις δομικές κατηγορίες σε μια δεδομένη σύγκρουση: «αυτοί που προκαλούν» (challengers), οι «αμυνόμενοι»

---

¹¹⁰ James Blight and David Welch “Intelligence and the Cuban Missile Crisis”, *Intelligence and National Security* 13/3 (Autumn 1998), σελ 120

(defenders) και οι «παριστάμενοι» (bystanders). Αυτοί που προκαλούν, είναι τα κράτη που έχουν πάρει κάποια πρωτοβουλία που είναι η άμεση αιτία ενός γεγονότος με πρόθεση να αιφνιδιάσει τον αντίπαλο.

Οι αναλυτές των πληροφοριών μπορούν να βοηθήσουν μια κυβέρνηση να σχεδιάσει έναν αιφνιδιασμό, με την προϋπόθεση ότι είναι προκαταβολικά ενήμεροι για αυτή τη πρωτοβουλία και επίσης πως θα τους δοθεί η ευκαιρία να προσφέρουν τις συμβουλές τους. Οι εκτιμήσεις των σχετικών πληροφοριών μπορούν να βοηθήσουν τα κράτη που «προκαλούν», να πετύχουν αιφνιδιασμό με το να αναγνωρίσουν τις πεποιθήσεις του αντιπάλου σχετικά με τις πολιτικές και στρατιωτικές αδυναμίες ή δυνάμεις. Αυτές οι πληροφορίες είναι εξαιρετικά χρήσιμες για να επινοηθούν επιχειρήσεις εξαπάτησης, για να καμουφλάρονται οι προετοιμασίες για τον αιφνιδιασμό.

Οι ιθύνοντες που ενδιαφέρονται να πετύχουν τον αιφνιδιασμό κάνουν συχνά ένα σημαντικό λάθος. Αποτυγχάνουν να συμβουλευτούν τους οργανισμούς πληροφοριών για να επιβεβαιώσουν τα βασικά συμπεράσματά τους ή να επιβεβαιώσουν πως οι πρωτοβουλίες τους θα έχουν το επιθυμητό αποτέλεσμα. Με άλλα λόγια, αφού η πλευρά που αποζητά τον αιφνιδιασμό παίρνει την πρωτοβουλία, οι εκτιμήσεις των οργανισμών πληροφοριών για τον αντίπαλο μοιάζουν περιττές εκ των προτέρων. Οι παίκτες που παίρνουν τη πρωτοβουλία δεν ανησυχούν για τις εκτιμήσεις του μέλλοντος, γιατί σχεδιάζουν να ελέγξουν το μέλλον. Ο ορθολογισμός του αιφνιδιασμού πολλές φορές προϋποθέτει πως η ενέργεια αυτή θα αποδώσει μελλοντικά τα επιθυμητά αποτελέσματα με το να περιορίσει την ικανότητα του αντιπάλου να αντιτεθεί στις πολιτικές και στρατιωτικές πρωτοβουλίες της άλλης πλευράς.

Τα αμυνόμενα κράτη (που προσπαθούν να αποφύγουν τον αιφνιδιασμό με την ανακάλυψη των προθέσεων του αντιπάλου πριν από έναν αιφνιδιασμό ή ένα «τετελεσμένο»), αντιμετωπίζουν μια πληθώρα προκλήσεων πέρα από το γεγονός ότι οι αντίπαλοί τους χρησιμοποιούν διάφορα μέσα (εξαπάτηση, μυστικότητα) για να τους παραπλανήσουν σχετικά με τις προθέσεις τους. Οι εκτιμήσεις των αναλυτών έχουν ένα ιδιαίτερα δυσχερές έργο σε αυτή την περίπτωση, καθώς είναι υποχρεωμένοι να προβλέψουν καταστάσεις που δεν έχουν προηγούμενο, είναι μοναδικές και επιπλέον πρέπει να ερμηνεύσουν τη συμπεριφορά των αντιπάλων «προκαλούντων» κρατών, η οποία συχνά επηρεάζεται από «ανορθολογισμό».

Από την άλλη μεριά, τα «παριστάμενα κράτη» (bystanders) που είναι συνήθως ενδιαφερόμενοι παρατηρητές, σύμμαχοι ή αντίπαλοι των «προκαλούντων» και των

«αμυνόμενων» κρατών, αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην εκτίμηση των δράσεων των υπόλοιπων κρατών, όμως συχνά έχουν κάποιο συμφέρον στο να προμηθεύσουν με πληροφορίες ένα ή περισσότερα κράτη, με σκοπό να επηρεάσουν την πορεία των γεγονότων.

Σε εσωτερικό επίπεδο ανάλυσης, σύμφωνα με τον Henry Kissinger, οι ηγετικές συμπεριφορές και οι κυβερνητικές δομές συνδέονται με « το υποθετικό στοιχείο της εξωτερικής πολιτικής – η ανάγκη να προσαρμόζονται οι δράσεις με μια εκτίμηση, που δεν μπορεί να επαληθευτεί τη στιγμή που γίνεται». ¹¹¹ Η συμπεριφορά των ηγετών και οι αντιλήψεις τους διαμορφώνονται με τις εμπειρίες τους, σύμφωνα με τις κυβερνήσεις, τις κοινωνικές αξίες και την οργάνωση των κυβερνήσεων. Αυτοί οι παράγοντες τελικά παράγουν τρεις διαφορετικές « ηγετικές συμπεριφορές»: την γραφειοκρατική-πραγματιστική, την ιδεολογική και την επαναστατική-χαρισματική.
112

Όλοι οι προαναφερθέντες δομικοί και εσωτερικοί περιορισμοί που παρουσιάστηκαν στους παίκτες κατά τη διάρκεια της κρίσης, με μοναδικές απαιτήσεις και προκλήσεις για την εκτίμηση των πληροφοριών, παρουσιάζονται στον πίνακα 3 (βλ παράρτημα).

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΣΣΔ

Μόλις μερικές ώρες πριν ο πρόεδρος Kennedy απευθυνθεί τηλεοπτικά στο κοινό στις 22 Οκτωβρίου 1962, ανακοινώνοντας πως η Σοβιετική Ένωση έχει τοποθετήσει πυρηνικούς πυραύλους στην Κούβα, ο γραμματέας Dean Rusk διεμήνυσε στον Σοβιετικό Πρέσβη Anatoly Dobrynin, να μεταφέρει ένα αντίγραφο του λόγου του Προέδρου και ένα γράμμα του, στον Khrushchev. Του είπε να μην προσθέσει κάποιο σχόλιο αλλά ανεπίσημα του είπε πως ήταν αδιανόητο σε αυτόν πώς οι ηγέτες στη Μόσχα μπόρεσαν να σφάλουν τόσο πολύ στην εκτίμησή τους, για το τι ήταν

---

¹¹¹ Henry A. Kissinger, *American Foreign Policy*, (NY: Norton 1977), σελ 14

¹¹² Ibid σελ 27-43

αποδεκτό στις ΗΠΑ.¹¹³ Χρόνια αργότερα, ο Γραμματέας τόνισε πως ο Πρέσβης τρομοκρατήθηκε τόσο πολύ που κυριολεκτικά έχασε χρόνια από τη ζωή του μπροστά στα μάτια του.¹¹⁴ Ο Ρώσος Πρέσβης δεν ήταν ενημερωμένος για τη πρωτοβουλία της χώρας του στη Κούβα, όμως ήταν ο πρώτος Σοβιετικός που έμαθε τη μεγαλύτερη αποτυχία της χώρας του στον τομέα των πληροφοριών, από την εισβολή των Ναζί το 1941. Οι Σοβιετικοί είχαν αποτύχει να ξεπεράσουν τα προβλήματα της «intelligence» που είχαν προκύψει από τη θέση της χώρας ως κράτος «προκαλών» : 1) να υπολογίσουν την απάντηση του αντιπάλου στον αιφνιδιασμό και 2) να επιβεβαιώσουν τα συμπεράσματά τους πριν από τη στρατηγική τους.

Γιατί οι Σοβιετικοί ξαφνιάστηκαν από την ένταση της απάντησης των Αμερικανών στην τοποθέτηση πυραύλων? Η απάντηση θα μπορούσε να δοθεί από τη διαδικασία χάραξης πολιτικής, κατά την οποία πολύ μεγάλη δύναμη βρισκόταν στα χέρια λίγων ανθρώπων και από ένα περιβάλλον στο οποίο αυτοί που ήταν υπεύθυνοι για το σχέδιο ήταν επίσης υπεύθυνοι για την εκτίμηση των πιθανοτήτων που είχε το σχέδιο για επιτυχία. Δεν υπάρχουν σήμερα πολλά στοιχεία που να αποδεικνύουν πως οι σοβιετικοί οργανισμοί πληροφοριών είχαν ενεργή συμμετοχή στον σχεδιασμό για την τοποθέτηση των πυραύλων. Αντίθετα, ο Khrushchev, προτίμησε να λειτουργήσει από μόνος του ως αναλυτής πληροφοριών , και φαίνεται να είναι ο ίδιος κυρίως υπεύθυνος για τους πυραύλους στη Κούβα.¹¹⁵

Οι απόψεις δίστανται για το πότε συνέλαβε ο Khrushchev την ιδέα να τοποθετήσει τους πυρηνικούς πυραύλους. Η ιδέα άρχισε να παίρνει μορφή στα μέσα Μαΐου 1962. Προφανώς το συζήτησε με τον Anastas Mikoyan (Πρώτο Αναπληρωτή Πρόεδρο του Υπουργικού Συμβουλίου), ο οποίος ανέφερε πως οι Αμερικανοί θα έβλεπαν αυτή τη τοποθέτηση ως πρόκληση, αλλά και με τον Υπουργό Εξωτερικών Andrei Gromyko , ο οποίος τόνισε πως αυτή η ανάπτυξη των πυραύλων θα προκαλούσε μια «πολιτική έκρηξη» στις ΗΠΑ.¹¹⁶ Ο Khrushchev τότε συνέταξε μια ad hoc ομάδα, για να συζητήσει την ιδέα της μυστικής τοποθέτησης των πυραύλων. Ο Mikoyan και πάλι αντιτάχθηκε στην ιδέα, με το σκεπτικό πως ο Castro δεν θα δεχόταν τους πυραύλους και πως οι Αμερικανοί θα τους εντόπιζαν πριν προλάβουν να τους τοποθετήσουν πλήρως. Ο Khrushchev αποφάσισε πως αυτές οι αντιρρήσεις θα μπορούσαν να ξεπεραστούν αν αξασφάλιζαν την άδεια του Castro προκαταβολικά και επίσης αν μια

---

¹¹³ *Intelligence and the Cuban Missile Crisis*, Blight and Welch, σελ 128

¹¹⁴ *Ibid*

¹¹⁵ Fursenko and Natali, στο *Intelligence and the Cuban Missile Crisis*

¹¹⁶ Lebow and Janice, *We All Lost the Cold War*, σελ 72

κρυφή στρατιωτική αποστολή έκανε μια αναγνώριση στην Κούβα για να καθορίσει και τις προοπτικές μιας μυστικής πυρηνικής ανάπτυξης σε αυτό το έδαφος.¹¹⁷

Σε μια επόμενη σύσκεψη το Μαΐο, ο Khrushchev τόνισε πως έπρεπε να βρεθεί ένας αποτελεσματικός τρόπος να αποτραπεί μια εισβολή των Αμερικάνων στην Κούβα και πως η συμβατική βοήθεια προς τον Castro μπορεί να μην είναι αρκετή. Πρόσθεσε επίσης, πως θα πρέπει να γίνει μια ανταπόδοση σε ειδος προς τις ΗΠΑ, επειδή είχαν περικυκλώσει με πυραύλους τη Σοβιετική Ένωση και ακόμα «να μάθουν πως είναι να ζεις με τη σκιά των πυρηνικών όπλων». Ο Khrushchev δήλωσε πως αν οι Αμερικανοί βρίσκονταν προ τετελεσμένου, με μυστικά τοποθετημένους πυραύλους, δεν θα έπαιρναν κάποιο ανορθολογικό ρίσκο, θα ακολουθούσαν τα Σοβιετικά βήματα και πολύ απλά θα μάθαιναν να ζουν με την πυρηνική απειλή.¹¹⁸ Πολλές παρατηρήσεις μπορούν να γίνουν σε σχέση με τις Σοβιετικές επιθυμίες να παρουσιάσουν στην κυβέρνηση Kennedy ένα «τετελεσμένο γεγονός» στην Κούβα. Καταρχάς, δεν έχουν βρεθεί ενδείξεις ούτε στην γενική βιβλιογραφία ούτε σε κάποιο σχόλιο από τους Σοβιετικούς που παρεβρέθησαν σε κάποιες από τις συσκέψεις, για τυχόν συνεισφορά από τη KGB ή την GRU στις παραινήσεις για την τοποθέτηση πυραύλων. Ο Khrushchev μάλλον απλά συμβουλευτήκε μεμονωμένα άτομα για την απόφασή του, αν και το γραφειοκρατικό πλαίσιο παραμένει ακόμα άγνωστο.

Αντίθετα, ο φόβος του Khrushchev για μια ενδεχόμενη αμερικανική εισβολή στην Κούβα μάλλον βασιζόταν σε μια δική του ερμηνεία των πρόσφατων γεγονότων, για παράδειγμα η αμερικανική εισβολή με τον Κόλπο των Χοίρων. Παρά το γεγονός πως Σοβιετικοί και Κουβανοί αξιωματούχοι και αναλυτές αναφέρονται σε πολλές αμερικανικές προσπάθειες για αποσταθεροποίηση του καθεστώτος του Castro (πχ με την επιχείρηση *Mongoose*), σε αμερικανικά σχέδια και στρατιωτικές ασκήσεις (πχ *PHIBRIGLEX – 62*) και σε διάφορα αμερικανικά έγγραφα και αναλύσεις που να δικαιολογούν τον φόβο του Khrushchev για εισβολή, μόνο μια σοβιετική πηγή διέθετε μια πολύ μεγάλη αναφορά στην εκτίμηση πως οι ΗΠΑ ήταν έτοιμες να εισβάλουν στην Κούβα.¹¹⁹ Η KGB και οι διπλωματικές αναφορές συνιστούσαν πως μια εισβολή στην Κούβα την Ανοιξη και καλοκαίρι του 1962 ήταν απίθανο να συμβεί. Αυτή η εκτίμηση της KGB ήταν ορθή. Αξιωματούχοι της αμερικανικής κυβέρνησης έχουν επανειλημμένα δηλώσει πως παρά τα στρατιωτικά σχέδια, τις

---

¹¹⁷ Garthoff, *Reflections on the Cuban Missile Crisis*, σελ 13

¹¹⁸ Ibid , σελ 15

¹¹⁹ *Intelligence and the Cuban Missile Crisis*, Blight and Welch, σελ 130

ασκήσεις και τις δραστηριότητες στην περιοχή, η κυβέρνηση δεν είχε λάβει την πολιτική απόφαση να εισβάλει στην Κούβα, πριν από την κρίση των πυραύλων.¹²⁰ Είναι δύσκολο να αποφύγουμε το συμπέρασμα πως αν οι Σοβιετικοί ηγέτες πίστευαν την άνοιξη ή το καλοκαίρι του 1962 πως μια Αμερικανική εισβολή στην Κούβα ήταν πιθανή, τότε οι πεποιθήσεις τους βασίζονταν σε μια μπρεσσιονιστική εκτίμηση των πρόσφατων γεγονότων, και όχι σε αυτά που η KGB ήταν σε θέση να ανακαλύψει για τις Αμερικανικές προθέσεις απέναντι στην Κούβα.

Δεύτερον, ενώ υπάρχει συμφωνία πως στο Κρεμλίνο στις αρχές της δεκαετίας του 60', επικρατούσε ένα «κολλεγιακό» στυλ όσον αφορά τη λήψη αποφάσεων, ο Khrushchev ήταν ξεκάθαρα *primus inter pares*. Το 62', ο Khrushchev είχε τη μεγαλύτερη ισχύ και εξουσία, από οποιαδήποτε άλλη στιγμή της αρχηγίας του. Είχε ένα *presidium* στο οποίο η πλειοψηφία τον υποστήριζε. Ενώ οι Σοβιετικοί αξιωματούχοι ήταν ελεύθεροι να συζητούν για πολιτικές επιλογές, ωστόσο δεν μπορούσαν να αντιταχθούν ανοιχτά στον ηγέτη. Αν εξετάσουμε τη συμπεριφορά της KGB σε σχέση με τη συμμετοχή της σε αυτή την διαδικασία διαμόρφωσης πολιτικής, θα παρατηρήσουμε πως οι ιθύνοντες για την αξιολόγηση πληροφοριών ήταν πολύ προσεχτικοί ώστε οι αναφορές τους να μην αντικρούουν τις προτιμήσεις του Khrushchev. Κάτω από αυτές τις συνθήκες λοιπόν, ενδιαφέρονταν περισσότερο να τονίσουν τις πολιτικές παρά τις αναλυτικά σωστές εκτιμήσεις. Παρά το γεγονός πως ο Khrushchev ήταν ξεκάθαρα σε θέση να διαχειριστεί και να καθοδηγήσει αυτή τη διαδικασία λήψης αποφάσεων με τρόπο που να εξυπηρετεί τα βραχυπρόθεσμα σχέδιά του, η έλλειψη κάθε θεσμικού περιορισμού σε αυτή τη διαχείριση αποδείχτηκε μη αποδοτική.

Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω, μπορούμε να θέσουμε δύο πολύ συγκεκριμένα ερωτήματα σε σχέση με τον ρόλο των πληροφοριών στο Σοβιετικό στρατόπεδο:

Γιατί δεν ανατέθηκε στην KGB να εκτιμήσει την πιθανότητα μιας Αμερικανικής απάντησης στην Σοβιετική πυρηνική ανάπτυξη?

Ο Khrushchev είχε ένα βαθύ φόβο για πυρηνικό πόλεμο και προφανώς ανησυχούσε πως οι ΗΠΑ θα διατάρασσαν τον ευαίσθητο σοσιαλισμό στην Κούβα. Εκ του αποτελέσματος υποθέτουμε ότι αν ο Khrushchev πραγματικά πίστευε πως οι ΗΠΑ,

---

¹²⁰ Fursenko and Naftali, στο *Intelligence and the Cuban Missile Crisis*

σε απάντηση της μυστικής ανάπτυξης πυρηνικών, θα λάμβαναν μέτρα που θα αύξαναν δραματικά τους δύο παραπάνω κινδύνους, τότε δεν θα είχε προχωρήσει στην τοποθέτηση πυραύλων. Προφανώς πρέπει να πίστευε πως δεν θα αντιδρούσαν. Λογικά ο σοβιετικός ηγέτης δεν θα πρέπει να θεωρούσε τον εαυτό του ειδικό στην Αμερικανική πολιτική ούτε στον Kennedy, αρα και πάλι λογικά θα έπρεπε να είχε συμβουλευτεί κάποιους πιο εξειδικευμένους για να προχωρήσει σε μια έγκυρη εκτίμηση. Ανάμεσα σε αυτά τα πιο κατάλληλα άτομα, περιλαμβανόταν και ο προσωπικός του σύμβουλος για θέματα εξωτερικής πολιτικής, Oleg Troyanovsky, ο οποίος ως γιος του πρώτου Σοβιετικού πρέσβη στις ΗΠΑ, είχε μεγαλώσει στην Ουάσιγκτον και γνώριζε πολύ καλά την αμερικανική πολιτική σκηνή. Αξίζει λοιπόν σε αυτό το σημείο να αναφερθεί η μαρτυρία του:

« Παρ' όλο που είχα γνώση όλων των πληροφοριών που λάμβανε ο Khrushchev για την εξωτερική πολιτική, δεν έμαθα αμέσως για την πρόθεσή του να αναπτύξει πυρηνικά στην Κούβα. Θυμάμαι πολύ καλά τη μέρα που κάποιος άλλος σύμβουλος μου είπε ότι επεξεργαζόμαστε την ιδέα να αναπτύξουμε πυρηνικά στο νησί, εαν η ηγεσία της Κούβας συμφωνούσε. Σίγουρα εξεπλάγην με αυτή την πληροφορία, γιατί όντας κάποιος που γνωρίζει τα αμερικανικά θέματα και συνειδητοποιώντας τη σημασία μιας τέτοιας κίνησης, ήξερα ότι θα υπήρχαν τεράστιες συνέπειες. Στη συνέχεια βρέθηκα αντιμέτωπος με το δίλλημα να το συζητήσω ή όχι με τον Khrushchev, αν και πολλοί συνάδελφοί μου, μου είπαν πως δεν υπήρχε νόημα αφού η απόφαση είχε είδη ληφθεί και μια αλλαγή θα ήταν απίθανη. Ομως ήθελα να το κάνω για να έχω ήσυχη τη συνείδησή μου και μόλις βρήκα τη κατάλληλη στιγμή, μίλησα στον Khrushchev. Μου είπε ότι γνώριζε πως επρόκειτο για μια σοβαρή απόφαση αλλά γιατί να μην κάνουμε αυτό που οι Αμερικανοί κάνουν από την αρχή? Γιατί να μη στείλουμε πυραύλους στην Κούβα όταν είμαστε περικυκλωμένοι από αμερικανικές στρατιωτικές βάσεις και πυραύλους? Είπε ακόμα πως οι Αμερικανοί επικαλούνται συχνά το δόγμα Μονρόε, αλλά το δόγμα δεν αναφέρει μόνο τη μη επέμβαση ευρωπαϊκών κρατών σε αμερικανικά θέματα, αλλά και τη μη επέμβαση των ΗΠΑ στα ευρωπαϊκά θέματα. Οι ΗΠΑ αγηφούσαν ήδη το δόγμα. Απέναντι σε αυτή τη λογική, τι θα μπορούσα να πω, ειδικά αφού δεν περίμενα να γίνει κάποια αλλαγή στην απόφαση που είχε ληφθεί? Αυτό ήταν το τέλος της συζήτησής μας». ¹²¹

---

¹²¹ *Intelligence and the Cuban Missile Crisis*, σελ 183

Αυτό που είναι ενδιαφέρον είναι η ακαδημαϊκή, νομική και επαγωγική προσέγγιση του Khrushchev. Πραγματικά, ο Σοβιετικός ηγέτης πίστευε πως αν οι Αμερικανοί ήταν λογικοί θα ανέχονταν την κίνηση των Σοβιετικών. Οι Αμερικανοί ήταν λογικοί. Αρα θα δέχονταν την ανάπτυξη των πυραύλων. Αυτό ήταν ξεκάθαρα παράλογο. Είτε ο προσωπικός του σύμβουλος, είτε ο πρέσβης στις ΗΠΑ, είτε οποιοσδήποτε άλλος υπεύθυνος για τις εξωτερικές σχέσεις ή από την υπηρεσία πληροφοριών θα μπορούσε να τον είχε βοηθήσει σε αυτόν τον λάθος συλλογισμό. Αλλά δεν ρώτησε κανέναν.

Μερικοί συγγραφείς (όπως οι Fursenko και Naftali) εξηγούν το γεγονός πως δεν ζητήθηκε από την KGB να εκτιμήσει την αμερικανική αντίδραση, με όρους της οργανωτικής κουλτούρας της Σοβιετικής Ένωσης για την ανάλυση πληροφοριών. Ενώ στις ΗΠΑ η κοινότητα πληροφοριών ετοίμαζε εκθέσεις και αναφορές όσον αφορά θέματα ασφαλείας και τις δυνατότητες και προθέσεις άλλων σημαντικών χωρών, τις λεγόμενες « εκτιμήσεις intelligence», στην Σοβιετική Ένωση δεν υπήρχαν τέτοιοι όροι. Στη Μόσχα ερωτήματα όπως «σε περίπτωση που» και « τι θα γινόταν εάν» απασχολούν μόνο την ηγεσία.¹²² Αυτή η θεώρηση δεν κρίνεται απολύτως ολοκληρωμένη. Ερωτήματα τέτοιου τύπου αποτελούν μέρος της εκτίμησης απειλών. Στην πραγματικότητα, η KGB είχε αναλάβει πολλές φορές το καθήκον να προσφέρει μια εκτίμηση για τις αμερικανικές προθέσεις προς την Κούβα, και μάλιστα σε μερικές περιπτώσεις είχε προσπαθήσει να αναγνωρίσει υποθετικές συνθήκες κάτω από τις οποίες θα προχωρούσαν οι ΗΠΑ σε επίθεση.¹²³

Ενώ λοιπόν μπορεί να ήταν ασυνήθιστο για τους σοβιετικούς ηγέτες να θέτουν τέτοια ερωτήματα, οστόσο δεν ήταν τόσο ασυνήθιστο για την KGB να τα επεξεργάζεται. Επίσης, η οργανωτική κουλτούρα των σοβιετικών υπηρεσιών πληροφοριών δεν μπορεί να εξηγήσει τη συγκεκριμένη αποτυχία γιατί η σωστή ερώτηση είναι όχι απλά γιατί η KGB δεν επιφορτίστηκε με την εκτίμηση μιας πιθανής αμερικανικής απάντησης στη σοβιετική ανάπτυξη των πυραύλων αλλά γιατί δεν ρωτήθηκε κανείς. Απλά γιατί ο Khrushchev δεν το θεώρησε απαραίτητο.

---

¹²² Ibid, Fursenko and Naftali, σελ 75

¹²³ Ibid, σελ 72

Η εκτίμηση των πληροφοριών έπαιξε κάποιο ρόλο στην άποψη του Khrushchev πως η ανάπτυξη πυραύλων θα ήταν επιτυχημένη?

Οι μαρτυρίες του προσωπικού του συμβούλου αποδεικνύουν την επαγωγική προσέγγιση του Khrushchev για τις εκτιμήσεις του. Ομως, υπήρχαν διαθέσιμες πληροφορίες που θα μπορούσαν να ενισχύσουν την αυτοπεποίθηση του Σοβιετικού ηγέτη. Μια θεωρούμενη «υψηλή πηγή» υπέδειξε στον Feklisov τον Μάρτιο τον 1962, πως ο Kennedy δεν θα ρίσκαρε στρατιωτική δράση εναντίον της Κούβας πριν από τις εκλογές στο Κογκρέσο τον Νοέμβριο.¹²⁴ Αυτή η αναφορά θα μπορούσε να είχε ενθαρρύνει τον Khrushchev να πιστέψει πως είχε μπροστά του ένα περιθώριο 8 μηνών για να δράσει. Φυσικά την ίδια περίοδο, η KGB προμήθευε το Κρεμλίνο με πολύ υλικό που θα μπορούσαν πολυ λογικά να υποδείξουν πως ήταν πιθανές αμερικανικές εχθροπραξίες ανα πάσα στιγμή. Ετσι, ίσως ο Khrushchev να διάλεξε επιλεκτικά τις πληροφορίες που του παρέχονταν.

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΣΤΙΣ ΗΠΑ

Το κύριο ερώτημα που τίθεται σχετικά με την απόδοση των υπηρεσιών πληροφοριών των ΗΠΑ αφορά την αποτυχία να εκτιμήσουν πως η Σοβιετική κυβέρνηση θα εγκαθιστούσε στρατηγικούς πυραύλους στην Κούβα. Πολύ λιγότερη προσοχή έχει δοθεί στην ανακάλυψη και αναγνώριση των πυραύλων που επέτρεψε στην αμερικανική ηγεσία να πάρει την πρωτοβουλία για να επιχειρήσει την απόσυρσή τους. Επίσης, παρ'όλο που έχει γίνει μεγάλη κριτική για τη καθυστέρηση των αναγνωριστικών πτήσεων που θα μπορούσαν να είχαν κάνει νωρίτερα την

---

¹²⁴ Ibid, σελ 74

ανακάλυψη των πυραύλων, μπορούμε να διατυπώσουμε τη θέση πως οι υπηρεσίες πληροφοριών αναγνώρισαν τουλάχιστον εγκαίρως τους πυραύλους και έδωσαν την ευκαιρία στην κυβέρνηση των ΗΠΑ να αναλάβει δράση για την απόσυρσή τους. Αν η ανακάλυψη είχε γίνει μία ή δύο εβδομάδες πριν, δεν θα είχε αλλάξει την κατάσταση που τελικά αντιμετώπισε ο Kennedy και οι συνεργάτες του». ¹²⁵

Μια ειδική, εθνική αξιολόγηση πληροφοριών για την «στρατιωτική ανάπτυξη στην Κούβα» (SNIE) εκδόθηκε στις 19 Σεπτεμβρίου 1962. Αφορούσε την πιθανότητα οι Σοβιετικοί να εγκαταστήσουν πυρηνικούς πυραύλους μεσαίου και ενδιάμεσου βεληνικού (MRBMs και IRBMs) και σημείωνε πως μία τέτοια κίνηση θα τους προσέδιδε μεγάλο στρατιωτικό πλεονέκτημα, αλλά όσον αφορά την ισορροπία εκτιμήθηκε πως δεν θα προέβαιναν σε μια τέτοια πράξη, καθώς τα ρίσκα που εμπειρίχε « δεν ήταν συμβατά με τη σοβιετική πρακτική και πολιτική, όπως το εκτιμούσαν εκείνη τη στιγμή». ¹²⁶ Αν και δεν τονιζόταν αρκετά, το κείμενο σημείωνε πως μια τέτοια κίνηση από τους Σοβιετικούς θα έπρεπε να εξεταστεί με τεράστια προσοχή, παρόλο που δεν ήταν σύμφωνη με τη συνήθη πρακτική της Σοβιετικής Ένωσης.

Κάποιοι αναλυτές έχουν υποστηρίξει, πως η αξιολόγηση αυτή ήταν ορθή και πως ο Khrushchev είχε σφάλει. ¹²⁷ Αυτή η θέση κρίνεται σωστή αν λάβουμε υπόψιν τον λάθος υπολογισμό του ρίσκου από τον Khrushchev. Σε κάθε περίπτωση, αυτό που γίνεται φανερό είναι πως, παρόλο που στην συγκεκριμένη στιγμή οι Αμερικανοί εκτιμητές είχαν ένα καλύτερο ένστικτο για αυτό που θα εξυπηρετούσε καλύτερα τα σοβιετικά συμφέροντα από ότι ο ίδιος ο Khrushchev, το καθήκον τους ήταν να εκτιμήσουν το τι θα έκανε στην πραγματικότητα η Σοβιετική Ένωση. Και η εκτίμηση αυτή ήταν λάθος.

Είναι πάντως αρκετά δύσκολο να πούμε ποια θα ήταν η σωστή αξιολόγηση για την κοινότητα πληροφοριών εκείνο τον Σεπτέμβρη. Υπήρχαν ανεπαρκείς αποδείξεις που να δικαιολογούν ένα συμπέρασμα πως σοβιετικοί πύραυλοι θα τοποθετούνταν στην Κούβα. Στην απουσία ξεκάθαρων αποδείξεων για πυρηνική ανάπτυξη , η αξιολόγηση έπρεπε να βασιστεί σε μια εκτίμηση για τις σοβιετικές προθέσεις, και το ιστορικό του παρελθόντος έτεινε να υποστηρίξει το συμπέρασμα πως οι σοβιετικοί ηγέτες δεν θα τοποθετούσαν στρατηγικούς πυρηνικούς πυραύλους στην Κούβα. Λαμβάνοντας

---

¹²⁵ Garthoff στο *Intelligence and the Cuban Missile Crisis*, σελ 18-24

¹²⁶ Ibid, σελ 21

¹²⁷ Ibid

υπόψιν τι ήταν και τι δεν ήταν γνωστό εκείνη την εποχή, η έκθεση - αξιολόγηση, πιθανόν έπρεπε να έχει συμπεράνει πως οι Σοβιετικοί πιθανόν δεν θα τοποθετούσαν πυρηνικούς πυραύλους στην Κούβα. Έπρεπε να δοθεί δηλ περισσότερη προσοχή και βάρος στην πιθανότητα να γίνει μια τέτοια κίνηση.

Οι δημόσιες δηλώσεις του προέδρου Kennedy στις 4 και 13 Σεπτεμβρίου ανέφεραν, σωστά, πως οι ΗΠΑ δεν είχαν καμιά απόδειξη για τη τοποθέτηση στρατηγικών(επιθετικών) πυραύλων στη Κούβα. Οι περαιτέρω δηλώσεις του , πως μια τέτοια τοποθέτηση, αν γινόταν θα είχε « σοβαρότατες συνέπειες», είχαν γίνει πριν από την αξιολόγηση (SNIE) και άλλωστε αντανάκλυσαν τη γενικότερη αίσθηση και εκτίμηση πως μια τέτοια κίνηση δεν θα γινόταν από τους Σοβιετικούς.¹²⁸ Οι δηλώσεις είχαν σκοπό εν μέρει να καθυσυχάχουν το αμερικανικό κοινό αλλά επίσης να προειδοποιήσουν τους Σοβιετικούς.

Προκειμένου να υπήρχε μια αποτελεσματική προειδοποίηση προς τους Σοβιετικούς, μια ηχηρή δήλωση της αμερικανικής πλευράς θα έπρεπε να είχε προηγηθεί της σοβιετικής απόφασης. Μια προειδοποίηση από τις υπηρεσίες πληροφοριών για αυτό το θέμα θα έπρεπε να είχε γίνει από την άνοιξη του 1962, πριν παρθεί η απόφαση στην Μόσχα τον Μαΐο και τον Ιούνιο.

Στις αρχές της άνοιξης του 1962 πάντως, όχι μόνο δεν υπήρχε μια απόδειξη για πιθανή σοβιετική κίνηση, αλλά δεν θα μπορούσε και να υπάρξει καθώς κανείς δεν είχε θέσει καν τέτοιο θέμα στη Σοβιετική Ένωση. Μπορεί φυσικά να είχε δοθεί προσοχή πως μια τέτοια κίνηση ίσως να είχε πολιτική και στρατιωτική αξία αλλά εως τον Μάρτιο – Απρίλιο μια τέτοια πιθανότητα ήταν πολύ μικρή. Τον Μάρτιο ο Castro είχε απομακρύνει όλους τους κομμουνιστές ηγέτες πρώτης γραμμής της Μόσχας και στις ΗΠΑ αυτό θεωρήθηκε ως ένδειξη ρήγματος στις σχέσεις Κούβας – Σοβιετικής Ένωσης. Στρατιωτικά πλοία από τη Σοβιετική Ένωση ήταν λιγότερα το πρώτο μισό του 1962 και μέχρι τον Ιούλιο του 1962 όλα τα στοιχεία έδειχναν πως μία σοβιετική, στρατιωτική ανάπτυξη στην Κούβα δεν ήταν πολύ πιθανή.¹²⁹

Με ποια έννοια απέτυχε η CIA ? σίγουρα απέτυχε στο να κάνει μια σαφή πρόβλεψη για την σοβιετική ανάπτυξη των πυραύλων στην Κούβα. Ομως δεν απέτυχαν οι αμερικανοί ιθύνοντες για τη χάραξη πολιτικής που φοβούνταν αυτή την πιθανότητα. Μερικά πράγματα η CIA δεν τα γνώριζε, και δεν μπορούσε να τα πει στον Πρόεδρο,

---

¹²⁸ Ibid

¹²⁹ Ibid, σελ 22

παρ'ότι εκείνος θα προτιμούσε να τα γνωρίζει. Για παράδειγμα, πότε ακριβώς οι σοβιετικοί MRBMs στην Κούβα θα μετατρέπονταν σε επιχειρησιακούς. Επιπλέον, αν οι πυρηνικές κεφαλές είχαν φτάσει στην Κούβα και αν ναι, που ήταν αποθηκευμένες, όπως επίσης και αν είχαν εισαχθεί σε πυρηνικές μονάδες. Ακόμα τον ακριβή αριθμό των σοβιετικών στρατευμάτων. Όλα αυτά μπορούν να ονομαστούν αποτυχίες, αν και εκτός από την τελευταία περίπτωση, για όλες οι υπόλοιπες ήταν εξαιρετικά δύσκολο για την CIA να τα ανακαλύψει, παρά μόνο αν ήταν πολύ τυχερή στη συλλογή των στοιχείων. Σε κάθε περίπτωση, **καμία από αυτές τις αποτυχίες δεν είχε κάποια αρνητική πολιτική συνέπεια.** Αλλωστε, και ο Λευκός Οίκος και το Πεντάγωνο και η CIA υπέθεταν πως οι σοβιετικοί πύραυλοι είναι επιχειρησιακοί και πως οι πυρηνικές κεφαλές βρίσκονταν στο νησί, και δεδομένης της φύσης των αμερικανικών σχεδίων έκτακτης ανάγκης για στρατιωτικές επιχειρήσεις εναντίον της Κούβας, είναι απίθανο μια υποτίμηση στον αριθμό των σοβιετικών στρατιωτών , να είχε επηρεάσει την έκβαση μιας εισβολής.

Το μόνο σημαντικό κενό που θα μπορούσε να αναγνωριστεί είναι σε ότι αφορά την παρουσία των τακτικών πυρηνικών όπλων. Οι αμερικανοί υπεύθυνοι δεν υπολόγισαν ότι οι σοβιετικές δυνάμεις θα ήταν εξοπλισμένες με τακτικά πυρηνικά όπλα, και αν ο Kennedy είχε αποστείλει αμερικανικές δυνάμεις στην Κούβα, δεν θα ήταν οι ίδιοι εξοπλισμένοι με παρόμοια όπλα. Παρόλο που αυτή η αποτυχία αποτελεί σίγουρα κενό, δεν είναι ξεκάθαρο πως η CIA θα μπορούσε να το είχε προβλέψει. Επιπλέον είναι πιθανό να επιχειρηματολογήσουμε πως η CIA είχε εφοδιάσει τον Kennedy με αρκετό υλικό πληροφοριών βάσει των οποίων μπορούσε να συμπεράνει πως μια πιθανή εισβολή εμπεριείχε μη αποδεκτά ρίσκα. Από τη στιγμή που ο Πρόεδρος δεν επέλεξε να εισβάλει στην Κούβα, η αποτυχία της CIA να επιβεβαιώσει την παρουσία τακτικών πυρηνικών όπλων, δεν είχε αρνητικές συνέπειες.¹³⁰

Αυτό που μπορούμε να συμπεράνουμε για την αμερικανική πλευρά είναι ότι τουλάχιστον υπήρχε μια δομημένη κοινότητα πληροφοριών και μια δυναμική πολιτική. Οι επικοινωνίες μεταξύ του Λευκού Οίκου και της CIA δεν ήταν τέλειες ενώ επικρατούσε κλίμα μεγάλης αβεβαιότητας. Αλλά ενώ η CIA δεν προέβλεψε την ανάπτυξη των πυραύλων και δεν εκτίμησε πλήρως το μέγεθος, τον σκοπό και τις δυνατότητες των σοβιετικών δυνάμεων, κατάφερε να αποφύγει να δείξει υπερβολική αυτοπεποίθηση για αυτά που ήξερε (ή νόμιζε ότι ξέρει), αποφεύγοντας έτσι την

---

¹³⁰ Blight and Welch στο *Intelligence and the Cuban Missile Crisis*, σελ 198

απερισκεψία και κερδίζοντας την εκτίμηση του Kennedy για τη διαδικασία της ανάλυσης πληροφοριών.

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΣΤΗΝ ΚΟΥΒΑ

35 χρόνια μετά την κρίση, μπορούμε να εκτιμήσουμε πως η κουβανική κοινότητα πληροφοριών διαδραμάτισε ένα σημαντικό ρόλο σε διάφορα στάδια, αλλά επίσης μπορούμε να κατανοήσουμε πως η διεθνής και εσωτερική πολιτική, η εξάρτηση από τις ξένες υπηρεσίες πληροφοριών και οι περιορισμοί λόγω των πηγών, απέτρεψαν την κουβανική «intelligence» από το να λειτουργήσει ως αποτελεσματικός οδηγός για την πολιτική της Κούβας.

Τα επόμενα 7 σημεία ξεχωρίζουν:

1. Από τον Απρίλιο 1961 μέχρι τον Σεπτέμβριο 1962, οι κουβανικές υπηρεσίες πληροφοριών επέμεναν πως δεν υπήρχαν σοβαρές αποδείξεις που να υποδεικνύουν πως οι ΗΠΑ ετοίμαζαν, ή είχαν τη πρόθεση να προβούν σε εισβολή στην Κούβα.
2. Τη συγκεκριμένη περίοδο, οι σοβιετικές εκτιμήσεις έρχονταν διαρκώς σε σύγκρουση με τις αντίστοιχες κουβανικές, ενώ συνέπιπταν με τις προσωπικές απόψεις του Fidel Castro. Ως αποτέλεσμα αυτού, η κουβανική «intelligence» δεν μπορούσε να έχει τη δική της διακριτή φωνή. Κάποιες σημερινές θεωρήσεις των τότε περιστάσεων αναφέρουν πως οι σοβιετικές εκτιμήσεις εκ προθέσεως σημείωναν αυτά τα στοιχεία ώστε να πείσουν τον Castro να συμφωνήσει με μια πυρηνική ανάπτυξη, με απώτερο στόχο

να αντιμετωπιστεί η αμερικανική κυριαρχία και όχι τόσο να αποτραπεί μια εισβολή στην Κούβα.¹³¹

3. Η «intelligence» στην Κούβα ήταν ουσιαστικά ανήμπορη να προκαλέσει ή να έρθει σε ρήξη με τα στρατηγικά συμπεράσματα, τις πεποιθήσεις και το ένστικτο του Castro. Σε κάθε περίπτωση, αυτό δεν αποτελεί εξαίρεση, καθώς είναι αρκετά συχνό φαινόμενο για τους οργανισμούς πληροφοριών να μην μπορούν να επηρεάσουν τους πολιτικούς. Ήταν φυσικό επακόλουθο η ηγεσία και οι μηχανισμοί πληροφοριών να γίνουν αλληλένδετοι. Αλλωστε η Κούβα ήταν μια μικρή χώρα, εξαιρετικά ευαίσθητη σε ανησυχίες εθνικής αφαλείας.
4. Η κουβανική «intelligence» έδειξε στην ηγεσία της πως ήταν αρκετά ικανή ώστε να εντοπίσει την πυρηνική ανάπτυξη σε αρκετά αρχική φάση. Οι υπεύθυνοι της κοινότητας πληροφοριών της Κούβας δεν μπορούσαν να πιστέψουν (και ούτε και σήμερα μπορούν να το πιστέψουν) πώς οι ΗΠΑ δεν μπόρεσαν να εντοπίσουν την ανάπτυξη μέχρι τις 15 Οκτωβρίου. Οι υπύθυνοι στην Κούβα ήταν πεπεισμένοι πως η αμερικανική κοινότητα πληροφοριών είχε αποδόσει πιο αποτελεσματικά, ότι θα μπορούσε να είχε αποτρέψει τις σοβιετικές ενέργειες, είτε με διπλωματικά είτε με στρατιωτικά μέσα. Θεωρήθηκε από τους κουβανούς πως η αποτυχία των ΗΠΑ να βρεί τα απαραίτητα στοιχεία οφείλετο είτε σε ανικανότητα είτε σε συνωμοσία.
5. Στην Κούβα περίμεναν ότι οι ΗΠΑ θα αντιδρούσαν στην ανακάλυψη της σοβιετικής πυρηνικής ανάπτυξης, με μια επίθεση στο νησί. Αυτή η θεώρηση βασίστηκε στο συμπέρασμα πως η Ουάσιγκτον θα θεωρούσε την σοβιετική ενέργεια ως απειλή πρώτου μεγέθους και πως θα έκανε τα πάντα για να απαλλαγθεί από αυτή. Αυτή η θεώρηση αποδείχτηκε λάθος.
6. Όσο πλησίαζε η κρίση, η κουβανική «intelligence» προσπάθησε να προειδοποιήσει την ηγεσία της χώρας της για τους κινδύνους να αναμειχθεί σε μια σύγκρουση των υπερδυνάμεων και να εμφανιστεί ως

---

¹³¹Domingo Amuchastegui στο *Intelligence and the Cuban Missile Crisis*, σελ 109

αντιπρόσωπος της Σοβιετικής Ένωσης. Αυτή η προειδοποίηση όμως δεν έφτασε και δεν επηρέασε τελικά την πολιτική της χώρας

7. Μετά την κρίση (και ως αποτέλεσμα αυτής) η κουβανική «intelligence» έγινε ο θεσμός με τη μεγαλύτερη επιρροή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για την εθνική ασφάλεια και την εξωτερική πολιτική. Ο ρόλος της όμως ήταν πάντα και αναγκαστικά περιορισμένος λόγω των προσωπικών απόψεων, των στρατηγικών εκτιμήσεων και του ενστίκτου του Castro.

Στην Κούβα ήταν πεπεισμένοι πως οι αμερικανικές υπηρεσίες πληροφοριών γενικά και η CIA ειδικά, απέτυχαν να κατανοήσουν την ανεξάρτητη συμπεριφορά του Fidel Castro και τις διαφορές στην κουβανική και σοβιετική ατζέντα. Ίσως απέτυχαν να καταλάβουν τα κίνητρα του Khrushchev σε κάθε στάδιο καθώς και να εκτιμήσουν την ένταση που υπήρχε με το Κρεμλίνο.¹³²

Αν οι ΗΠΑ είχαν πραγματικά εξαπατηθεί από τον Khrushchev και τον Castro, αυτή θα ήταν η μεγαλύτερη εξαπάτηση στην παγκόσμια ιστορία.¹³³ Αλλά θα επρόκειτο περισσότερο για μια εξαπάτηση που θα οφειλόταν στις παρεξηγήσεις και λάθος ερμηνείες παρά στις σοβιετικές προσπάθειες να κρύψουν το σκοπό και τη φύση της πυρηνικής ανάπτυξης. Σίγουρα στην Κούβα πιστεύουν ακράδαντα ότι οι αμερικανοί θα μπορούσαν να είχαν αποτρέψει τις σοβιετικές ενέργειες και μάλλον αυτό όφειλαν να κάνουν.

Όποια και αν είναι η εξήγηση για την αμερικανική αποτυχία, είναι σίγουρο πως η κρίση είχε τεράστιες συνέπειες όχι μόνο για τις σχέσεις των δύο υπερδυνάμεων αλλά και για τις σχέσεις της Κούβας με τις ΗΠΑ και την Σοβιετική Ένωση, την εξωτερική και την πολιτική ασφαλείας της Κούβας καθώς και για τη διαδικασία λήψης αποφάσεων στην χώρα.

---

¹³² Ibid, σελ 111

¹³³ Philip Brenner, "Cuba and the Missiles Crisis" *Journal of Latin American Studies*, 22/1 (Feb 1990), σελ 125

Συμπερασματικά, μπορούμε να καταλήξουμε σε ορισμένα συμπεράσματα για τον ρόλο των υπηρεσιών πληροφοριών και στις τρεις πλευρές. Καταρχάς, οι τυπολογίες που υιοθετήθηκαν σε αυτή την ανάλυση, συνιστούν πως οι κοινότητες πληροφοριών της Σοβιετικής Ένωσης και της Κούβας μάλλον διαδραμάτισαν έναν περιορισμένο ρόλο στις αντίστοιχες διαδικασίες χάραξης πολιτικής (policy-making). Στη σοβιετική περίπτωση, οι δομικοί παράγοντες περιόρισαν τη συνεισφορά των πληροφοριών (intelligence), ενώ στη περίπτωση της Κούβας οι εσωτερικές θεωρήσεις περιόρισαν τη συνεισφορά των αναλυτών. Σε κάθε περίπτωση, η παντελής απουσία κάθε συνεισφοράς της πληροφόρησης και στις δυο περιπτώσεις, είναι πρωτοφανής. Προφανώς, οι αναλυτές «intelligence» στην Κούβα είχαν χρήσιμες και σημαντικές αναλύσεις να προσφέρουν. Αλλά ούτε στην Κούβα ούτε και στην Σοβιετική Ένωση είχαν την ευκαιρία να μοιραστούν τις σκέψεις τους με τους ιθύνοντες για τη διαμόρφωση πολιτικής, για τον πολύ απλό λόγο πως οι ιθύνοντες για τη χάραξη πολιτικής ποτέ δεν ζήτησαν την αναλυτική τους τοποθέτηση.¹³⁴ Πολλές φορές γινόταν κατανοητό πως αναλύσεις που έρχονταν σε συγκουση με τις προτιμήσεις απλά δεν ήταν επιθυμητές. Οι κουβανοί αναλυτές βλέποντας πως η χώρα τους ήταν στα πρόθυρα της καταστροφής, προσπάθησαν να σπάσουν το φράγμα που είχε θέσει ο Fidel Castro, αλλά συνάντησαν αντίσταση. Σε αντίθεση, οι Σοβιετικοί διαχειριστές των πληροφοριών πίστεψαν πως το παιχνίδι δεν άξιζε τον κόπο: Προτιμούσαν να μην προσφέρουν εθελοντικά καμία πληροφορία παρά να διατρέξουν το ρίσκο να βρεθούν χαμένοι μετά από συγκρούσεις για θέματα πολιτικής.

Δεύτερον, σχετικά με το θέμα των πυραύλων της Κούβας, η σχέση μεταξύ της αμερικανικής κοινότητας πληροφοριών και της κυβέρνησης Kennedy, ήταν σε γενικές γραμμές εποικοδομητική. Το αναλυτικό πλαίσιο συνιστούσε πως οι Αμερικανοί έπρεπε να ξεπεράσουν δυο βασικές προκλήσεις, προκειμένου να μη αντιμετωπίσουν ένα σοβιετικό «τετελεσμένο» στην Κούβα: να ανακαλύψουν τα πρωτοφανή γεγονότα πριν ξεδιπλωθούν εντελώς, και επίσης να αποφύγουν την ανάγκη για συμφωνία μεταξύ πολιτικής και πληροφοριών. Οπως σημειώνει ο Garthoff, οι Αμερικανοί ποτέ δεν κατάλαβαν τους πολιτικούς παράγοντες που οδήγησαν στην Αμερικανο-σοβιετική σύγκρουση για την Κούβα, αλλά αυτό δεν αποδείχτηκε να ήταν ένα σοβαρό εμπόδιο για να ανακαλύψουν τους σοβιετικούς πυραύλους. Αντίθετα, οι διαμορφωτές πολιτικής και οι αναλυτές πληροφοριών, με

---

¹³⁴ James Wirtz, στο *Intelligence and the Cuban Missile Crisis*, σελ 143

αρχηγό τον McCone της DCI, διεξήγαγαν μια σοβαρή συζήτηση για τα γεγονότα στη Κούβα, αποφεύγοντας την ίδια στιγμή, την πολιτική, γραφειοκρατική και προσωπική οξύτητα που συχνά προκαλεί αλληλεπιδράσεις μεταξύ των δύο αυτών πλευρών. Μπορεί η Αμερικανική κοινότητα πληροφοριών να ήταν απλά κατάλληλα τοποθετημένη για να εντοπίσει τους σοβιετικούς πυραύλους.¹³⁵ Αλλωστε, το να ανακακαλύψεις την ακριβή φύση της σοβιετικής δραστηριότητα στο νησί, ήταν πρωταρχικά πρόβλημα του τεχνικού τομέα πληροφοριών που αντιμετωπιζόταν από μεθόδους της τεχνικής συλλογής.¹³⁶ Είναι όμως επίσης πιθανό πως μετά το φιάσκο του Κόλλου των Χοίρων υπήρχε έντονη η ανάγκη για τους Αμερικανούς να συνεργαστούν άμεσα προκειμένου να αποφύγουν μια νέα καταστροφή. Η προθυμία του McCone να μείνει πάνω από το πολιτικό και γραφειοκρατικό πλαίσιο, και ίσως ακόμα να ρισκάρει επικίνδυνα για να προστατέψει τα συμφέροντα του Προέδρου, συνέβαλαν σημαντικά στην γενικά ικανοποιητική (παρά τις αποτυχίες) απόδοση του τομέα πληροφοριών κατά τη διάρκεια της κρίσης.

Τρίτον, το κλειδί της καλής απόδοσης για τις κοινότητες πληροφοριών της Κούβας και της Αμερικής ήταν η καθαρή αναλυτική δουλειά, και όχι κάποιο εκπληκτικό κατόρθωμα από κατασκοπεία. Παρόλο που οι Αμερικανοί επωφελήθηκαν από πολλές μεθόδους και δεδομένα, μόνο η σκληρή, επίμονη αναλυτική προσπάθεια έδωσε αποτελέσματα και προσέφερε μια έγκαιρη προειδοποίηση για τους πυραύλους. Ομοίως και οι Κουβανοί αναλυτές, μάλλον χρησιμοποιώντας επαγωγική λογική, προέβησαν σε πολλές προειδοποιήσεις αναφέροντας πως το καθεστώς του Κάστρο όδευε προς καταστροφή. Σε αντίθεση, η KGB και η GRU έδειχναν να εκτιμούν περισσότερο τα δεδομένα που προέρχονταν από κατασκοπεία, παρά την αναλυτική δουλειά. Αυτή η προτίμηση ήταν απίθανο να παράγει χρήσιμες εκτιμήσεις για μια αμερικανική αντίδραση στους σοβιετικούς πυραύλους. Μπορεί ο Khrushchev και η ομάδα του για τη χάραξη πολιτικής να συνειδητοποιούσε τους περιορισμούς της σοβιετικής κοινότητας πληροφοριών στο να υποστηρίξει έναν κράτος «προκαλών». Αυτό μπορεί να προσφέρει μια εξήγηση γιατί ο Khrushchev αποφάσισε να λειτουργήσει ως ο αρχηγός- αναλυτής πληροφοριών για τη Σοβιετική Ένωση.

---

¹³⁵ P. Brenner, “Cuba and the Missiles Crisis”, *Journal of Latin American Studies*, 22/1 (Feb 1990), σελ 125

¹³⁶ Ibid

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως προκύπτει από την αρχή αυτής της κρίσης, καμιά πλευρά δεν ήθελε ή δεν περίμενε τον πόλεμο. Όλα τα μονοπάτια που οδηγούσαν σε πόλεμο αποφεύχθηκαν. Κατά τη διάρκεια της κρίσης, ούτε ο Kennedy ούτε ο Khrushchev θεώρησαν καλή και επωφελή κίνηση το να ξεκινήσουν πόλεμο, αλλά ούτε και πίστεψαν πως ήταν απαραίτητος για να αποτρέψουν τον αντίπαλο από το να θίξει τα συμφέροντά τους.

Ένα ακόμα στοιχείο που έλειπε από την κρίση, ήταν το στοιχείο της κλιμάκωσης που προκύπτει από λάθος υπολογισμούς, ένα χαρακτηριστικό που υπάρχει σε πολλές περιπτώσεις αθέμητων πολέμων. Επίσης, σημαντικό ήταν το γεγονός πως παρόλο που και οι δύο ηγέτες βρέθηκαν σε κατάσταση συναγερμού όταν κατέρρευσε η διαχείριση κρίσεων το τελευταίο Σάββατο της σύγκρουσης, εντούτοις κανείς από τους δύο δεν πίστεψε πως ο πόλεμος ήταν αναπόφευκτος και πως δεν μπορούσαν να κάνουν κάτι για να τον αποτρέψουν.

Εν συντομία, ο πόλεμος αποφεύχθηκε γιατί το κίνητρο για να αποφευχθεί έμεινε ισχυρό κατά τη διάρκεια της κρίσης. Επειδή ευκαιρίες για να αποφευχθεί η κλιμάκωση ήταν διαθέσιμες, αναγνωρίστηκαν και δεν σπαταλήθηκαν. Και επειδή οι δύο ηγέτες έδρασαν με επαρκή ικανότητα για τη διαχείριση της κρίσης.

Το κίνητρο για να αποφευχθεί ο πόλεμος ήταν πολύ πιο ισχυρό σε αυτή τη περίπτωση παρά σε άλλες κρίσεις όπως πχ στη κρίση των 6 εβδομάδων που ολοκλήρωσε τον ΑΠΠ. Η εικόνα του πολέμου το 1962 ήταν αυτή ενός τρομερού θερμοπυρηνικού ολοκαυτώματος, μια ανείπωτη καταστροφή. Και αυτή η εικόνα δημιούργησε ισχυρά κίνητρα, για να διαχειριστεί και να τερματιστεί η αντιπαράθεση πριν προλάβει να κλιμακωθεί. Οι ευκαιρίες δηλαδή για αποτελεσματική διαχείριση κρίσεων κατά τη διάρκεια της κρίσης αξιολογήθηκαν και εκμεταλλεύτηκαν σωστά.

Δεν υπήρξε αδεξιότητα όσον αφορά τη διαχείριση της κρίσης. Και οι δύο ηγέτες συμπεριφέρθηκαν με σύνεση και λογική. Βέβαια, και οι δύο προσπάθησαν να κερδίσουν το πλεονέκτημα μέσω διαπραγματεύσεων και ίσως η συμπεριφορά τους κατά τη διάρκεια του «αποκλεισμού» να πρόδιδε πως ακολουθούσαν την προσέγγιση

για αύξηση του αμοιβαίου ρίσκου του πολέμου ¹³⁷ , αλλά στην πραγματικότητα ούτε ο Kennedy ούτε ο Khrushchev ενέδωσαν σε έναν ανελέητο ανταγωνισμό για την ανάληψη ρίσκων. Σε αυτό το σημείο, η πίστη και η προσαρμογή του Kennedy στις πολιτικές και επιχειρησιακές αρχές της διαχείρισης κρίσεων, ήταν ζωτικής σημασίας. Κατάφερε να περιορίσει και τους στόχους και τα μέσα που απαιτούνταν για αυτούς . Ομοίως, όσο και φιλόδοξος και να ήταν ο Khrushchev όταν τοποθέτησε τους πυραύλους στην Κούβα, γρήγορα συνειδητοποίησε την ανάγκη να φέρει πίσω τα πλοία που μετέφεραν τους πυραύλους και τα υποβρύχια , και να συμβιβαστεί με ότι μπορούσε να κερδίσει με ασφάλεια, μόλις αντιμετώπισε την αναπάντεχα σκληρή απάντηση του αντπάλου του. Και στις διαπραγματεύσεις του με τον Kennedy, ο Σοβιετικός ηγέτης περιορίστηκε σε προσπάθειες για να πείσει και σε ρητορικές απειλές, με τις προαναφερθείσες πειθαναγκαστικές δράσεις. Όπως είχε παρατηρήσει και ο McGeorge Bundy, και οι δύο ηγέτες ήταν αποφασισμένοι να μην αφήσουν τα πράγματα να ξεφύγουν από τον έλεγχό τους μέσω των αποφάσεών τους. ¹³⁸

Έτσι, ενώ ισχύει κατά μια έννοια πως ο Kennedy έφτασε στα όρια (to the brink) και πως ο Khrushchev έμεινε μαζί του εκεί για μερικές μέρες, και οι δύο όμως ήταν αποφασισμένοι να μην περάσουν τη γραμμή του ορίου. Επιπλέον, το επικοινωνήσαν αυτό μεταξύ τους και βρήκαν ένα τρόπο να κάνουν πίσω με ασφάλεια. Η στρατηγική της εξαναγκαστικής διπλωματίας του Kennedy δούλεψε στο τέλος , όμως θα πρέπει να πούμε πως αυτή η εκδοχή από το «καρότο και το μπαστούνι» βασίστηκε κυρίως στο συμβιβασμό και όχι μόνο στις απειλές εξαναγκασμού.

Πάντως οι διάφορες απειλές που προέκυψαν εναντίον της διαχείρισης της κρίσης κατά τη διάρκεια της αντιπαράθεσης θα μπορούσαν να είχαν οδηγήσει σε κλιμάκωση και σε κάποιο είδος θερμού πολέμου. Είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε πως απειλές τέτοιου είδους, αν και μπορούν να υπερνικηθούν, μπορούν εύκολα να προκαλέσουν μια νέα κρίση, να γίνουν υπεύθυνες δηλαδή για έναν αθέμητο, ακούσιο πόλεμο, που θα επηρεάσει την ικανότητα των ηγετών να διαχειριστούν αποτελεσματικά τη κρίση. Μια ενοχλητική απειλή για τη διαχείριση της κρίσης ήταν η κατάρρευση ενός U-2 από τους Σοβιετικούς το Σάββατο το πρωί, στις 27 Οκτωβρίου, κάτι το οποίο θα μπορούσε να είχε προκαλέσει μια απόφαση εκ μέρους των ΗΠΑ να ασκήσουν αντίποινα εναντίον μιας ή περισσότερων εγκαταστάσεων της

---

¹³⁷ σύμφωνα με την πρώτη προσέγγιση σχετικά με τον χειρισμό κρίσεων, όπως αναφέρθηκε στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας

¹³⁸ George, *Avoiding War*, σελ 255

σοβιετικής αεροπορικής άμυνας, μια εξέλιξη που θα έριχνε μετά το βάρος της απόφασης στον Khrushchev. Ομοίως ανησυχητική ήταν η πιθανότητα στρατιωτικών περιστατικών μεταξύ του αμερικανικού ναυτικού και των σοβιετικών υποβρυχίων. Οι κανόνες της συμπλοκής βάσει των οποίων λειτουργούσε το ναυτικό κατά τη διάρκεια του αποκλεισμού, περιελάμβαναν το δικαίωμα να ξεκινήσουν τη κατάλληλη στρατιωτική δράση προς αυτοάμυνα, σε περίπτωση που απειλούνταν από μια εχθρική πράξη. Τέτοιοι κανόνες συμπλοκής πάντα εμπεριέχουν το ρίσκο ενός περιστατικού τύπου – Vincennes, που βασίζεται στην εσφαλμένη εντύπωση πως πρόκειται να υποβληθεί σε εχθρικά πυρά. Ο κίνδυνος μιας στρατιωτικής κατάρρευσης κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων του αποκλεισμού θα αυξανόταν φυσικά εάν οι κανόνες συμπλοκής από τη Μόσχα προς τα σοβιετικά υποβρύχια τους επέτρεπαν μια παρόμοια δυνατότητα, να ξεκινήσουν δηλαδή εχθρικές δράσεις σε περίπτωση αυτοάμυνας. Δεν μπορούμε να ξέρουμε με βεβαιότητα βάσει ποιων κανόνων λειτουργούσαν τα σοβιετικά υποβρύχια. Σίγουρα η συμπεριφορά τους υποδεικνύει μεγάλη προσοχή και απροθυμία να εισέλθουν σε μια διαδικασία αντιποίνων. Αντίθετα με τους αρχηγούς στις Σοβιετικές εγκαταστάσεις SAM στην Κούβα που ερμήνευσαν τις εντολές που τους δόθηκαν, σαν να τους επιτρεπόταν να καταρρίψουν τα U-2, οι αρχηγοί των Σοβιετικών υποβρυχίων ήταν πιο συνετοί. Αλλά τα πράγματα θα μπορούσαν να είναι πολύ διαφορετικά σε μια άλλη κρίση και σε διαφορετικές συνθήκες στην σύγχρονη εποχή.

Επίσης, ενώ οι ηγέτες και οι σύμβουλοί τους και στις δυο πλευρές βίωναν σχετικά μεγάλο ψυχολογικό στρές και συσσωρευμένη κούραση κατά τη διάρκεια της κρίσης της Κούβας, δεν υπάρχουν συγκεκριμένες αποδείξεις ότι οι γνωστές δυσλειτουργικές επιδράσεις του στρες, της κούρασης και της έλλειψης ύπνου, επηρέασαν τις αποφάσεις και τις δράσεις των δυο πλευρών.

Φυσικά, η εκτίμηση για τη διαχείριση της κρίσης γίνεται υπό το πρίσμα μιας πυρηνικής αντιπαράθεσης, κατά την οποία οι συμμετέχοντες βιώνουν ένα παιχνίδι στο οποίο ζητήματα ή εδάφη μπορούν να κερδιθούν ή να χαθούν και μια στρατηγική ισορροπία να βελτιωθεί ή να χειροτερέψει.

Σίγουρα αν εξετάσουμε την περίπτωση της Κούβας, σχετικά με την πρώτη διάσταση της διαχείρισης κρίσεων που αφορά την πρόληψη, δεν μπορούμε να συμπεράνουμε έναν επιτυχή χειρισμό (λόγω προβλημάτων πληροφόρησης και αποτυχίας αποτροπής). Όμως, σε σχέση με τη δεύτερη διάσταση που εμπεριέχει το στοιχείο της διασφάλισης των εθνικών συμφερόντων χωρίς κλιμάκωση και πόλεμο,

θα παρατηρήσουμε πως βρίσκει εφαρμογή στο χειρισμό του Kennedy και του Khrushchev. Ο πόλεμος αποφεύχθηκε και παρόλο που η επίλυση της κρίσης θεωρήθηκε ως μέγιστη επιτυχία των ΗΠΑ και ταπείνωση της ΕΣΣΔ, στην ουσία δεν ήταν έτσι. Ο Kennedy κατάφερε να κερδίσει τις εντυπώσεις αλλά ο Khrushchev κατάφερε να αποκομίσει ένα σημαντικό αντάλλαγμα (την υπόσχεση, έστω μυστικά, για απόσυρση των πυραύλων από την Τουρκία) αλλά και την αποτροπή επίθεσης στην Κούβα από τις ΗΠΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξένη

- BELL, C, *Conventions of crisis* (London: Oxford University Press, 1971)
- BESCHLOSS, M, *The Crisis Years: Kennedy and Khrushchev 1960 -1963* (New York: Harper Collins Publishers, 1991)
- BETTS, R, *Nuclear Blackmail and Nuclear Balance* (Washington: Brookings Institution, 1987)
- BLIGHT, J / WELCH, D, 'Intelligence and the Cuban Missile Crisis', *Intelligence and National Security* 13/3 (Autumn 1998)
- BOOTH,K / BAYLIS,J. / and WILLIAMS,P, *Contemporary Strategy* (New York: Holmes and Meir Publishers, 1975)
- BRECHER, M, *Crisis in World Politics* (Pergamon Press, 1993)
- CAREY, R / SALMON,T. , *International Security in the Modern World* (MacMillan PressLTD, 1996)
- FURSENKO, A / NAFTALI, T, *One Hell of a Gamble* (London: John Murray Publishers, 1997)
- GADDIS, J ,*We Now Know*, (Oxford: Clarendon Press, 1997)
- GARTOFF,R, *Reflections on the Cuban Missile Crisis* rev.ed. (Washington, DCQ Brookings Institution, 1989)
- GEORGE, A, *Avoiding War* (Westview Press, 1991)

- GEORGE / SMOKE, *Deterrence in American Foreign Policy: Theory and Practice* (New York: Columbia University Press, 1974)
- GEORGE,A, / SIMONS, W. (επ) *The Limits of Coercive Diplomacy* 2^η έκδοση (Boulder: Westview Press, 1994)
- GOLDBERG,A / OPSTAL,D. / and BARKELY,J. (ed), *Avoiding the Brink: Theory and Practice in Crisis Management* (Brassey's, 1990)
- JANIS,I, *Crucial Decisions. Leadership in Policymaking and Crisis Management* (New York: Free Press, 1989)
- KAHN, H, *On Escalation: Metaphors and Scenarios* (New York: Praeger, 1965)
- KAUFMANN,W.W., *Military Policy and National Security* (Princeton: Princeton University Press, 1956)
- KENNEDY, R, *Thirteen Days* (New York: Norton, 1969)
- KISSINGER, H, *American Foreign Policy*, (NY: Norton 1977)
- LEBOW, R, *Between Peace and War. The Nature of International Crisis* (Baltimore: John Hopkins University, 1981)
- LEBOW, R, *Nuclear Crisis Management: A Dangerous Illusion* (Ithaka, NY: Cornell University Press, 1987)
- LEBOW,R, / STEIN, *We All Lost The Cold War* (Princeton: Princeton University Press, 1994)
- MAY / ZELIKOW, *The Kennedy Tapes: Inside the White House during the Cuban Missile Crisis*,(Cambridge: Harvard University Press, 1997)

- PATERSON, T (ed), *Kennedy's Quest for Victory. American Foreign Policy 1961-1963* (Oxford: Oxford University Press, 1989)
- SCHELLING, T.C., *The Strategy of Conflict* (New York: Oxford University Press, 1963)
- SNYDER, G. / DIESING, P., *Conflict Among Nations: Bargaining, Decision making and System Structure in International Crises* (Princeton: Princeton University Press, 1977)

Ελληνική

- ΑΛΕΙΦΑΝΤΗΣ, ΣΤΕΛΙΟΣ , “Η Κυριαρχία της Πληροφορίας και οι Διεθνείς Συγκρούσεις”, *Ανασκόπηση Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής* 2001, 2001
- ΒΑΛΗΝΑΚΗΣ, Γ / ΜΠΟΤΣΙΟΥ, Κ, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή* (Θεσ/νίκη: Παρατηρητής, 2000)
- ΗΦΑΙΣΤΟΣ, Π / ΠΛΑΤΙΑΣ, Α, *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική* (Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 1992)
- ΛΥΜΠΙΕΡΗΣ, Χ, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων* (Αθήνα: Ποιότητα, 1997)

Εργα Μεταφρασμένα στα Ελληνικά

- ALLISON / ZELIKOW, *Η Κρίση της Κούβας. Η Ουσία της Απόφασης*, (Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση, 2006)

Άρθρα

- BRECHER, M / JAMES, P, “Patterns Of Crisis Management”, *The Journal Of Conflict Resolution*, 32/3 (Sep 1988) σελ 426-456
- BRENNER, P, “ Cuba and the Missile Crisis”, *Journal of Latin American Studies*, 22/1 (Feb 1990)σελ 115-142
- Parker, R, “An Examination of Basic and Applied International Crisis Research”, *International Studies Quarterly*, 21/1 (Mar 1977) σελ 225-246
- PIOUS, R, “ The Cuban Missile Crisis and the Limits of Crisis Management”, *Political Science Quarterly*, 116/1 (2001)
- Scot L. / Smith S., “ Lessons of October:Historians,Political Scientists, Policy-Makers and the Cuban Missile Crisis”, *International Affairs*, 70/4 (Oct 1994), σελ 659-684
- Scott, W, “ The Face of Moscow in the Missile Crisis”, *Studies in Intelligence*, 37/5 (Sp 1966), σελ 105-109
- WELCH, D, “Crisis Decision making Reconsidered”, *The Journal of Conflict Resolution*, 33/3 (Sep 1989) σελ 430-445

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Α). ΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΑ ΒΗΜΑΤΑ ¹³⁹

1. (**Σεπτ. 1962**): Η Σοβιετική Ένωση εγκαθιστά λαθραία πυραύλους στην Κούβα
2. (**14 Οκτωβρίου**): Η πτήση του αμερικανικού U-2 φωτογραφίζει τους Σοβιετικούς πυραύλους
3. (**22 Οκτωβρίου**): Ο Πρόεδρος Kennedy εγκαινιάζει την αντιπαράθεση δημοσιοποιώντας τη Σοβιετική ενέργεια και απαιτώντας απόσυρση των πυραύλων. Διατάσσει εμπάργκο οπλικών φορτίων προς την Κούβα, θέτει τις ένοπλες δυνάμεις σε συναγερμό και προειδοποιεί τη Σοβιετική Ένωση ότι οποιαδήποτε εκτόξευση πυραύλου από την Κούβα θα θεωρηθεί σαν Σοβιετική επίθεση και θα απαντηθεί με σειρά αντιποίνων
4. (**23 Οκτωβρίου**): Ο Khrushchev θέτει τις Σοβιετικές στρατιωτικές δυνάμεις σε κατάσταση συναγερμού και απειλεί να βυθίσει τα Αμερικανικά πλοία, αν επέμβουν σε Σοβιετικό εν πλω προς την Κούβα
5. (**24 Οκτωβρίου**): Τα Σοβιετικά πλοία σταματούν λίγο πριν από τη γραμμή αποκλεισμού
6. (**26 Οκτωβρίου**): Μυστική επιστολή του Khrushchev εξηγεί ότι η ανάγκη Σοβιετικής ανάπτυξης στην Κούβα θα εξέλειπε, αν οι ΗΠΑ διαβεβαίωναν ότι δεν είχαν σκοπό να εισβάλουν
7. (**27 Οκτωβρίου**): Ακολούθησε δεύτερη, δημόσια επιστολή με αξίωση απόσυρσης των Αμερικανικών πυραύλων στην Τουρκία σαν αντάλλαγμα για τους Σοβιετικούς στην Κούβα
8. (**27 Οκτωβρίου**): Οι ΗΠΑ απαντούν θετικά στην πρώτη επιστολή του Khrushchev, αλλά απαιτούν κατ' αρχήν αφοπλισμό των πυραύλων και πιέζουν για άμεση αποδοχή. Ο Robert Kennedy διαβεβαιώνει εμπιστευτικά ότι οι πύραυλοι στην Τουρκία θα αποσυρθούν εν καιρώ, αλλά οι πύραυλοι στην Κούβα πρέπει να φύγουν αμέσως και αυτό να δηλωθεί μέχρι την επομένη, διαφορετικά θα ακολουθήσει στρατιωτική ενέργεια

---

¹³⁹ Allison and Zelikow, Η Κρίση της Κούβας. Η ουσία της Απόφασης (Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήσης, 2006), σελ 568

9. **(28 Οκτωβρίου)**: Ο Khrushchev ανακοινώνει δημόσια ότι η Σοβιετική Ένωση θα αποσύρει τους πυραύλους από την Κούβα

Β) ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΣΟΒΙΕΤΙΚΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΣΤΗΝ ΚΟΥΒΑ ¹⁴⁰

1. MRBM. Υπήρχαν έξι σημεία εκτόξευσης των κινητών MRBM , τέσσερα στην περιοχή San Cristobal, 50 μίλια νοτιοδυτικά της Αβάνας, και δύο κοντά στη Sagna la Grande, 135 μίλια ανατολικά της Αβάνας, από τα οποία μπορούσαν να εκτοξευθούν 36 πύραυλοι με ακτίνα 1100 μιλίων. Ολοι οι MRBM έφθασαν τελικά στην Κούβα.
2. IRBM. Ήταν από κατασκευή τρία σημεία εκτόξευσης για τους βαρύτερους IRBM και ένα ακόμα μόλις ξεκινούσε. Τα δύο ήταν στο Guanajay κοντά στην Αβάνα. Τα άλλα στο Remedios. Μπορούσαν να εκτοξεύσουν 24 IRBM με ακτίνα δράσης 2200 ναυτικά μίλια. Αν και οι εγκατάσεις τελείωναν, κανένας IRBM δεν έφθασε στην Κούβα. Ο Khrushchev είχε κατά νου μια στρατηγική ναυτική βάση για πυρηνικά υποβρύχια και πολεμικά επιφανείας, αλλά ανέστειλε την κατασκευή της το Σεπτέμβριο μετά τις δημόσιες προειδοποιήσεις του Kennedy, φοβούμενος ότι δύσκολα θα έκρυβε τις ετοιμασίες από τους Αμερικανούς.
3. IL-28. Συνολικά έφθασαν στα Κουβανικά στρατιωτικά αεροδρόμια San Julian και Holguin, 42 ασυναρμολόγητα βομβαρδιστικά IL-28. Είχαν τη δυνατότητα να ρίξουν βόμβες πυρηνικές ή συμβατικές συνολικού βάρους 3000 κιλών με ακτίνα 600 ναυτικών μιλίων και δυνατότητα επιστροφής στη βάση τους. Μόνο 7 είχαν συναρμολογηθεί πλήρως ως το τέλος της κρίσης. Η Αμερικανική αντικατασκοπεία υποπτευόταν ότι διέθεταν και πυρηνικά (και δικαίως).
4. SAM. Υπήρχαν 26 βάσεις εκτόξευσης γύρω από το νησί με 6 εκτοξευτές το καθένα (σύνολο 144) με 3 συμπληρωματικούς πυραύλους το καθένα. Οι αντιαεροπορικοί πύραυλοι είχαν ικανότητα να πλήξουν στόχους σε ύψος 80.000 ποδών και ακτίνα 30 μιλίων. Υπήρχε εκτεταμένο σύστημα ραντάρ για να καλύπτει τα σημεία όπως και αντιαεροπορικά πυροβόλα.
5. Πύραυλοι Cruise. Κατασκευάστηκαν τουλάχιστον 4 παράκτιες βάσεις σε επίκαιρα σημεία κοντά στα λιμάνια με δυνατότητα 16 εκτοξευτών και 5 πυραύλων στον καθένα, συνολικά δηλαδή 80 πυραύλων. Οι Αμερικανοί ποτέ

---

¹⁴⁰ Ibid, σελ 327

δεν έμαθαν τι είδους πυρηνικές κεφαλές έφεραν. Με ακτίνα περίπου 40 ναυτικών μιλίων, απειλούσαν πλοία και αποβάσεις αμφίβιων δυνάμεων.

6. Τακτικοί Πυρηνικοί Πύραυλοι. Το Σεπτέμβριο, πάλι στα πλαίσια της αντίδρασης στις προειδοποιήσεις του Kennedy, ο Khrushchev πρόσθεσε στις επίγειες δυνάμεις του 12 πυραύλους LUNA. Είχαν ακτίνα περίπου 20 μιλίων. Τοποθετήθηκαν με προσωπική εντολή του Khrushchev, για απόκρουση ενδεχόμενης εισβολής.
7. KOMAR. Περιπολικά σκάφη με κατευθυνόμενους πυραύλους. Τουλάχιστον 12 ταχύπλοα KOMAR περιπολούσαν τις περιοχές Mariel και Banas. Ζύγισαν 66 τόνους με μήκος 83 πόδια και έφεραν 2 πυραύλους 20 πόδων με ακτίνα δράσης 10-15 ναυτικά μίλια.
8. Αεροσκάφη MIG-21. 42 τελευταίου τύπου MIG-21 κατέφθασαν στα Κουβανικά αεροδρόμια. Εφοδιασμένα με πυραύλους αέρος-αέρος και ταχύτητα 1000 κόμβων στα 40.000 πόδια. Κατά τη διάρκεια της κρίσης, οι Αμερικανοί συνειδητοποίησαν ότι τα περισσότερα πετούσαν με Σοβιετικούς πιλότους. Επίσης, είχαν σταλεί περίπου 40 MIG-21 και MIG-17 πριν από τον Ιούλιο.
9. Σοβιετικά Στρατεύματα. Μια ολοκληρωμένη δύναμη είχε σταλεί στην Κούβα το Μαΐο του 1962, ανάλογη με αυτήν της Ανατολικής Ευρώπης. Τέσσερα βαρέως εξοπλισμένα μηχανοκίνητα συντάγματα, με μονάδες τεθωρακισμένων τελευταίου τύπου και συνολικά 40.000 άνδρες ενώ χιλιάδες ήταν ακόμα καθ'οδόν. Οι Σοβιετικές χερσαίες δυνάμεις ήταν διάσπαρτες σε 4 βασικές εγκαταστάσεις (Artemisia και Santiago de las Vegas στη δυτική Κούβα, κοντά στο Remedios στην κεντρική Κούβα και κοντά στο Hologuín στην Ανατολική Κούβα).

Γ) ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ
(14-26 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ)

14 Οκτωβρίου:

Η κατασκοπευτική αποστολή των U-2

15 Οκτωβρίου:

Ανακάλυψη επιθετικών πυραύλων στην Κούβα

16 Οκτωβρίου:

Ενημερώνεται ο Πρόεδρος Kennedy και συγκροτεί μια ομάδα συμβούλων, την Εκτελεστική Επιτροπή του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας, τη λεγόμενη "ExComm"

17 Οκτωβρίου:

Επιλογές και σχέδια δράσης

18 Οκτωβρίου:

Και άλλες εκπλήξεις. Στρατιωτικές προετοιμασίες. Ο Gromyko διαβεβαιώνει τον Kennedy πως η Σοβιετική υποστήριξη εξυπηρετούσε μόνο στην άμυνα της Κούβας. Όταν ο Kennedy να παρθούν φωτογραφίες από U-2 από όλη την εμβέλεια του νησιού, ανακαλύπτονται τέσσερις επιπλέον εγκαταστάσεις για MRBM και τρεις για IRBM.

19 Οκτωβρίου:

Ο Kennedy επιστρέφει στην Ουάσινγκτον. Τα ευρύματα της προηγούμενης μέρας τον αναγκάζουν να ακυρώσει το ταξίδι του για το Σικάγο, με την δικαιολογία της αρρώστιας για τα MME

20 Οκτωβρίου:

Ετοιμάζεται το Σχέδιο Δράσης

21 Οκτωβρίου:

Ενημερώνονται οι Σύμμαχοι

22 Οκτωβρίου:

Διάγγελμα προς το έθνος. Ο Kennedy δημοσιοποιεί την κρίση με ένα εθνικό τηλεοπτικό διάγγελμα. Αναγνωριστικές πτήσεις συνεχίζουν να επιβλέπουν τις σοβιετικές δραστηριότητες.

23 Οκτωβρίου:

« Καραντίνα». Ο Οργανισμός Αμερικανικών Κρατών εγκρίνει την καραντίνα των ΗΠΑ.

24 Οκτωβρίου:

Στρατιωτική ετοιμότητα. Η καραντίνα τίθεται σε ισχύ στις 10.00 π.μ.

25 Οκτωβρίου:

Αντιπαράθεση στα ΗΕ. Παρουσιάζεται στο Συμβούλιο Ασφαλείας το φωτογραφικό υλικό από την ανάπτυξη των πυραύλων στην Κούβα.

26 Οκτωβρίου:

Η κρίση κλιμακώνεται. Επιστολή από τον Khrushchev με αίτημα για μη εισβολή των ΗΠΑ στην Κούβα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Ο εσωτερικός κύκλος στις ΗΠΑ: 16-27 Οκτωβρίου 1962 ¹⁴¹

Dean Acheson. Πρώην Υπ. Εξωτερικών (συσκέψεις στο State Dept. Οκτ. 17, 19, συνάντηση με JFK Οκτ. 18).

George Anderson. Αρχηγός των Ναυτικών Επιχειρήσεων και μέλος του JCS (Ενιαίο Επιτελείο των Αρχηγών των Ενόπλων Δυνάμεων), συσκέψεις Λευκού Οίκου Οκτ. 19, 21, 22.

George Ball. Αναπληρωτής Υπουργός Εξωτερικών (σχεδόν σε όλες τις συσκέψεις).

Charles Bohlen. Πρέσβης στη Γαλλία, Επίτιμος Πρέσβης για τα Σοβιετικά ζητήματα (συσκέψεις στο State Dept. Οκτ. 16-17, με JFK Οκτ. 16).

McGeorge Bundy. Ειδικός Σύμβουλος Εθνικής Ασφάλειας του Προέδρου (σε όλες τις συσκέψεις).

Marshall Carter. Αναπληρωτής Διευθυντής της CIA (Οκτ. 16).

Douglas Dillon. Υπουργός Οικονομικών (σχεδόν σε όλες).

Roswell Gilpatric. Αναπληρωτής Υπουργός Αμυνας (σχεδόν σε όλες).

Roger Hilsman. Υφυπουργός Εξωτερικών για πληροφόρηση και έρευνα (Οκτ. 22).

Alexis Johnson. Υφυπουργός Εξωτερικών για πολιτικά ζητήματα (σχεδόν σε όλες).

Lyndon Johnson. Αντιπρόεδρος (σε όλες τις συναντήσεις στο Λευκό Οίκο).

John F. Kennedy. Πρόεδρος (σε όλες τις συναντήσεις στο Λευκό Οίκο).

Robert Kennedy. Υπουργός Δικαιοσύνης (σχεδόν σε όλες).

Curtis LeMay. Αρχηγός Αεροπορίας, μέλος JCS (Λευκός Οίκος Οκτ. 19, 22).

Robert Lovett. Πρώην Υπουργός Αμυνας και Υφυπουργός Εξωτερικών (με JFK Οκτ. 18 και συσκέψεις Λευκού Οίκου 20 – 24).

Arthur Lundahl. Διευθυντής Εθνικού Φωτογραφικού Κέντρου της CIA (σχεδόν όλες).

Edwin Martin. Υφυπουργός Εξωτερικών για εσωτερικά θέματα (όλες εκτός από Οκτ. 26 στο Λευκό Οίκο).

John McCone. Διευθυντής CIA (σχεδόν σε όλες).

Robert McNamara. Υπουργός Αμυνας (σε όλες).

Paul Nitze. Αναπληρωτής Υπουργός Αμυνας για θέματα διεθνούς ασφαλείας (σχεδόν σε όλες).

---

¹⁴¹ Ibid, σελ 473

Kenneth O'Donnell. Ειδικός Σύμβουλος Προέδρου (Οκτ. 22).
David Ormsby – Gore. Βρετανός Πρέσβης στις ΗΠΑ (με JFK και άλλους από Οκτ. 21).
Walt Rostow. Σύμβουλος στο Υπ. Εξωτερικών (σε όλες εκτός από Οκτ. 24).
Dean Rusk. Υπουργός Εξωτερικών (σε όλες εκτός από Οκτ. 18).
David Shoup. Διοικητής Πεζοναυτών και μέλος JCS (Λευκός Οίκος Οκτ. 19, 22).
Theodore Sorensen. Σύμβουλος του Προέδρου (σχεδόν σε όλες).
Adlai Stevenson. Μόνιμος Αντιπρόσωπος στον ΟΗΕ (16, 20, 21,26).
Maxwell Taylor. Πρόεδρος JCS (σε όλες).
Llewellyn Thompson. Μέχρι προ ολίγου Πρέσβης στην ΕΣΣΔ (σχεδόν σε όλες).
Earle Wheeler. Αρχηγός στρατού και μέλος JCS (Λευκός Οίκος Οκτ. 19, 22).
Donald Wilson. Διευθυντής Υπηρεσίας Πληροφοριών ΗΠΑ (σχεδόν σε όλες).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Σοβιετική Ομάδα Αποφάσεων - 16-28 Οκτωβρίου 1962¹⁴²

Leonid Brezhnev. Πρόεδρος Ανωτάτου Σοβιέτ και μέλος του Presidium.
Andrei Gromyko. Υπουργός Εξωτερικών.
Nikita Khrushchev. Πρώτος Γραμματέας της Κ.Ε του Κ.Κ, Πρόεδρος του Συμβουλίου Υπουργών και Πρόεδρος του Presidium.
Andrei Kirilenko. Πρώτος Αναπληρωτής Πρόεδρος της Κ.Ε, του Κ.Κ και μέλος του Presidium.
Aleksey Kosygin. Πρώτος Αναπληρωτής Πρόεδρος του Υπουργικού Συμβουλίου και μέλος του Presidium.
Frol Kozolof. Γραμματέας της Κ.Ε και μέλος του Presidium.
Otto Kyznetsov. Πρώτος Αναπληρωτής Υπουργός Εξωτερικών.

---

¹⁴² Ibid, σελ 475. Η Σοβιετική ομάδα αντιπροσώπευε το τακτικό όργανο εθνικής ασφαλείας του κυβερνώντος Presidium, χωρίς αξιωματούχους σε αποστρατεία ή άτομα που καλούνταν συμβουλευτικά. Επρόκειται για μικρή ομάδα, κάτι που τονίζει την δεσπόζουσα κυριαρχία του Khrushchev, με αξιωματούχους που είχαν ευρείες αρμοδιότητες στην εσωτερική διακυβέρνηση. Λίγοι είχαν ειδικές γνώσεις στην εξωτερική πολιτική και άμυνα.

Rodion Malinovsky. Υπουργός Αμυνας.

Anastas Mikoyan. Πρώτος Αναπληρωτής Πρόεδρος του Υπουργικού Συμβουλίου και μέλος του Presidium.

Nikolai Podgorny. Πρώτος Γραμματέας του Κόμματος στην Ουκρανία και μέλος του Presidium.

Dimitri Polyanski. Πρόεδρος του Υπουργικού Συμβουλίου της Δημοκρατίας της Ρωσίας και μέλος του Presidium.

Boris Ponomarev. Γραμματέας της Κ.Ε συνδέσμων με άλλα Κ.Κ

Vladimir Semichastny. Αρχηγός της KGB.

Aleksander Shelepin. Γραμματέας Πειθαρχικού της Κ.Ε. Αναπληρωτής Πρόεδρος Υπ. Συμβουλίου, υπεύθυνος Αστυνομίας.

Gennadi Voronov. Πρώτος Αναπληρωτής Πρόεδρος της Κ.Ε του Ρωσικού Κ.Κ και μέλος του Presidium.

Nikolai Shvernik. Μέλος της Κ.Ε και του Presidium.

Matvei Zakharov. Αρχηγός Ενόπλων Δυνάμεων και μέλος του Presidium.

Mikhail Suslov. Γραμματέας της Κ.Ε και μέλος του Presidium.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΑΝ ΤΙΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΤΗΣ ΚΟΥΒΑΣ ¹⁴³

Χώρα	Δομική θέση και Συναφείς Προκλήσεις	Ηγετικό στυλ και Συναφείς Προκλήσεις
ΕΣΣΔ	<p>Προκαλών</p> <p>Εκτίμηση για την αντίδραση Του αντιπάλου στον αιφνιδιασμό</p> <p>Αξιολόγηση Συμπερασμάτων βάσει Στρατηγικής (αποφυγή ευχολογίων)</p>	<p>Ιδεολογικό</p> <p>Ικανότητα για Γραφειοκρατική Συνεισφορά</p> <p>Αποφυγή υποστήριξης Ηγέτη ή κλικών</p>
ΗΠΑ	<p>Αμυνόμενος</p> <p>Διαπίστωση των ρίσκων Του προκαλόντος</p> <p>Αναγνώριση γεγονότων</p>	<p>Γραφειοκρατικό-Ρεαλιστικό</p> <p>Αποφυγή επικέντρωσης σε τεχνικά θέματα σε βάρος των πολιτικών</p> <p>Αντιμετώπιση της ανάγκης Ομοφωνίας για διαμόρφωση Εκτιμήσεων</p>
Κούβα	<p>Παριστάμενος</p> <p>Εκτίμηση των δραστηριοτήτων Των δύο πλευρών</p> <p>Εγγύηση στη στήριξη του Κράτους «προστάτη»</p>	<p>Χαρισματικό-Επαναστατικό</p> <p>η Ηγεσία επιδιώκει τη δική της συμβουλή</p>

¹⁴³ J Blight and D Welch, "Intelligence and the Cuban Missile Crisis" *Intelligence and National Security* 13/3 (Autumn 1998), σελ 127

